

*Vredesopbouw en conflictpreventie
in het Vlaamse buitenlandbeleid:
een blauwdruk voor de inzet van expertise*

Didier Verbruggen

Inhoudstafel

INLEIDING	7
1	VOORGESCHIEDENIS: HET TRAUMA- EN TRANSFORMATIENETWERK 9
2	SLEUTELBEGRIPPEN EN KRITISCHE KANTTEKENINGEN 15
2.1	Definities van sleutelbegrippen 15
2.2	Kritische kanttekeningen omtrent externe vredesinterventies in conflicten 18
3	HET DRUK BEZETTE SPEELVELD VAN INTERNATIONALE VREDESOPBOUW EN CONFLICTPREVENTIE 21
3.1	De Verenigde Naties 21
3.1.1	Het VN-systeem 21
3.1.2	De 'Peacebuilding Architecture' 25
3.2	De Europese Unie 27
3.3	Staatelijke 'normentrepreneurs' 32
3.4	De casus van de voormalige Dienst Vredesopbouw van de FOD Buitenlandse Zaken 34
3.5	Subnationale actoren 38
4	HET VLAAMSE BUITENLANDSE BELEID EN VREDE 40
4.1	Beleidsapparaat en institutionele context 40
4.2	Het Vlaamse buitenlandbeleid en internationale vrede 45
4.3	De Vlaamse ontwikkelingssamenwerking 47
5	MAPPING VAN ACADEMISCHE EXPERTISE INZAKE VREDESOPBOUW EN CONFLICTPREVENTIE 52
5.1	Projecten in de universitaire ontwikkelingssamenwerking relevant voor het TTN 52
5.2	Resultaten bevraging Vlaamse academici omtrent het TTN 56
6	BLAUWDRUK 69
6.1	Benaming van het netwerk 69
6.2	Functionele domeinen 69
6.2.1	Beleidsontwikkeling omtrent vredesopbouw en conflictpreventie 69
6.2.2	Beleidsondersteuning door het netwerk en academische diplomatie 70
6.2.3	Projectmatige interventies in het buitenland op het vlak van conflictpreventie en vredesopbouw 71
6.3	Expertise inzake vredesopbouw en conflictpreventie bij Vlaamse academici en toegevoegde waarde 72

6.3.1	Geografische en thematische afbakening	72
6.3.2	Toegevoegde waarde in verhouding tot de reeds bestaande ontwikkelingssamenwerking en vredesopbouw (Vlaams, federaal) en tot het ruimere Vlaamse buitenlandbeleid	75
6.3.3	Toegevoegde waarde binnen het veld van internationale vredesopbouw.	76
6.4	Principes inzake duurzaamheid en continuïteit	77
6.4.1	Financieringsmechanisme en operationele modellen	77
6.4.2	Principes bij projectontwerp en -uitvoering	80
6.5	Organisatievorm van het netwerk en zijn plaats in het institutionele landschap	81
6.6	Stakeholdersgroep van het netwerk	81
6.7	Scenario's voor de toekomst van het netwerk	82
ANNEX 1: METHODOLOGISCHE BEMERKINGEN		83
ANNEX 2: PROJECTENPORTFOLIO DIENST VREDESOPBOUW FOD BUITENLANDSE ZAKEN 2008		86
ANNEX 3: INTERVIEWEES BEVRAAGD VOOR HOOFDSTUK 1-4 EN 6		115
ANNEX 4: RESPONDENTEN EN LIJST VAN TOPICS VOOR BEVRAGING VLAAMSE ACADEMICI		116
EINDNOTEN		118

Lijst met afkortingen

ACROPOLIS	Academic Research Organization for Policy Support
AU	African Union
CCVS	Centre for Children in Vulnerable Situations
CDSP	Common Defence and Security Policy
CFSP	Common Foreign and Security Policy
COMESA	Common Market for Eastern and Southern Africa
CP	Conflictpreventie
CRG	Conflict Research Group van de Universiteit Gent
CRPD	Centre for Research on Peace and Development van de KU Leuven
DCI	Development Cooperation Instrument
DEVCO	Directorate-General for Development and Cooperation
DGD	Directie-Generaal Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire Hulp
DGIS	Directie-Generaal Ontwikkelingssamenwerking
DIV	Departement Internationaal Vlaanderen
DP	Preventieve diplomatie
EAS	East African Community
EC	European Commission
ECOWAS	Economic Community of West African States
EDF	European Development Fund
EEAS	European External Action Service
EIDHR	European Instrument for Democracy and Human Rights
ENI	European Neighbourhood Instrument
EPLO	European Peace Liaison Office
FAC	Foreign Affairs Council
FIT	Flanders Investment and Trade
FPI	Service for Foreign Policy Instruments
HRC	Human Rights Centre van de Universiteit Gent
IARA	Institute for Anthropological Research in Africa van de KU Leuven
ICRH	International Centre for Reproductive Health
IcSP	Instrument contributing to Stability and Peace
IGAD	Intergovernmental Authority on Development
ILO	International Labour Organization
IOB	Instituut voor Ontwikkelingsbeleid en –beheer van de Universiteit Antwerpen
IUS	Interuniversitaire Samenwerking (programma bij VLIR-UOS)
IWT	Agentschap voor Innovatie door Wetenschap en Technologie
KIIB	Koninklijk Instituut voor Internationale Betrekkingen (Egmont)
LINC	Leuven Institute of Criminology
LINES	Leuvense Internationale en Europese Studies
MDG	Millennium Development Goal
MENA-regio	Middle-East & North Africa
NICTT	Northern Ireland Centre for Trauma and Transformation
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OVSE	Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
PBA	Peacebuilding Architecture
PBC	Peacebuilding Commission

PBF	Peacebuilding Fund
PBSO	Peacebuilding Support Office
PESC	Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid van de EU
PRIO	Peace Research Institute Oslo
PRSP	Poverty Reduction Strategy Paper
SADC	Southern African Development Community
SARIV	Strategische Adviesraad Internationaal Vlaanderen
SDGs	Sustainable Development Goals
SOIA	Strategisch Overlegorgaan Internationale Aangelegenheden
TTN	Trauma- en Transformatienetwerk
UNDAF	United Nations Development Assistance Framework
UNDP	UN Development Programme
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNHCR	Office of the UN High Commissioner for Refugees
UNICEF	UN Children's Fund
UNLOPS	UN Liaison Office for Peace and Security
UNSSSS	UN Security and Stabilization Support Strategy
VLIR	Vlaamse Interuniversitaire Raad
VLIR-UOS	VLIR-Universitaire Ontwikkelingssamenwerking
VN	Verenigde Naties
VUB	Vrije Universiteit Brussel
VUC	Vlaamse UNESCO Commissie
WF	Werkingsfonds
WHO	World Health Organization

Woord vooraf

Het Vlaams Vredesinstituut verwelkomt het initiatief van de Vlaamse overheid om haar buitenlandbeleid te verrijken met een structurele vredesdimensie. Zo kan de vaak uitgedrukte wens dat de herdenking van de Eerste Wereldoorlog in Vlaanderen ook in het heden en in het buitenland tot vrede kan inspireren een praktisch gevolg krijgen. Als subnationale entiteit op het druk bezette speelveld van internationale 'peacebuilding' zal Vlaanderen een relatief bescheiden positie innemen. Mits goed doordachte interventies kan het, zoals deze studie aantoon, niettemin een belangrijk verschil maken.

Een gerichtheid op internationale vrede is anno 2015 geen overbodige luxe. Het Europese huis kraakt in zijn voegen door de lichtzinnige manier waarop beleidsmakers met de Europese gedachte van eenheid en vrede in de Europese Unie omspringen. Aan de oostelijke grenzen is Oekraïne een brandhaard en dreigt de EU te worden meegesleept in een logica van ouderwetse machtspolitiek. In de MENA-regio escaleert het gewapende geweld steeds verder en slaan de dromen over democratie en stabiliteit van de Arabische lente stilaan om in een nachtmerrie. In Libië is de staat geïmplodeerd en het veelbelovende Tunesië kreeg met de recente aanslag in Sousse een keiharde klap te verduren. Het geschil tussen de Israëlische en de Palestijnse bevolking lijkt nog steeds verwijderd van een oplossing, terwijl de sektarische kloof tussen sunnieten en sjiieten een bloedig spoor van geweld trekt doorheen grote delen van het Arabische schiereiland. Ook in Sub-Sahara-Afrika kreunen vele landen nog steeds onder terreur, fragiliteit en gewapend conflict, niet het minst door de gecontesteerde legitimiteit van ongrondwettelijke, politieke machtsclaims zoals in Burundi en in DR Congo.

De Verenigde Naties schat dat vandaag 1,5 miljard mensen in fragiele en/of conflictgebieden leven, terwijl geen enkel door conflict getroffen lage-inkomensland één enkele millenniumdoelstelling gehaald heeft. Mensenrechtenorganisaties vragen daarnaast aandacht voor wat inmiddels is uitgegroeid tot de grootste vluchtelingen crisis sinds WO II, met alleen al door het Syrische conflict vier miljoen ontheemden en nog eens drie miljoen uit Sub-Sahara Afrika. Van Lampedusa tot de Balkan zoeken wanhopige vaders, moeders en kinderen naar een veilig onderkomen en een menswaardig bestaan.

Vredesopbouw en conflictpreventie hebben gefaald, roepen sommige waarnemers uit. Men moet zich echter hoeden voor defaitisme. Vredesopbouw en conflictpreventie zijn vandaag vooral erg nodig. Talloze mensen uit de praktijk en academische waarnemers zijn daarbij tot het besef gekomen dat vrede pas echt tot stand komt als er ook van onderaf in de burgermaatschappij aan gebouwd wordt. Bij de ondersteuning van deze doelstelling is het zinvol dat de Vlaamse overheid en haar academische stakeholders de handen in elkaar slaan. Het Vlaamse Vredesinstituut is alvast bereid hiertoe ook in de toekomst veder bij te dragen.

Tomas Baum, directeur Vlaams Vredesinstituut

Inleiding

Met deze studie geeft het Vlaams Vredesinstituut gevolg aan de opdracht van de vorige minister-president en minister van Buitenlands Beleid Kris Peeters om een blauwdruk te ontwikkelen die als leidraad dient bij de operationalisering van het Trauma- en Transformatienetwerk (TTN), een netwerk dat Vlaamse academische expertise bundelt om die te kunnen inzetten in crisissituaties en -gebieden wereldwijd. Meer bepaald formuleerde het verzoek volgende onderzoekspistes: een schets van de internationale context die bestaande netwerken en relevante institutionele en niet-gouvernementele actoren in kaart brengt; verschillende operationele modellen en opties voor het netwerk; concrete actiedomeinen; manieren om de duurzaamheid van het netwerk te verzekeren.

De insteek van dit rapport is dus in de eerste plaats pragmatisch en beleidsgericht: we hadden tijdens het onderzoek steeds de doelstelling voor ogen te komen tot een set van concrete aanbevelingen, tips, suggesties en principes die, bij wijze van besluit van onze bevindingen, in het laatste hoofdstuk de gevraagde blauwdruk vormen. Voor een beschrijving van de gehanteerde methodologie verwijzen we naar annex 1. Lijsten met betrokkenen die we interviewden en met Vlaamse academici die we bevroegen, zijn opgenomen in respectievelijk annex 3 en annex 4 bij dit rapport.

Voor de opmaak van dit rapport bouwden we verder op het voorbereidende werk dat plaatsvond aan de kant van de Vlaamse overheid, betrokken academici, het Vlaams Vredesinstituut en andere belanghebbenden, waarvan sommigen opgenomen waren in een werkgroep ter zake. Het parcours dat het initiatief liep voorafgaand aan ons onderzoek beschrijven we in het eerste hoofdstuk.

Daarbij viel het onder meer op dat het van belang was een aantal sleutelbegrippen en hun definities uit te klaren. Zo reiken we in hoofdstuk 2 omschrijvingen aan van onder meer het begrip vredesopbouw zelf, conflictpreventie, positieve en negatieve vrede en transitionele justitie. Voorts brengen we, twee door het Vlaams Vredesinstituut georganiseerde seminars indachtig, een aantal kritische kanttekeningen voor het voetlicht, die afkomstig zijn uit het debat dat, in de academische wereld en daarbuiten, woedt over operationele en normatieve kaders in de internationale hulpgemeenschap.

In hoofdstuk 3 beschrijven we het druk bezette, internationale speelveld van 'peacemaking, peacekeeping and peacebuilding', waarbij we de rol van de voornaamste actoren in dalende volgorde van belang schetsmatig behandelen. Beginnend met het VN-systeem en uitwendend over de cluster van agentschappen die de VN in 2005 oprichtte en die bekend werd als de 'Peacebuilding Architecture', wordt het veld voorts bezet door de Europese Unie met haar complexe institutionele structuur en belangrijke beleidsinstrumenten. Bilaterale donoren en hun eigen agentschappen completeren het beeld van institutionele spelers, die in totaliteit zowat 80 % van programma's en projecten in onderaanneming uitbesteden aan internationale en lokale ngo's. Daarnaast zoomen we in op een aantal kleine, statelijke actoren die wereldwijd gelden als 'normentrepreneurs' en, door een gedreven nichebeleid en vanuit een specifieke vredestraditie, op het internationale toneel 'boven hun gewicht' weten te 'boksen'. In een intermezzo beschrijven we de opbouw en neergang van de inmiddels opgeheven Dienst Vredesopbouw van de FOD Buitenlandse Zaken. Behalve zeer concrete voorbeelden van beleidsontwikkeling en praktische omkadering van een portfolio van projecten inzake vredesopbouw en conflictpreventie, belicht de casus ook wat de risico's zijn van discontinuïteit in beleid ter zake. Tot slot van dit hoofdstuk

beschrijven we de vredesinspanningen van twee subnationale actoren – Catalonië en de Italiaanse regio Emilia-Romagna – die Vlaanderen eveneens ter inspiratie kunnen dienen.

Hoofdstuk 4 wil een beeld geven van aan vrede gerelateerd beleid van de Vlaamse overheid. Eerst is het nodig het beleidsapparaat en de heel aparte, institutionele context van dat beleid te schetsen, om vervolgens te kijken naar wat Vlaanderen in verleden en heden reeds deed/does op het vlak van vredesbeleid. Doorheen de subsecties hebben we ook oog voor de budgettaire context waarbinnen het TTN-initiatief zich zal ontplooiën, dat al dan niet een plaats zal krijgen in de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking, waarvan we de grondtrekken in een aparte sectie beschrijven.

Uit bovenstaande informatie distilleerden we een vragenlijst (zie annex 4), die we voorlegden aan experts uit de Vlaamse, academische wereld. Om die experts te identificeren gingen we eerst na welke aan vredesopbouw en conflictpreventie gelieerde projecten Vlaamse academici de laatste vijftien jaar uitvoerden in derde landen. Via deze aanzet zochten we op de websites van de Vlaamse universiteiten naar in vakgroepen geconcentreerde expertise ter zake. Aan de hand van semigestructureerde interviews bevroegen we twintig academici, voornamelijk uit de faculteiten Rechten en Politieke Wetenschappen, over een waaier van relevante topics. De resultaten van die bevraging namen we op in de slotsectie van het hoofdstuk.

Voor de blauwdruk dan ten slotte, die het besluit van dit rapport vormt, volgden we *grosso modo* de structuur van onze bevraging. We beginnen met de – beargumenteerde - suggestie om de naam van het netwerk te wijzigen naar Netwerk voor Conflictpreventie en Vredesopbouw (Conflict Prevention and Peacebuilding Network). Vervolgens geven we de mogelijke functiedomeinen van het netwerk aan. Voorts reiken we, op basis onder meer van beschikbare expertise aan de aanbodzijde (academia), de elementen aan die de overheid kunnen helpen om tot een geografische en thematische afbakening van TTN-activiteiten te komen. Vervolgens plaatsen we het initiatief in de Vlaamse en federale beleidscontext, waarbij we aangeven waar de toegevoegde waarde ervan zich kan situeren. Een soortgelijke contextualisering doen we daarop binnen de internationale beleidsomgeving, terug vanuit de vraag wat de meerwaarde van een Vlaams vredesbeleid kan zijn. In een volgende sectie reiken we mogelijke financieringsmechanismen en operationele modellen aan. Indachtig de vele – terechte – kritiek op werkwijzen en assumpties in internationale peacebuilding, geven we voorts een aantal principes mee die stakeholders best voor ogen houden als ze in het buitenland projectmatig interveniëren in conflictsensitieve contexten. Nadien volgen suggesties voor de beste organisatievorm van het netwerk, de stakeholdersgroep, en een aantal verzamelde tips en verwachtingen die academici koesteren omtrent de toekomstige uitbouw ervan.

1 Voorgeschiedenis: het Trauma- en Transformatienetwerk

Op 4 november 2013 maakte toenmalig Vlaams minister-president Kris Peeters de oprichting van een Trauma- en Transformatienetwerk (TTN) bekend.¹ De publieke lancering gebeurde tijdens een door de Vlaamse overheid georganiseerd Internationaal Vredessymposium. Dat symposium vond plaats in het kader van de herdenkingsplechtigheden rond WO I en gaf een podium aan een aantal Nobelprijswinnaars voor de Vrede om te spreken over de rol van wetenschap in traumabehandeling en de transformatie van samenlevingen.² Tijdens het event kreeg de lancering extra gewicht in een door aanwezige prominenten – Betty Williams, Frederik Willem de Klerk, Leymah Gbowee – ondertekende intentieverklaring.³

Omtrent opzet – inhoudelijk en operationeel - en initiële financiering van het TTN verklaarde Kris Peeters het volgende: “Met dit netwerk willen we in eerste instantie de Vlaamse expertise en wetenschappelijke kennis inzake traumabehandeling en de transformatie van samenlevingen bundelen. Op lange termijn zou dit netwerk flexibel, gericht en snel kunnen ingezet worden in bepaalde gebieden of situaties wereldwijd, en kan Vlaanderen haar expertise uitdragen. Dat kan gebeuren op vraag van een buitenlandse partner, of op eigen initiatief van de Vlaamse regering. Ik maak in eerste instantie 150.000 euro vrij voor dit Trauma- en Transformatie Netwerk.”⁴ Inhoudelijk werden drie lijnen bepaald: medische zorg, psychosociale zorg en maatschappelijke/bestuurlijke transitie.

Het TTN-initiatief kende een voorgeschiedenis die begon met twee door de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR) georganiseerde werkbezoeken van de Vlaamse universiteitsrectoren aan Palestijnse en Israëlitische universiteiten in respectievelijk 2009 en 2010. De rectoren drukten daarbij het voornemen uit tot de oprichting van een platform in België voor de bevordering van de onderlinge samenwerking tussen Israëlitische, Palestijnse en Vlaamse universiteiten. Thematisch zou de samenwerking onder meer moeten gaan om de medische en psychologische opvang van mensen met traumatische ervaringen, en om “conflictmanagement, met onder meer politieke, economische en juridische facetten [...]”.⁵ De beoogde samenwerking kwam er uiteindelijk niet, nadat men aan Palestijnse kant te kennen gaf dat een formele link met Israëlitische universiteiten niet mogelijk was.⁶

Het idee om ter bevordering van vrede via een netwerk Vlaamse academische expertise te valoriseren op het internationale toneel, bleef evenwel overeind. De link met het Vlaamse buitenlandbeleid, het engagement met name tot financiële steun vanwege de overheid aan zulk netwerk dat zich op vermelde thema’s zou richten, werd gelegd tijdens een missie van minister-president Peeters naar Israël-Palestina, die plaatsvond begin juni 2012 en waar, in het kader van academische diplomatie, opnieuw een aantal (vice-) rectoren aan deelnamen. Het was ook tijdens deze missie dat het voornemen werd uitgedrukt het TTN-initiatief te kaderen binnen de initiatieven ter herdenking van WO I.⁷

Die herdenkingsinitiatieven waren reeds op gang gekomen in 2010 door investeringen vanwege de Vlaamse overheid ten belope van 15 miljoen euro in infrastructurele werken ter verbetering van het aanbod in het herdenkingstoerisme. De overheid trok tussen 2012 en 2014 nog eens een totaal

van 11,7 miljoen euro uit voor de financiering van publieksevenementen binnen het WO I herdenkingsprogramma, waaronder het boven vermelde Vredessymposium en een dubbeltentoonstelling 'Oorlog en Trauma'.⁸ Ook bij de inspanningen van Westtoer en Toerisme Vlaanderen om het herdenkingstoerisme vanuit een gepast ethisch kader te benaderen, werd het verband tussen de commemoratie van WO I en actuele, internationale vredesvraagstukken gelegd.ⁱ Zo luidt het zevende aandachtspunt in dat kader, genaamd Toerisme+, als volgt: "De vredesboodschap moeten we niet alleen vanuit historisch oogpunt begrijpen, maar vooral in toekomstperspectief plaatsen. Hoe kan zo'n actuele vredesboodschap dan luiden? Zeker is dat het volgende elementen zou moeten bevatten: aanmoedigen van vredeseducatie, zelf aan conflictbeheersing doen, pleiten voor diplomatieke oplossingen in hedendaagse internationale conflicten, etc."⁹

Oorsprong van benaming en afbakening van thematische stromen van het Trauma- en Transformatienetwerk: de Iers-Vlaamse vredesconnectie¹⁰

Het Departement Internationaal Vlaanderen (DIV) nam in 2010 het initiatief om de herdenking van WO I in 2014-2018 onder meer te koppelen aan het 'Peace Village' in Mesen, West-Vlaanderen. Op die site bevinden zich het Ierse Vredespark en de Ierse Vredestoren, beide aangelegd ter herinnering aan de 70.000 Ierse soldaten die sneuvelden tijdens WO I, vooral tijdens de zogenaamde Mijnslag (Battle of Messines Ridge). Omdat in die slag Ierse katholieken en protestanten voor de laatste keer in de geschiedenis zij aan zij vochten, verkreeg de site een sterke symboolwaarde. Door de oprichting van een internationale vredesschool in Mesen in 2001, waar sektarische groepen uit Ierland werden samengebracht om zich te bezinnen over oorlog en conflict, speelde de locatie ook een rol in het Ierse verzoeningsproces.

In dat proces van maatschappelijke 'transformatie' besteedden de Ieren ruime aandacht aan traumaverwerking van slachtoffers en betrokkenen, onder meer via het Northern Ireland Centre for Trauma and Transformation (NICTT). De oorsprong van de benaming en de afbakening van de thematische stromen (medische en psychosociale zorg; 'governance') van het TTN zijn te zoeken in deze historische, Iers-Vlaamse connectie. Meer bepaald werd in 2010, naar aanleiding van een meeting met de Ierse ambassadeur, op politiek niveau besloten een Vlaamse kopie te maken van het model van het NICTT om in Israël en Palestina aan vredesopbouw te doen.¹¹ Aan dit besluit ging geen mapping van expertise bij Vlaamse academici vooraf en aan Israëliësch-Palestijnse kant bleek er uiteindelijk geen draagvlak voor te zijn.

Het vermelde initiatief van DIV noopte de Vlaamse UNESCO Commissie (VUC) - onder voorzitterschap van Marc Vervenne, erector van de KU Leuven en een van de 'peetvaders' van het TTN - ertoe het thema 'Trauma en Transformatie' in haar werkprogramma in te schrijven. Dit past in de algemene missie van Unesco, dat, als organisatie binnen de VN, wereldwijde vredesopbouw bevordert door het mobiliseren en samenbrengen van actoren in de domeinen van onderwijs (vorming), wetenschap (sociale en natuurwetenschappen), cultuur (erfgoed in zijn diverse vormen) en communicatie (media), met een gerichtheid op specifieke vredesopbouwende acties.

ⁱ Westtoer is het autonome provinciebedrijf voor toerisme en recreatie in West-Vlaanderen. Toerisme Vlaanderen is het zelfstandigde agentschap dat het toerismebeleid van de overheid implementeert.

Voorts had het TTN mogelijk deel kunnen uitmaken van een op hoog politiek niveau, internationaal bekrachtigd engagement door middel van de zogenaamde Flanders Fields Declaration.¹² Oorspronkelijk aangekondigd door minister-president Kris Peeters op 11 november 2008 als de Verklaring van de Menenpoort, moest dat document de herdenking van WO I structureel verankeren, onder meer door wetenschappelijk onderzoek voor internationale vredesopbouw in te schakelen. Bedoeling was vijftig landen, die meegestreden hebben in WO I, te brengen tot de ondertekening van een idealistische verklaring met de boodschap 'Nooit meer Oorlog'. Daarmee zouden ondertekenende landen zich ook verbinden tot daadwerkelijke engagementen inzake internationale vrede.

Ondanks jarenlang, diplomatiek lobbywerk van de Vlaamse overheid moest Peeters' opvolger Geert Bourgeois recent erkennen dat het wegens praktische en ideologische bezwaren niet tot een internationaal gedragen tekst zou komen.¹³ Het is niet uitgesloten dat het draagvlak aan de kant van de Vlaamse overheid voor een TTN door dat ehech is verminderd.¹⁴ In elk geval is met het sneuvelen van dit initiatief een interessante opportuniteit om Vlaamse vredesinspanningen structureel in het beleid te verankeren en Vlaanderen als 'vredesregio' op het internationale toneel zichtbaarheid te verlenen, weggevallen.

Parallel met en in opvolging van boven geschetste ontwikkelingen aan politieke zijde, kwamen ideeën omtrent het TTN verder tot rijping tijdens een aantal events waar het Vlaamse academische veld een hoofdrol in speelde. Vooreerst organiseerde de faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen van de KU Leuven in augustus 2012 de Interdisciplinary Conference on Trauma, Resilience and Transformation. Een gezelschap van Vlaamse en buitenlandse vorsers uit verschillende disciplines, voornamelijk binnen het vakdomein van de psychologie, boog zich er over de problematiek van traumabehandeling en –verwerking op het niveau van individuen en gemeenschappen. Bijdragen over onder meer Noord-Oeganda, Oost-Congo en Noord-Ierland plaatsten die problematiek binnen de context van (post-) conflictsituaties.¹⁵

In juli 2013 vond vervolgens het seminarie "Tussen trauma en transformatie: noden (h)erkennen" plaats.¹⁶ DIV nam de organisatie op zich, samen met het Vlaams Vredesinstituut, VUC, de VLIR en het VLIR-secretariaat voor universitaire ontwikkelingssamenwerking (VLIR-UOS). VLIR-UOS, dat optreedt als belangenbehartiger, platform en voornaamste financier – dankzij een jaarlijkse, subsidie van ongeveer 35 miljoen euro uit het federale budget voor internationale coöperatie -, van projecten van het hoger onderwijs inzake ontwikkelingssamenwerking, deed hier, net als het Vlaams Vredesinstituut, zijn intrede tot de reeds bestaande TTN-werkgroep. Inmiddels was, op vraag van minister-president Kris Peeters, de geografische horizon van Israël-Palestina - waar zoals vermeld academische samenwerking over de grenzen heen niet mogelijk was gebleken - verbreed naar andere conflictgebieden waar Vlaanderen toekomstige partnerschappen mee zou kunnen sluiten.¹⁷ Buitenlandse, academische gasten leverden op het event inderdaad een bijdrage en getuigenis over het Midden-Oosten, maar ook weer over Noord-Ierland en Centraal-Afrika.

Samen met Vlaamse academici, betrokken door de werkgroep om de expertise inzake de drie thematische stromen te vertegenwoordigen, onderstreepten ze aan de hand van algemene inzichten en een aantal casussen het belang van onderzoek en projectmatige interventies omtrent trauma en transformatie, en van een blijvende aandacht vanwege beleidsmakers. Aangaande de duur van zulke interventies, bestond er bij de experts een consensus dat de transformatie van individuen en gemeenschappen een inspanning vergt op lange termijn, in tegenstelling tot

operationele modaliteiten onder het luik noodhulp in de ontwikkelingssamenwerking, dat gekenmerkt wordt door kort lopende, punctuele interventies.

Zelfs binnen het veld van de humanitaire hulp, met name in het geval van de medische en andere 'emergency responses' op natuurrampen en conflicten, signaleerde men een wereldwijde trend zulke interventies in te schrijven in een langetermijnvisie. Bijvoorbeeld door voor medische noodhulp lokale capaciteit op te bouwen en in te zetten op het ontwikkelen van lokale systemen van gezondheidszorg. Patrick Van de Voorde, klinisch hoofd urgentiegeneeskunde bij het UZ Gent, vatte die trend samen als volgt: "Disaster medicine goes beyond flying over response teams and more importantly should focus on improving the resilience and preparedness of the local health system, which has everything to do with knowledge, skills and facilities."¹⁸

Ook de onderlinge samenhang en het verband met internationale vredesopbouw van de thematische stromen werden tijdens het seminarie enigszins scherper gesteld: "Trauma als gevolg van oorlog, conflict, georganiseerd geweld of catastrofes kan in deze context worden gedefinieerd als de diepgaande en blijvende impact op alle 'biopsychosociale' dimensies van gezondheid, zowel op microniveau (het individu en zijn/haar omgeving) als op macroniveau (de gemeenschap). Transformatie verwijst naar de multidisciplinaire bijdrage tot de wederopbouw van samenlevingen die door periodes van intens conflict zijn gegaan. Concreet gaat het om de directe inzet van onder meer economische, juridische, administratieve en maatschappelijke capaciteit voor de grondige heroriëntering van deze samenlevingen."¹⁹ Waar dus de begrippen medische en psychosociale zorg een betrekkelijk eenduidige en afgebakende lading dekken, huisvest het concept transformatie/bestuurlijke transitie een brede waaier aan subthema's die alle raken aan maatschappij- en staatsopbouw in post-conflictsituaties.

De 'kerngroep' van beleidsverantwoordelijken, de directeur van het Vlaams Vredesinstituut en mensen uit het Vlaamse, academische veld kwamen op initiatief van DIV een volgende keer samen in september 2013 voor een brainstormingsessie over toekomstige activiteiten, stakeholders, communicatie en organisationele modaliteiten van het TTN.²⁰ Deelnemers opperden onder meer dat het TTN mettertijd ook mensen uit de praktijk, ngo's en bedrijven zou moeten betrekken en dat het van start zou kunnen gaan met enkele pilootprojecten over duidelijk gedefinieerde vraagstukken, vertrekkend vanuit het probleem ('need') en niet in de eerste plaats vanuit het aanbod ('supply'). Bij dit alles zou de overheid weliswaar de regie hebben, maar participatief te werk gaan. Voorts werd de noodzaak gesignaleerd van een combinatie van structurele financiering - vanwege de overheid, en dit om een werking op lange termijn mogelijk te maken - en van projectfinanciering, te werven bij universiteiten, de EU, ngo's, bedrijven, etc.

De in de workshop verzamelde suggesties vonden in oktober 2013 hun weg naar het Vlaams Parlement, waar Kris Peeters toelichting gaf bij de stand van zaken van het TTN. Hij nam daarbij het reeds vermelde engagement op om 150.000 euro voor het TTN te voorzien in de begroting van 2014 en liet zich als volgt uit over de verhouding tussen de overheid en het TTN: "Het netwerk zal een instrument zijn van het Vlaams buitenlands beleid. De link tussen wetenschappelijk onderzoek en beleid wordt mogelijk gemaakt door vertegenwoordiging van zowel de academische en wetenschappelijke wereld als de overheid in het aanstuuringsorgaan van het netwerk."²¹

Parlementsvoorzitter Jan Peumans maakte in zijn 11 juli-toespraak van 2014 op zijn beurt nogmaals de associatie tussen de potentiële rol van regio's als *peace brokers*, de herdenking van WO I, het daarmee verbonden vredesideaal en de urgentie dat te concretiseren in een actuele, mondiale context: "Zeker 100 jaar na de Eerste Wereldoorlog is het belangrijk om ook onze verantwoordelijkheid te nemen ten aanzien van de wereld. De herdenking van 100 jaar Grote

Oorlog moet ons aanzetten om na te denken over vrede en veiligheid. [...] Bij ons en elders in de wereld. [...] overal in Europa zijn het de regio's die vaak een veel sterkere vredessymboliek uitdragen dan de natiestaten. [...] Wat er ook van zij, enkel bivakkeren achter die regionale vredessymboliek is te gemakkelijk. Dat wij in Vlaanderen de vredesgedachte enkel zouden koesteren in onze rol als Flanders Fields, is niet genoeg. [...] We moeten vooral ook naar vandaag en morgen durven kijken. In en buiten Vlaanderen. Ik denk daarbij in het bijzonder aan conflictgebieden en post-conflictgebieden. [...] Of Vlaanderen kan expertise rond mensenrechten delen en representatieve politieke structuren mee opbouwen. Naast de bestaande Vlaamse expertise daarover, kunnen we nieuwe capaciteit ontwikkelen in verzoening, traumabehandeling of bemiddeling. [...] Zowat alle aspecten van ons groeiende pakket bevoegdheden kunnen een bijdrage leveren om Vlaanderen meer op de kaart te zetten als een regio die de vredesgedachte in de praktijk brengt. Vlaanderen kan zich daarbij heruitvinden als topregio. Het kan uitblinken in Europa én in de wereld – op een manier zoals bijvoorbeeld ook Noorwegen dat doet. Als vredesentrepreneurs.”²²

Kort voordien had minister-president Kris Peeters namens de Vlaamse regering aan Jan Peumans gevraagd om het Vlaams Vredesinstituut te belasten met een onderzoeksopdracht met als finaliteit de ontwikkeling van een blauwdruk die als leidraad kan dienen bij de uitbouw van het TTN.²³ Onderhavige studie geeft daar gevolg aan. In eerste instantie maakte het instituut een interne nota op die de brede problematiek van de internationale vredesopbouw schetst. In dezelfde periode werd nog door het kabinet Peeters aan VLIR-UOS gevraagd een projectvoorstel inzake TTN in te dienen om via workshops met alle stakeholders tot voorstellen voor concrete implementatie te komen.²⁴

Op 25 juli 2014 dan maakte de regering Peeters plaats voor Bourgeois I. Rond diezelfde periode roteerden ook een aantal ‘trekkers’ van het TTN-dossier van post. Bij DIV werd het doorgegeven aan een voorheen niet betrokken programmabeheerder bij de afdeling Mondiale Uitdagingenⁱ, die in september een eerste voorstel van VLIR-UOS ontving. Dat behelsde de organisatie in 2015 van vijf workshops en een terugkoppelingsseminarie, met deelname van de overheid en Vlaamse en internationale experts, rond vijf TTN-gerelateerde thema's, aan een voorgestelde projectkost van 150.000 euro.²⁵ Bedoeling was onder meer om tot concrete aanbevelingen te komen inzake de voortzetting van het TTN.²⁶ Het voorstel kreeg een ongunstig advies van de Inspectie van Financiën van de Vlaamse overheid om budgettaire maar ook inhoudelijke redenen – “De toegevoegde waarde van de workshops is dus zeer beperkt.”²⁷ Het kort nadien verzonden tweede voorstel van VLIR-UOS, met dezelfde inhoud maar met andere praktisch-financiële modaliteiten en aan een gehalveerde kost, werd door de Inspectie Financiën opnieuw om inhoudelijke en budgettaire motieven verworpen.²⁸

Om het TTN-initiatief onder de aandacht te houden, organiseerde het Vlaams Vredesinstituut in oktober 2014 het seminarie *What Role for Science in Peacebuilding?*²⁹ Vooruitlopend op de inschakeling via TTN van academici in het veld van internationale ‘Peacebuilding’, plaatsten Vlaamse en internationale experts er bij wijze van advies een aantal kritische kanttekeningen. Omtrent de performantie van de voornaamste instrumenten en het onderliggende normatieve kader van peacebuilding door de internationale gemeenschap, heerst er de laatste jaren in de academische wereld, en ook daarbuiten, immers een hevig debat. We komen daar op terug in hoofdstuk 2.

ⁱ De afdeling Mondiale Uitdagingen bij DIV staat in voor de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking en van het multilateraal beleid.

Daarnaast stipten de aanwezigen ook opnieuw aan dat aanvankelijke beschrijvingen van toekomstige TTN-activiteiten als een soort academische *ad hoc* noodhulp, moeilijk te rijmen zijn met het engagement op lange termijn dat vredesopbouw vereist. Tot slot drukte Koen Verlaeckt, secretaris-generaal van DIV, nogmaals de steun uit van de overheid aan het initiatief – “I think today’s meeting provided us with valuable input to create a solid basis for a sustainable future network. All the ideas that have been discussed will be part of the study of the Flemish Peace Institute and will be used to shape the network.”

Het politiek-institutionele parcours van het TTN-initiatief kent zijn voorlopige eindpunt in de beleidsnota 2014-2019 van Geert Bourgeois inzake buitenlands beleid. De nota verzekert de continuïteit van het initiatief onder de huidige legislatuur door het op te nemen in de laatste van haar vijf strategische doelstellingen. We halen betreffende doelstelling hier aan (eigen cursivering): “5. We werken mee aan een democratischere en rechtvaardigere wereld. De Vlaamse Regering ziet een taak voor zichzelf weggelegd op het vlak van het bevorderen van de mensenrechten en van de promotie van goed bestuur, democratie en duurzaam en verantwoord ondernemen. Ze voert ook een verantwoord(elijk) vergunningsbeleid voor de handel in strategische goederen. *We versterken de vredesgedachte door de herdenking van de Eerste Wereldoorlog en dragen onze expertise uit inzake trauma en transformatie.*”³⁰

Verderop in het document licht de minister-president zijn engagement toe als volgt: “Vlaanderen beschikt over heel wat expertise en wetenschappelijke kennis inzake traumabehandeling en de socio-economische transformatie van samenlevingen. Ik neem de nodige maatregelen om de bestaande Vlaamse expertise inzake traumabehandeling en de transformatie van post-conflict-samenlevingen inter- nationaal gericht in te zetten. Ik geef daarbij prioriteit aan de volgende thema’s: jongeren in een post-conflictcontext, gezondheidszorg in een post-conflictcontext, collectieve verwerkingsprocessen, de transitie van een conflict- naar een vredeseconomie, en de rol van parlementen en volksvertegenwoordigers in politieke transitieprocessen.”

2 Sleutelbegrippen en kritische kanttekeningen

Voor we in volgende hoofdstukken overgaan naar een analyse van de beleidsomgeving waarbinnen het TTN zijn activiteiten zal ontplooiën, is het nodig een aantal sleutelbegrippen en concepten te preciseren. Daarnaast schetsen we, voortbouwend op het kritische werk dat werd verricht tijdens in hoofdstuk 1 vermelde seminars, de contouren van het huidige debat over internationale vredesopbouw.

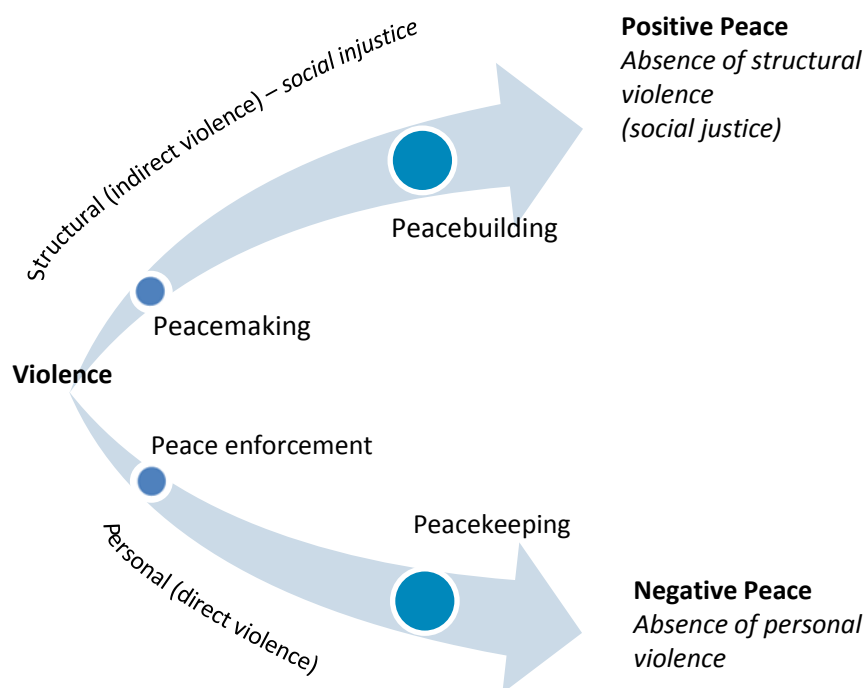
2.1 Definities van sleutelbegrippen

We zagen in vorig hoofdstuk dat de kern van het opzet van het TTN is om met steun van de Vlaamse overheid academici hun expertise in medische zorg, psychosociale zorg en bestuurlijke transitie te laten valoriseren in (post-) conflictgebieden, dit om naar aanleiding van de herdenking van WO I de vredesgedachte internationaal uit te dragen.

Vooreerst is het dus nuttig om na te gaan wat een (post-) conflictgebied is. Onderzoekers van het gerenommeerde Peace Research Institute Oslo (PRIO) geven een werkbare definitie: een land getroffen door een actief conflict, heeft in één of meer van de drie voorgaande jaren minstens 200 dodelijke slachtoffers gekend als gevolg van oorlogsdaden van elkaar bestrijdende partijen ('battle-related deaths') en gedurende het decennium daarvoor minstens 1.000 zulke slachtoffers.³¹ Een post-conflictland voldoet enkel aan de laatste voorwaarde. We zullen zien in hoofdstuk 4 dat Vlaanderen geen diplomatieke betrekkingen heeft met (post-) conflictgebieden. Ook de partnerlanden van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking, met name Malawi, Mozambique en Zuid-Afrika, voldoen niet aan de definitie van (post-) conflictgebieden.³² Dat laatste betekent echter niet dat het niet zinvol kan zijn om in die partnerlanden vredesbevorderende activiteiten te ontplooiën (zie hoofdstuk 4.3).

Verderop in deze studie zullen we het ook vaak hebben over het begrip vredesopbouw. De term 'peacebuilding' werd gemunt in de jaren 70 door de Noorse grondlegger van het vredesonderzoek Johan Galtung. De term is op zijn beurt gelinkt aan zijn concepten negatieve en positieve vrede. Negatieve vrede is een situatie die gekenmerkt wordt door de afwezigheid van direct geweld. Positieve vrede duidt op een toestand waarin indirect of structureel geweld afwezig is. Structureel geweld is gelijk aan sociale onrechtvaardigheid en peacebuilding heeft volgens Galtung tot doelstelling een rechtvaardige, sociale orde, en dus positieve vrede, tot stand te brengen en zo de grondoorzaak van conflicten weg te nemen.³³

Figuur 1: Positieve en negatieve vrede, compilatie op basis van Galtung (1969)³⁴ en Bickmore (2012)³⁵

Pas in de jaren 90 begon de term *peacebuilding* weerklank te krijgen in de internationale gemeenschap, en dit na het verschijnen in 1992 van het rapport 'An agenda for peace: preventative diplomacy, peacemaking and peacekeeping' van toenmalig secretaris-generaal van de Verenigde Naties Boutros Boutros-Ghali.³⁶ *Peacebuilding* werd daarin gedefinieerd als "action to identify and support structures which will tend to strengthen and solidify peace in order to avoid a relapse into conflict"³⁷ en opgevat als laatste stap in een lineair proces van crisisbeheer dat begint met preventieve diplomatie en conflictpreventie. Bij het falen daarvan is de volgende stap *peacemaking* door mediatie en het faciliteren van dialoog tussen strijdende partijen. Bereikt men zo een vredesakkoord dan komt er een vredesmissie om het staakt-het-vuren te bewaken en de uitvoering van het akkoord te steunen ('*peacekeeping*'). Na de stabilisering van het conflict en de tegemoetkoming aan urgente, humanitaire noden komt dan de fase van de opbouw van een positieve vrede ('*peacebuilding*') in de zin van Galtung, om hervall in conflict te vermijden.³⁸

Zoals het vaak gaat met zogenaamde *buzz words* in de internationale hulpgemeenschap kende de term gaandeweg een ernstige inflatie. Heden circuleren er talloze definities en soms is het onderscheid tussen wat men onder vredesopbouw enerzijds en ontwikkelingssamenwerking en noodhulp anderzijds begrijpt, nog nauwelijks te maken.³⁹ De idee van een strikte lineariteit van een proces startend met conflictpreventie en eindigend met vredesopbouw is in elk geval losgelaten, en men erkent nu dat de verschillende fasen (gedeeltelijk) tegelijkertijd kunnen plaatsvinden.

We pleiten er hier toch voor om van de term vredesopbouw geen containerbegrip te maken en hem in het kader van het TTN te reserveren voor op vrede gerichte activiteiten in (post-) conflictgebieden. In andere, niet-(post-) conflictlanden, die wel conflictgevoelig zijn, zoals fragiele staten, is het zinnvoller om te spreken van conflictpreventie. Het onderscheid tussen vredesopbouw en conflictpreventie enerzijds, en ontwikkelingssamenwerking en humanitaire hulp anderzijds, is

eveneens belangrijk en dit om verschillende redenen. Ten eerste laat het handhaven van dat onderscheid toe om vredesbeleid als pijler van een algemeen buitenlandbeleid (bilateraal, EU- en multilateraal beleid) te ontwikkelen en zo visibiliteit te creëren van een (sub-) statelijke actor als vredesactor ('peace broker'). We zien verder in hoofdstuk 3.4 dat de federale overheid in 2004 de portfolio Vredesopbouw van de Directie-Generaal Ontwikkelingssamenwerking overhevelde naar de FOD Buitenlandse Zaken, waardoor België het thema kon integreren in zijn brede buitenlandbeleid. Ten tweede is het onderscheid van belang bij het opbouwen van een portfolio van projectmatige interventies in het buitenland. Het verschil met humanitaire hulp en ontwikkelingssamenwerking situeert zich vooral op het vlak van projectduur, voorafgaande analyse en vereiste flexibiliteit en nauwe opvolging tijdens de uitvoering. Vredesopbouw en conflictpreventie zijn werk van lange adem en een looptijd van projecten van drie à vijf jaar, eventueel hernieuwbaar, is aangeraden. In de voorafgaande analyse moet men bovendien rekening houden met delicate, conflictgevoelige contexten, die gedurende de looptijd kunnen veranderen.

Doelstellingen en actieterreinen van vredesopbouw en conflictpreventie

Bouwend op haar voorbereidend werk op strategisch en conceptueel vlak stelde de voormalige Dienst Vredesopbouw van de FOD Buitenlandse Zaken (zie hoofdstuk 3.4), die gebruik maakte van de budgetlijnen conflictpreventie en preventieve diplomatie, een lijst met doelstellingen en actieterreinen op die vandaag nog kunnen dienen als leidraad voor programma's en projecten omtrent vredesopbouw en conflictpreventie:

- Bemiddeling bij dreigende en lopende conflicten – processen van vredesdialog en (inter)nationale verzoening – crisisbeheer;
- Herstel van schade als gevolg van een conflict (o.a. traumabehandeling);
- Ontwapening – demobilisatie – (re)integratie van ex-strijders (DDR);
- Opbouw/versterking van de overheidsinstellingen, bevordering van behoorlijk bestuur (good governance);
- Opbouw/versterking van de rechtsstaat en het justitieapparaat;
- Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij;
- Opbouw van een democratische samenleving, ondersteuning van participatieve processen;
- Eerbiediging en bewustmaking van de mensenrechten;
- Promotie van de kinderrechten met nadruk op de problematiek van de kindsoldaten;
- Ontmijning en non-proliferatie;
- Efficiënt en billijk beheer van natuurlijke rijkdommen.

Annex 2 biedt een overzicht van de projectportfolio van de Dienst Vredesopbouw in 2008. De lijst geeft een concreet beeld van wat 'peacebuilding' in de praktijk inhoudt.

Bron: Dienst Vredesopbouw S3.1 (s.d.), Financiële ondersteuning van projecten op de budgetten conflictpreventie en preventieve diplomatie, Brussel.

We benadrukken hier ook nog eens dat de keuze voor de thematische streams (medische & psychosociale zorg, governance) van het TTN in de aanloopfase niet gebaseerd was op een mapping van expertise bij Vlaamse academici, noch op een heldere conceptualisering van vredesopbouw. Het model dat de initiatiefnemers voor ogen stond was dat van het Northern

Ireland Centre for Trauma and Transformation, wat een weliswaar zinvolle maar niettemin beperkende en eerder willekeurige invulling is van de praktijk van vredesopbouw en conflictpreventie. Daarom lijkt het zinvol de naam van het netwerk te wijzigen en de noties peacebuilding en conflict prevention erin op te nemen. Het is in elk geval met de in het kader opgenomen actiedomeinen en de brede scope ervan in het achterhoofd dat we onze bevraging van academici organiseerden om te peilen naar voor het TTN relevante expertise (zie hoofdstuk 5).

Tijdens die bevraging stootten we ook regelmatig op de term ‘transitionele justitie’, aangezien daar heel wat expertise over verspreid zit bij de Vlaamse universiteiten. De term onderging een soortgelijk lot als ‘peacebuilding’, in die zin dat hij in de loop van de tijd een steeds grotere lading zou dekken. Oorspronkelijk definieerde men onderzoek naar transitionele justitie als de studie naar gemaakte keuzes en de kwaliteit van het aanbod van justitie wanneer staten autoritaire regimes vervangen door democratische instellingen.⁴⁰ Tijdens het afgelopen decennium verbreedde de betekenis van de term zodat hij nu slaat op alle processen en mechanismen verbonden aan de pogingen van een samenleving om in het reine te komen met een verleden van grootschalige wantoestanden, zodat ze aansprakelijkheid en rechtspleging kan garanderen en verzoening kan bewerkstelligen.

2.2 Kritische kanttekeningen omtrent externe vredesinterventies in conflicten

In de academische wereld en ook daarbuiten woedt er een debat over het normatieve kader en de performantie van de voornaamste instrumenten van crisisbeheer door de internationale gemeenschap. We benadrukken hier dat we binnen het korte bestek van deze studie dat debat niet in al zijn breedte en diepte willen weergeven, maar ons beperken tot een korte opsomming van een aantal cruciale punten van kritiek waar het TTN bij buitenlandse interventies rekening mee dient te houden. Echo’s van het academische debat waren ook te horen op het door het Vlaams Vredesinstituut in oktober 2014 georganiseerde seminarie *What Role for Science in Peacebuilding?*⁴¹ We vatten daarom eerst samen wat de daar aanwezige experts bij wijze van advies aan het TTN wilden meegeven, waarna we dieper ingaan op een aantal centrale begrippen.

In de praktijk van de internationale vredesopbouw, aldus Elise Féron van de Brussels Schools of International Studies van de University of Kent, heerst een sterke competitie om werkruimte en fondsen. Het is een ‘crowded field’ en het afgelopen decennium groeide er een gevoel van desillusie door terugkerende conflicten en toenemende instabiliteit. Een innovatieve aanpak is nodig, waarbij men rekening houdt met een aantal operationele uitdagingen: competitie en duplicatie tussen inspanningen van actoren; spanningen tussen de noden van de lokale bevolking en de doelstellingen van interveniërende, externe partijen (‘local ownership’); de kloof tussen beleid en de realiteit op het terrein, die constant in flux is; spanning tussen ‘heavy’ (grote, langdurige inzet van middelen, brede scope, top-down) en ‘light footprint approach’ (bescheiden externe aanwezigheid op het terrein, veel initiatiefruimte voor lokale actoren); spanning tussen korte- en langetermijninterventies in het licht van duurzame en rechtvaardige vrede.

‘Resilience’ is sinds enkele jaren een dominant begrip in wat Mark Duffield, een expert in de ontwikkelings- en veiligheidsproblematiek, de hulpindustrie noemt. Het verwijst naar de veerkracht van bevolkingsgroepen, hun creatieve adaptievermogen aan toestanden van crisis. De term is afkomstig uit de eco-science, waar dramatische veranderingen in de leefomgeving een driver zijn

voor de evolutie van dierlijke species. Duffield waarschuwde tijdens het seminarie voor de transponering van het concept naar het politieke debat over vrede en veiligheid, waar de permanente noodtoestand dreigt te worden gezien als een motor van ontwikkeling ('disaster is the new development'), en dat zou moeten gaan om de collectieve bescherming van mensen tegen crises. Ook wees hij op de steeds toenemende risicoaversie van hulpverlenende instanties, die zich in moeilijke gebieden terugtrekken in 'fortified aid compounds', waar men meent de kloof met lokale gemeenschappen te dichten door gebruik van moderne communicatietechnologie ('digital humanitarianism').

Expert van het Afrikaanse Grotemerengebied Filip Reyntjens wees erop dat de illusie van waarde vrije wetenschap vervliegt als de academicus een actor op het terrein wordt. De onderzoeker-actor zal in een conflictsituatie ofwel partij kiezen, ofwel door lokale spelers als pro of contra hun kamp gepercipieerd worden. Maar dat mag hem niet beletten toch beleidsgerichte oplossingen te formuleren, noch om methodologisch solide onderzoek te verrichten.

De door Elise Féron aangestipte problematiek van lokaal eigenaarschap en top-down approaches in vredesoperaties kadert in een wijdverbreide kritiek op het gangbare 'liberal peace' model, dat internationale donoren al in talloze (post-) conflictsituaties hebben proberen implementeren. Centraal in dat model staan waarden als goed bestuur, de rechtsstaat, mensenrechten, politieke participatie en inclusie, gendergelijkheid, vrije markten, transparantie en aansprakelijkheid. Bij externe interventies in conflicten, zo luidt de kritiek, zijn donoren veel te vaak uitgegaan van de mogelijkheid westerse, liberale waarden als een blauwdruk te kunnen transponeren naar een niet-westerse context.⁴²

Een manier om verschillende zienswijzen op het tot stand brengen van vrede te karakteriseren, is door het onderscheid tussen realistische of conservatieve peacebuilding en transformatieve peacebuilding. Aanhangers van een conservatieve visie op peacebuilding gaan ervan uit dat de internationale gemeenschap weinig meer kan doen dan een negatieve vrede – het doen ophouden dus van gewapende strijd - bewerkstelligen in een land dat in conflict is. Vanuit die optiek – repressie van conflict in het belang van internationale stabiliteit – ligt de nadruk van peacebuilding op het verlenen van steun aan lokale machthebbers om een sterke staat uit te bouwen.⁴³ Transformatieve peacebuilding is reminiscent aan het klassieke, linkse geloof in de maakbaarheid van de samenleving. Aanhangers van deze oriëntatie tonen zich veel minder sceptisch over de mogelijkheid de grondoorzaken van geweld aan te pakken en zo een positieve vrede tot stand te brengen.

Lokaal eigenaarschap is daarbij een – fel bediscussieerd – sleutelbegrip. De vraag is: wie is eigenaar van wat? Wie stuurt het proces en wie participeert met welke graad van intensiteit en autoriteit? Of in de woorden van het Geneva Peacebuilding Platform: " 'Ownership' is too often understood as purely relating to governmental authorities with 'participation' being restricted to elites. However, societies are much more complex, and governments and elites may not possess sufficient legitimacy to speak credibly of societal ownership of peacebuilding processes. The notion of ownership should therefore be understood in a wider sense and include other actors such as political parties, civil society actors, businesses and state actors at different levels."⁴⁴

Uiteindelijk komt het er bij conflictpreventie en vredesopbouw op aan een goed evenwicht te vinden in de rolverdeling tussen externe en plaatselijke actoren, zo pleit het African Centre for the Constructive Resolution of Conflicts in zijn handboek voor vredesopbouw: "[...] external actors need to be self-aware of their limited agency. They have the responsibility not to cause harm, and not to substitute the capacities that should rightfully be performed by internal actors. When they

do they delay local ownership, and occupy the space that need (sic) to be filled by internal actors in order for the system to self-organise and, in so doing, they contribute to the fragility of the system. External actors thus have to limit their role to providing a broad secure space within which local actors can find a safe grip to regain their footing. Their role should be limited to capacity and to providing support, with the aim of assisting the internal actors to manage themselves.”⁴⁵

Tot slot geven we aan dat de academische literatuur over vredesopbouw overvloedig is en dus veel kritische energie mobiliseert – er zijn wereldwijd naar schatting meer dan 500 academische programma’s aan universiteiten met vredesstudies in het aanbod.⁴⁶ Een coherent, geloofwaardig alternatief voor ‘liberal peacebuilding’ waar beleidsmakers mee aan de slag kunnen, heeft de literatuur tot op heden echter niet opgeleverd.⁴⁷ Chetail, V. & Jütersonke, O. (2014) besluiten hun recente overzicht van academische literatuur ter zake daarom met deze opmerking: “Concepts freely move between the academic and practitioner communities, but the gaping chasm between scholarly peacebuilding debates and concrete field realities leaves much to be desired.”⁴⁸

We geven in dat verband aan dat het TTN-initiatief, dat academici een centrale rol toebedeelt in vredesopbouw en conflictpreventie, een opportuniteit kan zijn om een zo vaak door academici bepleite, ‘innovatieve aanpak’ te concretiseren en zo de in citaat vermelde kloof te overbruggen.

3 *Het druk bezette speelveld van internationale vredesopbouw en conflictpreventie*

In dit hoofdstuk schetsen we de ruimere beleidsomgeving waarbinnen het TTN zijn activiteiten zal ontplooiën, waarbij we de rol van de voornaamste actoren in dalende volgorde van belang behandelen. We beginnen het overzicht met het VN-systeem en gaan dan over naar de Europese Unie met haar complexe institutionele structuur en belangrijke beleidsinstrumenten. Bilaterale donoren en hun eigen agentschappen complementeren het beeld van institutionele spelers, en we zoomen in op een aantal kleine, statelijke actoren die wereldwijd gelden als ‘normentrepreneurs’. In een intermezzo beschrijven we de opbouw en neergang van de inmiddels opgeheven Dienst Vredesopbouw van de FOD Buitenlandse Zaken. Tot slot van dit hoofdstuk beschrijven we de vredesinspanningen van twee subnationale actoren – Catalonië en de Italiaanse regio Emilia-Romagna – die Vlaanderen eveneens ter inspiratie kunnen dienen. In Europa gevestigde multilaterale spelers zoals de Raad van Europa en de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) laten we in dit korte overzicht buiten beschouwing.

3.1 De Verenigde Naties

Het ‘crowded field’ in internationale peacebuilding, waarvan sprake in hoofdstuk 1, wordt in de eerste plaats bezet door de Verenigde Naties (VN) – voor het organogram van het VN-systeem met al zijn agentschappen verwijzen we naar figuur 2. Vooral relevant in het kader van deze studie is het belang voor de Vlaamse overheid buitenlandse interventies van het TTN te coördineren met de werking van de VN, indien van toepassing, in de landen van uitvoering. Daarom volstaan we met een korte schets van hoe de VN, in samenspel met donoren, ngo’s en het hulp ontvangende gastland aan vredesopbouw doet. Voorts gaan we iets dieper in op het ontstaan en het huidige herzieningsproces van de ‘UN Peacebuilding Architecture’, de cluster van instellingen waarmee de VN sinds 2005 expertise ter zake poogt in te zetten in post-conflictgebieden. Dat proces zal immers leiden tot een aantal inhoudelijke verschuivingen – meer nadruk op nationale verzoening en transitionele justitie – die zeer relevant zijn voor het TTN, gezien de aanzienlijke expertise bij Vlaamse academici omtrent de nieuwe accenten die de VN wil leggen.

3.1.1 Het VN-systeem

De VN biedt een diplomatiek platform en een instrumentarium voor lidstaten om, krachtens de eerste doelstelling in de Preambule van het Handvest van de VN, “komende geslachten te behoeden voor de gesel van de oorlog die tweemaal in ons leven onnoemelijk veel leed over de mensheid heeft gebracht.”⁴⁹ Het meest in het oog springende instrument van de VN om dit objectief waar te maken, zijn de vredesbewaringsmissies (‘peacekeeping operations’). De wereldgemeenschap bracht de eerste van die missies op de been in 1948 om na de Arabisch-Israëliëse oorlog te waken over de wapenstilstand.⁵⁰ Sinds dat jaar heeft de VN 71 zulke missies

hoofdstuk 1 vermelde rapport van Boutros Boutros-Ghali uit 1992 Agenda for Peace, publiceerde de VN nog een aantal invloedrijke rapporten, die de aandacht vestigden op de veranderende aard van conflicten, en dus ook op het belang van mechanismen om landen uit de vicieuze cirkel van geweld en fragiliteit te halen, om te vermijden dat die zou leiden tot het falen van staten.⁵⁴ Vermeldenswaard in dat opzicht is het 'Report of the Panel on United Nations Peacekeeping Operations', opgesteld onder leiding van de Algerijnse diplomaat Lakhdar Brahimi⁵⁵, en het rapport van een ander panel in 2004 'A more secure world: Our shared responsibility'.⁵⁶

Het belang van vredesopbouw: gevolgen van conflicten voor ontwikkeling

In het kader van de huidige onderhandelingen over de post-2015 ontwikkelingsdoelstellingen, publiceerde de VN recent nog een aantal sprekende cijfers omtrent de desastreuze gevolgen van conflicten voor ontwikkeling: "Violent conflict has become the largest obstacle to the MDGs*. The consequences of violence on development are significant and long-term. Violent conflict causes death, disease and displacement, destroys physical and social capital, damages the environment, decreases school attendance and discourages investment. The effects are both immediate and longterm. A country that experienced major violence during the period 1981-2005 had a poverty rate on average 21 percentage points higher than a country without violence. Children in Burundi and Zimbabwe who experienced violent conflicts were significantly shorter (stunted) than others, affecting their health, education and productivity throughout their lives.

The gap in MDG performance between conflict-affected countries and other developing countries is large and increasing. No low-income fragile or conflict-affected country has achieved a single MDG. Fragile and conflict-affected states account for 47 per cent of the world population**, but for more than 60 per cent of the caseload. For example, 60 per cent of the undernourished, 61 per cent of impoverished, 77 per cent of children not in primary school and 65 per cent of people without access to safe water live and 70 per cent of infant deaths occur in fragile or conflict-affected countries. Violence and fragility are not an isolated or small issue: 1.5 billion people live in countries affected by fragility, conflict or violence. 526,000 are killed each year by lethal violence. About 58 countries have a homicide rate higher than 10 per 100,000 people, with 14 countries exceeding 30 per 100,000 people. Many of them are in Latin America, but the list also includes the Democratic Republic of Congo, South Africa and Sri Lanka.

Many conflict-affected countries seem to be stuck in a conflict trap of repeated cycles of violence. Countries that experienced violent conflict in the past have a high chance of experiencing a recurrence. About 40 per cent of countries coming out of violence relapse within 10 years and 90 per cent of countries that had civil wars in the 21st century had civil wars in the previous 30 years. Peacebuilding is about reducing the risk of relapsing violence. Countries need to reduce this risk, by addressing the root causes of violence and building resilient institutions and peaceful societies. A broad approach to development will also contribute to peacebuilding. A focus on, inter alia, justice, human rights, horizontal inequalities, jobs and inclusive politics will reduce the risk of violence."⁵⁷

* Millennium Development Goals

** We nemen het citaat letterlijk over maar wijzen erop dat het aangehaalde cijfer van 47 % niet kan slaan op de volledige wereldbevolking. In een andere publicatie vonden we in eenzelfde context hetzelfde percentage, doelend echter op het totaal van de bevolking in ontwikkelingslanden, China, India en Brazilië niet meegerekend.⁵⁸

De VN kreeg in de eerste helft van de jaren 90 ook te maken met een aantal diep traumatische mislukkingen in Somalië, Bosnië en vooral Rwanda. Die droegen ertoe bij dat de politieke ruimte ontstond om aan sommige vredesoperaties robuustere mandaten toe te kennen, die onder meer toelaten om burgers te beschermen tegen geweld en binnen vredesmissies activiteiten omtrent vredesopbouw te ontplooiën die de grondoorzaken van conflicten moeten aanpakken.⁵⁹ In 2014 hadden negen vredesmissies een zogenoemd multidimensioneel mandaat, waardoor ze, naast peacekeeping, een brede waaier van peacebuilding activiteiten kunnen ontplooiën.⁶⁰

Vredesopbouw door de VN gebeurt in overleg met het gastland en binnen een tussen het UN Country Team en de lokale overheid afgesproken strategisch kader (UN Development Assistance Framework - UNDAF). Dat kader wordt op zijn beurt vaak overkoepeld door een ander raamwerk, meestal een Poverty Reduction Strategic Paper (PRSP), dat overeengekomen is met het gastland, donoren en de Bretton Woods instellingen (Wereldbank; Internationaal Monetair Fonds).⁶¹ Die strategische kaders kunnen expliciete programma's bevatten voor vredesopbouw, uitgevoerd onder meer door agentschappen van de VN, die zelf vaak gebruik maken van lokale en/of internationale ngo's voor implementatie op het terrein.

Om een en ander concreet te illustreren, nemen we het voorbeeld van DR Congo, een land waar de internationale hulpgemeenschap samen met de VN al vele jaren aan vredesopbouw doet. In de Poverty Reduction and Growth Strategy Paper uit 2007 voor DR Congo heet één van de vijf pijlers van de uitgetekende strategie 'Promote good governance and consolidate peace through strengthened institutions'.⁶² Binnen dat kader stelde de VN dan een Country Assistance Framework op voor vier jaar met als doel de overheid na de verkiezingen van 2006 bij te staan met onder meer een hervorming van de veiligheidssector, een investeringsbeleid en verschillende aspecten van goed bestuur.⁶³ Specifiek toegespitst op Oost-Congo, waar het gewapende conflict al jaren aanhoudt, ontwierp de VN ter ondersteuning van het Programme de Stabilisation et Reconstruction des Zones sortants des Conflits Armés (STAREC) van de Congolese overheid, een Security and Stabilization Support Strategy (UNSSSS) met de volgende voor vredesopbouw kenmerkende prioriteiten: hervorming van de veiligheidssector; ondersteuning van politieke processen om akkoorden na te komen; herstellen van het gezag van de overheid; hulp bij de terugkeer en integratie van vluchtelingen; bestrijden van seksueel geweld.

Tot slot stelde het UN Peacebuilding Fund (PBF), waarover hieronder meer, ook nog eens een plan op om fondsen te werven voor bepaalde actiedomeinen in het UNSSSS.⁶⁴ De implementatie van het UNSSSS vond plaats onder leiding van secties binnen de VN-vredesmacht (toen MONUC, nu MONUSCO) maar ook van agentschappen die hun eigen specialismen en mechanismen inzake vredesopbouw hebben ontwikkeld. Het thema 'local peacebuilding, reconciliation and conflict resolution' in het UNSSSS werd bijvoorbeeld geïmplementeerd onder leiding van het United Nations Development Programme (UNDP), dat een werking heeft ontwikkeld omtrent lokale vredesdialogoog.⁶⁵ Het Office of the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) nam dan weer, samen met het United Nations Children's Fund (UNICEF), het plan omtrent terugkeer en reïntegratie van vluchtelingen voor zijn rekening. De effectieve uitvoerders op het terrein van het PBF-prioriteitenplan waren voor 80 % ngo's en instellingen van de Congolese overheid.

De fondsen voor de VN-programma's worden opgehaald bij donoren die er hun daartoe geëigende beleidsinstrumenten en budgetlijnen voor inzetten, binnen het kader van de multilaterale tak van

hun ontwikkelingssamenwerking en/of buitenlands (vredes- en veiligheids-) beleid.ⁱ Het speelveld wordt verder bezet door donoren die hun eigen, bilaterale initiatieven nemen, die ze uitvoeren via ngo's, hun eigen ontwikkelingsarm – zoals bijvoorbeeld het Belgisch Ontwikkelingsagentschap (BTC) er één is – of, in het kader van hervormingen van de veiligheidssector, via hun leger en politie. In het algemeen kan men echter stellen dat ngo's 80 % van de uitvoering voor zich nemen van bilaterale en multilaterale programma's inzake vredesopbouw.⁶⁶

De bilaterale interventies vinden plaats krachtens eigen landenstrategieën en leggen thematische accenten die eigen zijn aan de donoren in kwestie. De agentschappen van de VN hebben ook elk hun eigen bestuurscultuur en financieringsmechanismen, en handelen volgens hun eigen mandaat, dat hen verleend wordt door hun respectieve bestuursraden en/of de VN-Veiligheidsraad. Daarnaast spelen ook regionale en sub-regionale organen hun rol – in Afrika bijvoorbeeld de African Union (AU), de Economic Community of West African States (ECOWAS), de Intergovernmental Authority on Development (IGAD) en de Southern African Development Community (SADC).

Elk land waar vredesopbouwinterventies plaatsvinden, wordt dus gekenmerkt door een specifieke, complexe, verticale en horizontale structuur van stakeholders en hulporganisaties, die bovenvermelde, meerlagige bestuurlijke – in ruime zin - context weerspiegelt in de praktijk. Lokale en internationale ngo's, de verschillende bestuursniveaus van de overheid van het gastland, de lokale bevolking, buitenlandse ontwikkelingsagentschappen en multilaterale spelers voeren een veelheid aan projecten en programma's uit onder evenzovele strategische plannen, waarbij het erg moeilijk is het overzicht te bewaren en dus een goede coördinatie te verzekeren. Toekomstige interventies van het TTN zullen dus moeten worden voorafgegaan door een grondige analyse van het interventielandschap, teneinde de meerwaarde ervan te waarborgen.

3.1.2 De 'Peacebuilding Architecture'

Een nieuwe, belangrijke stap in het proces van institutionalisering van conflictpreventie en vredesopbouw binnen de VN kwam er in 2005 op initiatief van voormalig secretaris-generaal van de VN Kofi Annan.⁶⁷ Ook het auteurspanel van het bovenvermelde 'A more secure world: Our shared responsibility' was tot het besluit gekomen dat de VN en donoren na de stabilisatie van een conflict te snel uit het betreffende land vertrokken, zodat het risico op hervatting niet voldoende werd ondervangen.⁶⁸ Als gevolg van een compromis dat tot stand kwam binnen een bredere hervormingsagenda, besloten wereldleiders daarom op de World Summit in New York in 2005 een cluster van instellingen op te richten die bekend werd als de 'Peacebuilding Architecture'.⁶⁹

De Peacebuilding Architecture bestaat uit drie instellingen: de Peacebuilding Commission (PBC), een intergouvernementeel adviesorgaan dat rapporteert aan zowel de VN-Veiligheidsraad als de Algemene Vergadering en dat landen strategische bijstand moet verlenen bij vredesopbouw na een conflict; het Peacebuilding Support Office (PBSO), dat huist binnen het Secretariaat en expertise inzake vredesopbouw moet poolen; het Peacebuilding Fund (PBF; zie boven), een financieringsinstrument voor werving en allocatie van fondsen op korte en lange termijn, dat beheerd wordt door het PBSO.

ⁱ Annex 2 bevat bij wijze van voorbeeld een aantal projecten gefinancierd door de voormalige Dienst Vredesopbouw van de FOD Buitenlandse Zaken die uitgevoerd werden door UNDP en UNICEF.

De Peacebuilding Architecture van de VN in cijfers

Op het moment van schrijven is de PBC aanwezig met een missie in zes landen (Burundi, Sierra Leone, Guinee-Bissau, Guinee, Centraal-Afrikaanse Republiek, Liberia).⁷⁰ Projecten worden er geïmplementeerd door coalities van hoofdzakelijk VN-agentschappen, die daarvoor fondsen aanvragen bij het PBF. Het PBF financierde sinds het ontstaan van de PBA tot 2013 300 projecten ter waarde van 415 miljoen USD en haalde in diezelfde periode 540 miljoen USD op.⁷¹ In 2013 financierde het PBF 53 projecten voor een bedrag van 76,4 miljoen USD, uitgevoerd door 18 VN-agentschappen in 23 landen. 45 % van de fondsen werd aangewend voor projecten in landen waar de PBC actief was. Het PBF heeft vier prioritaire thema's waar het fondsen op inzet: steun aan de implementatie van vredesakkoorden en politieke dialoog; vreedzame conflictresolutie; revitalisering van de economie; opnieuw opzetten van werkende administratieve diensten.

De verwachtingen die sommigen initieel koesterden omtrent de PBA zijn niet geheel ingelost. Dat heeft onder meer te maken met de weerstand die bestond ten tijde van de voorbereidende onderhandelingen bij de VN-Veiligheidsraad, sommige andere VN-agentschappen en een aantal landen om aan de PBC een leidende, strategische rol toe te kennen. Zo is bijvoorbeeld de landenkeuze voor activiteiten van de PBA in hoofdzaak een bevoegdheid van de Veiligheidsraad gebleven.⁷² Zelf heeft de PBC geen autoriteit ten aanzien van andere VN-agentschappen en bovendien moet ze beslissingen in consensus nemen van haar 31 leden, afgevaardigd door VN-lidstaten vanuit de voornaamste VN-organen.⁷³ De PBC was ook nooit bedoeld als operationele arm van de VN, maar heeft een brugfunctie als agentschap ter bevordering van synergie en coherentie van vredesopbouw door het VN-systeem.

De PBA is niet zonder successen. In landen als Sierra Leone en Liberia lijkt ze een postieve bijdrage te hebben geleverd aan de consolidatie van vrede. Anderzijds is ze er niet in geslaagd de rol van leidend agentschap inzake vredesopbouw op te nemen. Dat maakt dat een groot percentage van vredesopbouwactiviteiten van de VN buiten de PBA om verlopen, via vredesbewarings- en politieke missies zoals bijvoorbeeld in Ivoorkust, DR Congo, Zuid-Soedan, Afghanistan en Somalië. Een recente analyse besluit dan ook als volgt: "A steady decline in PBC ambition and countries' interest in it and a growth in prominence of other UN and international actors who are charged with forging international coherence, coupled with low consensus on the strategic vision, objectives and ambition of the PBA within the PBC and the UN system, have become significant factors preventing the PBC and the PBSO from evolving into a more significant institutional force [...]"⁷⁴

Op het moment van schrijven is er echter, tien jaar na de oprichting, een evaluatie van de PBA aan de gang. Ook de in het kader vermelde prioritaire thema's zullen daarbij tegen het licht gehouden worden, aldus het hoofd van het UN Liaison Office for Peace and Security (UNLOPS) in Brussel, en deel van de discussie is om minder nadruk te leggen op infrastructurele steun en hervormingen van de veiligheidssector, ten voordele van thema's als nationale verzoening, waarbinnen traumabehandeling en transitionele justitie belangrijke subthema's zijn.⁷⁵

"Mocht de Vlaamse overheid willen samenwerken met de PBA," adviseert het hoofd van UNLOPS, "dan kan ze bijvoorbeeld een geschreven bijdrage zenden over transitionele justitie en nationale

verzoening naar de ‘Advisory Group of Experts for the 2015 review of the United Nations PBA’ in het kader van het huidige herzieningsproces. Wil de Vlaamse overheid via TTN academische expertise aanbieden aan de PBA, dan zou er eerst een formeel treffen van de diplomatieke afvaardiging moeten plaatsvinden met het hoofd van de PBSO, om de noden te bespreken. Als je geloofwaardig wil zijn en een hefboom wil hebben, dan is het verder ook nodig middelen te concentreren op eventueel slechts één VN-agentschap, zoals bijvoorbeeld het PBSO, wat je kan koppelen aan een aanbod van technische expertise. De sleutel voor kleine spelers is in elk geval te specialiseren en een niche te kiezen.”⁷⁶

3.2 De Europese Unie

De EU geniet als indrukwekkend pacificatieproject een aanzienlijke morele autoriteit in de wereld. Haar buitenlandbeleid staat evenwel bloot aan veel kritiek, onder meer omdat de EU haar ‘soft power’ niet weet te koppelen aan een gezamenlijk, coherent optreden in ernstige conflictsituaties dicht bij huis, zoals bijvoorbeeld in de jaren 90 in ex-Joegoslavië en in 2011 in Libië. De meeste aandacht vanuit academische hoek en vanwege think tanks inzake de EU en vrede gaat uit naar die militair-strategische problematiek en niet naar de rol van de EU als peacebuilder, die in de literatuur onderbelicht blijft.⁷⁷

Die rol is op mondiaal vlak nochtans zeer belangrijk: de EU beschikt over zeer belangrijke budgetten en een brede waaier aan pertinente beleidsinstrumenten, en is na de VN de voornaamste speler inzake vele aspecten van peacemaking, peacekeeping en peacebuilding. Zo zijn de Unie en haar lidstaten bijvoorbeeld goed voor meer dan de helft van alle bijdragen wereldwijd in de ontwikkelings samenwerking (58,2 miljard euro in 2014), die vele aspecten van vredesopbouw bestrijkt.⁷⁸

Het is om verschillende redenen onmogelijk binnen het korte bestek van deze studie een adequaat overzicht te geven van wat de EU op het vlak van conflictpreventie en vredesopbouw doet. Behalve door het gebrek aan zulk overzicht in de literatuur, is dat ook te wijten aan het feit dat de EU in haar talloze, relevante beleidsinstrumenten en –organen een verre van eenduidig, conceptueel kader hanteert.⁷⁹ Haar onduidelijke en inconsistente gebruik van centrale begrippen omtrent vredesbeleid, maakt onder meer dat activiteiten inzake vredesopbouw vaak niet als zodanig worden omschreven. Daarnaast is er ook een probleem van onderrapportering: er is een wanverhouding tussen de talloze strategische en beleidsdocumenten die de EU publiceert, en de informatie die ze ter beschikking stelt inzake de implementatie ervan. De zaak wordt nog verder gecompliceerd doordat de EU beleid voert vanuit een zeer complexe, institutionele architectuur, waardoor aan vredesopbouw en conflictpreventie gelieerde activiteiten ontplooid worden in het kader van een moeilijk overzienbaar geheel van instrumenten en beleidsorganen.⁸⁰

ⁱ We pogden dit probleem te remediëren door een interview te houden met de Division for Conflict Prevention, Peacebuilding and Mediation Instruments van de European External Action Service maar kregen geen respons op onze aanvraag. De divisie doet aan conflictanalyse en beleidsvoorbereidend werk maar brengt geen publiek toegankelijke publicaties uit.

De EU en transitionele justitie

We illustreren deze opmerkingen aan de hand van een voorbeeld. De EU werkt momenteel aan een beleid inzake transitionele justitie, zoals reeds in deze studie aangegeven een zeer belangrijk subthema in vredesopbouw.⁸¹ Dat beleid moet op zijn beurt kaderen in haar in 2012 gelanceerde Strategic Framework for Human Rights and Democracy, dit terwijl mensenrechten en promotie van democratie bij andere donoren en de VN normaliter, net als transitionele justitie, gesubsumeerd worden onder vredesopbouw. Die semantische en typologische verwarring doet uiteraard niets af aan het belang van de ondersteuning door de EU van projecten ter zake, die, zonder dat de EU een definitie van transitionele justitie hanteerde, sinds 1995 aanzienlijk was. Zo gaf de EU sinds dat jaar 40 miljoen euro aan financiële steun aan het Internationaal Strafhof via het European Initiative for Democracy and Human Rights, 12 miljoen euro aan transitionele justitieprocessen in Rwanda, Bosnië-Herzegovina, oostelijk Afrika, Peru en Guatemala via het Instrument contributing to Stability and Peace, en nog eens aanzienlijke steun aan soortgelijke initiatieven in Marokko en de Filipijnen via respectievelijk de Neighbourhood Policy en het Development Cooperation Instrument.⁸²

Om enig inzicht te verwerven in de EU als peacebuilder is het nodig om toch even in te gaan op haar complexe beleidsapparaat.ⁱ Het huidige aanzicht daarvan is het gevolg van het Verdrag Van Lissabon uit 2007, dat in 2009 in voege ging. Het Verdrag riep de European External Action Service (EEAS) in het leven (actief sinds 2011), de diplomatieke dienst van de EU, die geleid wordt door de Hoge Vertegenwoordiger van de Unie voor Buitenlandse Zaken en Veiligheidsbeleid. De post wordt momenteel ingevuld door de Italiaanse politica Federica Mogherini, die instaat voor de coördinatie en uitvoering van de 'Common foreign and security policy' (CFSP) en de 'Common Defence and Security Policy' (CDSP), de voornaamste instrumenten voor het buitenlandbeleid van de EU, waarvan de grote strategische lijnen uitgetekend worden door de Europese Raad. De Raad bestaat uit de staatshoofden van de 28 lidstaten, de voorzitter van de Europese Commissie (heden de Luxemburger Jean-Claude Juncker) en de president van de Europese Raad (heden de Poolse politicus Donald Tusk). De EEAS heeft 141 delegaties met ambassadoriale status in het buitenland en zendt ook Speciale Gezanten uit ter ondersteuning van vredesprocessen in conflictueuze gebieden.ⁱⁱ

Het nieuwe aan het Verdrag van Lissabon is dat Europa nu een buitenlandbeleid voert vanuit de EU en niet meer exclusief vanuit de Europese Commissie (EC), die voordien buitenlandse zaken behartigde met haar Directorate-General for External Relations (RELEX). Toch zijn er heel belangrijke bevoegdheden bij de Commissie gebleven, wat coherentie bemoeilijkt.⁸³ Jean-Claude Juncker voerde recent evenwel een hervorming door die tot betere samenwerking en coördinatie zou moeten leiden: zeven vice-voorzitters van de Commissie hebben de leiding over grote beleidsclusters, waar het buitenlandbeleid er één van is.⁸⁴ Door Junckers hervorming heeft Mogherini, in haar hoedanigheid van een van die vice-voorzitters van de EC, de leiding over een team van commissarissen die bevoegd zijn voor het Europese nabuurschapsbeleid en uitbreiding, handel, ontwikkelingssamenwerking en humanitaire hulp & crisismanagement.

ⁱ Voor een volledig overzicht verwijzen we naar de regelmatig geactualiseerde rapporten van de ngo European Peacebuilding Liaison Office (EPLO).

ⁱⁱ Op het moment van schrijven in Centraal-Azië, het Midden-Oosten, Afghanistan, Bosnië-Herzegovina, Kosovo, de zuidelijke Kaukasus en Georgië, de Hoorn van Afrika, de Sahel.

De grootste beslissingsmacht inzake CSDP en CFSP zit evenwel bij de Raad van de EU, de instelling die de lidstaten in de EU vertegenwoordigt. De Raad van de EU vaardigt wetten uit, en heeft budgettaire autoriteit en controlebevoegdheid over het EU-buitenlandbeleid.⁸⁵ De Raad brengt de vakministers van de lidstaten samen met de commissarissen rond tien beleidsdomeinen. Eén daarvan is het buitenlandbeleid, dat waargenomen wordt door de ministers van buitenlandse zaken van de lidstaten, onder voorzitterschap van Mogherini, in de Foreign Affairs Council (FAC). Het is de FAC die de grootste bevoegdheid heeft omtrent de reactie van de EU op gewapende conflicten in het buitenland.

De EU giet haar beleid inzake specifieke regio's en thema's in programma's die ze groepeerd in zogenoemde instrumenten, die elk een eigen begroting krijgen. In die programmering en in het beheer van die instrumenten speelt de EEAS een voorname rol. Een aantal van die instrumenten vermeldde we reeds in het kader boven. Het meest relevant voor thema's gelieerd aan vrede en conflict zijn: het Development Cooperation Instrument (DCI; 19,7 miljard euro voor 2014-2020); het European Development Fund (EDF; 30,5 miljard euro voor 2014-2020); het European Neighbourhood Instrument (ENI; 15,4 miljard euro voor 2014-2020); het European Instrument for Democracy and Human Rights (EIDHR; 1,249 miljard euro voor 2014-2020); het Instrument contributing to Stability and Peace (IcSP; 2,34 miljard euro voor 2014-2020).

In dit verband is het belangrijk ook de Service for Foreign Policy Instruments (FPI) te vermelden, een dienst van de EC die samen met de EEAS werd opgericht, en die als enige EC-instelling rechtstreeks rapporteert aan de Hoge Vertegenwoordiger. De FPI is verantwoordelijk voor de operationele aspecten en het financiële beheer van CSDP/CFSP en IcSP. Naast de FPI speelt ook de ontwikkelingsarm van de Commissie, het Directorate-General for Development and Cooperation (Devco) een centrale rol in de planning, uitvoering en beheer van vermelde instrumenten.

Met het DCI doet de Unie aan ontwikkelingssamenwerking met 47 niet-ACP- (Afrika, Caraïben, Pacific) landen; de coöperatie met ACP-landen verloopt via programma's binnen het EDF. Beide instrumenten bevatten steunprogramma's voor fragiele en post-conflictlanden, en dus voor conflictpreventie en vredesopbouw. Met het ENI voert de EU haar nabuurschapsbeleid (Neighbourhood Policy) uit, een beleid van coöperatie met zestien bevoorrechte partners aan de zuidelijke en oostelijke grenzen van de Unie.⁸⁶ In het kader van dat beleid krijgen partners een betere toegang tot de interne markt van de EU, terwijl programma's aspecten bevatten die gelieerd zijn aan conflictpreventie en –resolutie. Het EIDHR en het IcSP zijn zogenoemde thematische instrumenten. Met het EIDHR promoot de Unie mensenrechten en democratie in landen verspreid over heel de wereld. Financiering onder dit instrument gaat voor 90 % naar organisaties uit de civiele maatschappij.⁸⁷ Het IcSP financiert programma's op korte termijn in urgente crisissituaties en steunt op langere termijn capaciteitsopbouw van organisaties die aan 'crisis response' en vredesopbouw doen.⁸⁸ Die organisaties kunnen ngo's zijn, maar ook VN-agentschappen, agentschappen van lidstaten en (sub-) regionale instellingen.

Zoals reeds gesuggereerd zou een correct overzicht van vredesopbouw en conflictpreventie door de EU moeten worden gedistilleerd uit een gedetailleerde analyse van de programma's die ze inzet in het buitenland, analyse die bemoeilijkt wordt door eveneens aangestipte, conceptuele problemen. Peter Vermeersch (2011) biedt een – onvermijdelijk artificiële – typologische benadering op basis van Johan Galtungs klassieke onderscheid tussen negatieve en positieve vrede:

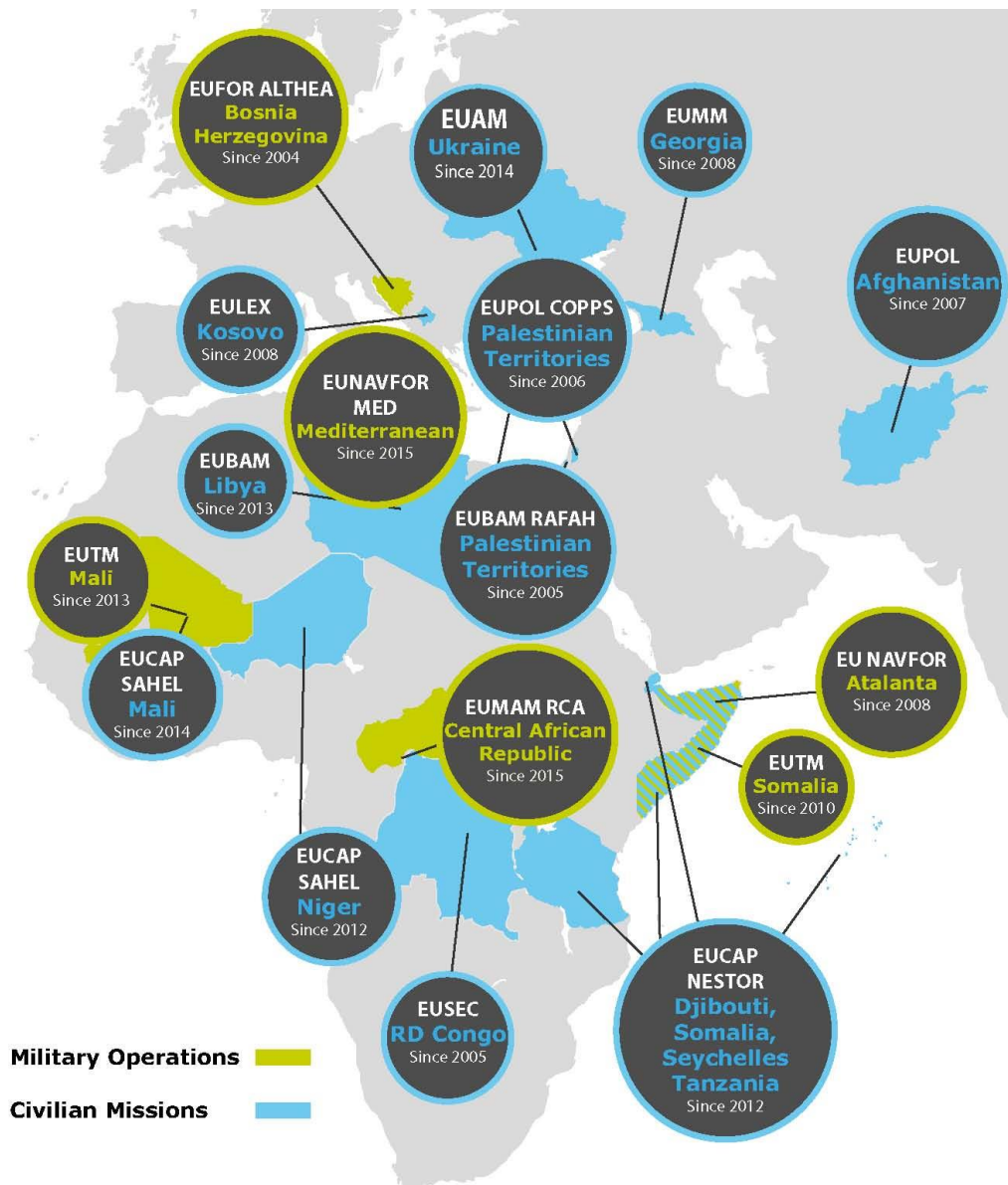
ⁱ Algerije, Egypte, Israël, Jordanië, Libanon, Libië, Marokko, Palestina, Syrië (momenteel opgeschort), Tunesië, Armenië, Azerbeidjan, Belarus, Georgië, Moldova, Oekraïne.

reactieve interventies gericht op negatieve vrede (noodbemiddeling en crisisbeheer); proactieve interventies gericht op positieve vrede (conflictpreventie en vredesopbouw).⁸⁹

Inzake bemiddeling en vredesdialog is de EU een belangrijke speler op het wereldtoneel, zoals recent nog bleek uit de onderhandelingen over Irans nucleaire programma. De Hoge Vertegenwoordiger voor het buitenlands en veiligheidsbeleid en de reeds vermelde Speciale Gezanten van de EU zijn in deze de hoofdrolspelers.

Onder crisisbeheer kunnen we ook de kortetermijn CSDP-missions van de Unie rangschikken. Dit zijn militaire en civiele missies van korte duur die de Unie uitzendt naar conflictgebieden. Anders dan bij de VN-vredesbewaringsmissies ligt bij de militaire component de nadruk vaak op opbouw van lokale capaciteit.⁹⁰ Figuur 3 geeft een overzicht van de missies die op het moment van schrijven actief zijn.

Figuur 3: Kaart met lopende CSDP-missions

Bron: <http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/>, laatst geconsulteerd op 4 augustus 2015.

Een voorbeeld van een kort durende militaire missie is de EU Training Mission in Mali (EUTM). De missie, die zelf geen gewapende operaties uitvoert, werkt onder een mandaat van twee jaar en met een budget van bijna 28 miljoen €, waarmee ze 439 personen ter beschikking stelt om de capaciteit van de Malinese strijdkrachten te versterken.⁹¹

Onder conflictpreventie en vredesopbouw kunnen we de langere militaire en civiele operaties catalogiseren. Veruit de grootste van de civiele CDSP-missions is de European Union Rule of Law Mission in Kosovo (EULEX), met achthonderd internationale stafleden en een jaarlijks budget van 90 miljoen euro. EULEX is een zuiver civiele missie die de opbouw van de rechtsstaat beoogt en die een uitvoerend mandaat heeft, waardoor ze politionele en gerechtelijke taken op zich kan nemen.⁹² Een voorbeeld van een langetermijn militaire CDSP-mission is die in Bosnië-Herzegovina (operatie ALTHEA), die loopt sinds 2004.⁹³

Nog onder de noemer conflictpreventie zet de EU sterk in op haar systeem van 'early warning', waarmee ze op mondiaal niveau poogt conflict-risico's te detecteren om diplomatiek in te grijpen voor gewapende strijd daadwerkelijk uitbreekt, of in de initiële fase van een conflict. Illustratief voor de problemen van de EU en de EC op het vlak van coördinatie is dat zowel de EEAS als de EC (onder Devco) een dienst hebben die parallel aan early warning-analyse doet.⁹⁴

Voor andere vredesopbouwinitiatieven op langere termijn verwijzen we naar bovenvermelde instrumenten, waarmee de EU programma's opzet en ondersteunt binnen klassieke peacebuilding domeinen, zoals promotie van de mensenrechten en democratische processen, versterking van de civiele maatschappij, etc. Recente trend daarbij is een verhoogde aandacht voor 'grassroots' initiatieven, transitionele justitie, hervorming van de veiligheidssector, de rol van vrouwen in peacebuilding en staatsopbouw.⁹⁵ De meerwaarde van de EU, tot slot, situeert zich volgens waarnemers in complexe interventies op kleinere schaal waar het politieke gewicht van de Unie samen met know-how inzake economie, ontwikkeling en de veiligheidssector het verschil kunnen maken. In die zin kan men de EU als complementair zien aan de NAVO, aldus een recent rapport van het Britse Hogerhuis. Omtrent de daadwerkelijke effectiviteit van structurele vredesopbouw door de EU op het terrein, stellen critici evenwel dat die zich beperkt tot sommige regio's dicht bij Brussel, zoals de westelijke Balkan, terwijl zij vraagtekens plaatsen waar het de MENA-regio en verder afgelegen delen van de wereld betreft.⁹⁶

Om redenen van coördinatie en om duplicatie te vermijden, dient de Vlaamse overheid kennis te nemen van de EU-activiteiten in landen van uitvoering van TTN-projecten. Allicht de eenvoudigste manier is om via haar (of de federale) diplomatieke kanalen contact te leggen met de EEAS-delegatie van het land in kwestie. Geactualiseerde, strategische landenpapers van de EU zijn immers niet voldoende toegankelijk online. Vlaamse vertegenwoordigers zijn overigens nu al betrokken bij overleg met EEAS-delegaties in de partnerlanden van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking (Malawi, Mozambique, Zuid-Afrika).⁹⁷

Een denkpiste inzake samenwerking van het TTN met de EU, is dat de Vlaamse afvaardiging bij de EU via haar contacten met de EEAS expertise en analysecapaciteit van het TTN aanbiedt. Daarnaast biedt de denktank Egmont, die we opnamen in onze bevraging (zie hoofdstuk 5), training aan voor onder meer academici die technische bijstand verlenen bij de CDSP-missions van de EU.

3.3 Statelijke ‘normentrepneurs’

Om de opsomming van spelers op het gebied van vredesopbouw en conflictpreventie uit vorige hoofdstukken te vervolledigen, halen we hier een aantal belangrijke bilaterale spelers aan, die ter inspiratie kunnen dienen van de Vlaamse overheid bij haar betrachting het internationale speelveld te betreden.

Een aantal van de grotere actoren bij de nationale overheden die aan vredesopbouw doen, zijn de volgende: het Japan International Cooperation Agency; het United States Agency for International Development; het Department for International Development (Verenigd Koninkrijk); het Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit; the Canadian International Development Agency.⁹⁸ Zij verlenen financiële steun aan multilaterale organisaties en ngo's, en zijn – in mindere mate - aanwezig in derde landen via eigen agentschappen.

Een aantal relatief kleine landen zijn vermeldenswaard omdat ze, alle vanuit een eigen, specifieke vredestraditie, een sterke reputatie hebben opgebouwd als ‘normentrepneurs’. Het gaat voornamelijk om noordse landen (Noorwegen, Zweden, Denemarken, Finland) en om Zwitserland. Elke vergelijking met een regionale overheid als de Vlaamse gaat uiteraard mank, maar toch loont het de moeite om, erg schetsmatig weliswaar, een aantal succesfactoren van die landen, die al vele decennia een volgehouden internationale vredespolitiek voeren, nader te bekijken.⁹⁹ In dit korte overzicht laten we bijdragen aan VN-vredesbewaringsmissies en CSDP-missions van de EU, die in sommige gevallen aanzienlijk zijn, buiten beschouwing en spitsen we ons toe op conflictpreventie en vredesopbouw.

Het Noorse vredesbeleid wordt gekenmerkt door een sterke deelname van de civiele maatschappij aan het beleid, een brede consensus tussen politieke partijen en aanzienlijke financiële middelen.¹⁰⁰ Noorwegen beschikt over een aparte sectie met 14 stafleden voor vrede en verzoening binnen zijn ministerie van Buitenlandse Zaken en heeft de reputatie een van 's werelds voornaamste vredesbemiddelaars te zijn.¹⁰¹ Die reputatie heeft het land, dat geen lid van de EU is, opgebouwd op basis van een geschiedenis van neutraliteit en een lange vredestraditie. Noorwegen speelt bijvoorbeeld een sleutelrol in het vredesproces in het Midden-Oosten – denk aan de Oslo-akkoorden van 1993 -, en benadrukt vanuit zijn onafhankelijke bemiddelingspositie dat ook Hamas bij dat proces moet worden betrokken.¹⁰² Het land was onder meer actief in mediatie tussen de Tamil tijgers en de overheid in Sri Lanka, en in de conflicten in Mali, Guatemala en Soedan.¹⁰³ Typierend voor Noorwegen is het nationale zelfbegrip van het land als kleine, onpartijdige speler zonder imperialistisch verleden, waardoor het op het internationale toneel een rol van ‘honest peace broker’ op zich kan nemen. Door de brede politieke consensus waarop Noorwegens vredesactivisme berust, is dat beleid ook bestendig tegen veranderingen in de politieke conjunctuur.¹⁰⁴ Fondsen voor vredesbeleid worden ingezet vanuit het Norwegian Agency for Development Cooperation en vanuit een budgetlijn bij Buitenlandse Zaken. Voor bemiddeling alleen voorzag de overheid in 2015 656 miljoen Noorse Kronen (ca. 73 miljoen euro aan huidige wisselkoers).¹⁰⁵ Aan civiele vredesopbouw besteedde het land in 2010 het bijzonder hoge bedrag van 216 miljoen USD.¹⁰⁶

Ook Zweden is een actieve, internationalistische natie, maar in tegenstelling tot Noorwegen heeft het zijn buitenlandpolitiek ‘geëuropeaniseerd’. Zweden is vanaf begin jaren 90 een belangrijke lobbyist geweest voor het binnenbrengen van de notie conflictpreventie bij de EU en de VN.¹⁰⁷ Bij de EU heeft dit geleid tot de ontwikkeling van een preventieve strategie die gericht is op duurzame vrede. Bij de VN wierpen de inspanningen van de Zweden onder meer vruchten af doordat

conflictpreventie een centraal begrip werd in een aantal sleutelrapporten en in resoluties van de Veiligheidsraad.¹⁰⁸ Zwedens beleid op dit vlak is een voorbeeld van hoe een kleine natie door een goed doordachte nichestrategie en volgehouden inspanningen, ‘boven zijn gewicht’ kan ‘boksen’ en waarden omtrent vrede in de internationale politiek kan versterken. Mainstreaming van topics gelieerd aan conflict, vrede en bemiddeling gebeurt via een Security Policy Department binnen het ministerie van Buitenlandse Zaken, met een staf van 43 leden. In 2013 voorzag Zweden voor activiteiten inzake die topics een bedrag van 145 miljoen Zweedse Kronen (ca. 15,5 miljoen euro aan huidige wisselkoers). Daarnaast beschikt de Zweedse overheid over het agentschap bekend als de Folke Bernadotte Academy (90 stafleden; budget van 213 miljoen Zweedse Kronen in 2012), dat onder meer verantwoordelijk is voor een programma genaamd ‘Conflict Prevention in Practice’.¹⁰⁹ In totaal gaf Zweden in 2010 158 miljoen USD uit aan civiele vredesopbouw.¹¹⁰ Tot slot staat het land in het internationale systeem ook bekend om zijn sterke inzet voor mensenrechten.¹¹¹

Finland, net als Zweden ook een EU-lidstaat, is sinds voormalig president Martti Ahtisaari in 2008 voor zijn bemiddelingswerk in onder meer Aceh, Kosovo en Irak de Nobelprijs voor de Vrede ontving, bezig zich een plek te verwerven op het internationale toneel als vredesbemiddelaar. Het huidige vredesbeleid legt de nadruk op Finlands onpartijdigheid, die berust op het ontbreken van een imperialistisch verleden, militaire ongebondenheid en actief engagement in ontwikkelingssamenwerking.¹¹² Die profilering en de keuze voor de niche van bemiddeling kunnen in het land rekenen op een breed draagvlak: ze is zelfs onderdeel van een bewuste, internationale ‘branding’ strategie van de overheid.¹¹³ Samen met Turkije initieerde Finland in het kader van zijn diplomatieke inspanningen ter zake de Group of Friends of Mediation in het VN-systeem, die heden reeds 37 leden telt. Eveneens met het objectief om internationale vredesbemiddeling te versterken, ditmaal in een Europese context, nam Finland samen met Zweden het initiatief tot de recente oprichting van de in Brussel gevestigde denktank European Institute for Peace. Finland besteedt jaarlijks zowat 17 miljoen euro aan civiel crisisbeheer, waarvan 400.000 euro aan bemiddeling.¹¹⁴ Aan de OESO rapporteerde het land in 2010 voor 65 miljoen USD aan uitgaven inzake vredesopbouw.¹¹⁵

EU-lidstaat Denemarken volgt qua vredesbeleid de Zweedse lead maar bewaart daarbij een minder uitgesproken profiel. Sleutelaspecten van dat beleid zijn gemeenschappelijke veiligheid en de verspreiding van democratie en mensenrechten. Bij de Denen is wat ze beschouwen als hun bijdrage aan internationale vrede ook meer gemilitariseerd dan bij de andere noordse landen, via de NAVO, de VN en ‘coalitions of the willing’ zoals in Irak (2003-2007) en Afghanistan (2002).¹¹⁶ Aan civiele vredesopbouw gaf het land in 2010 evenwel het belangrijke bedrag uit van 48 miljoen USD.¹¹⁷ De Deense overheid beschikt over een agentschap genaamd Peace and Stabilization Response waarmee ze op korte termijn experts inzake preventieve diplomatie en conflictresolutie kan inzetten.ⁱ In haar beleid ter zake besteedt ze veel aandacht aan de problematiek van fragiele en gefaalde staten, waartoe ze sinds 2004 een geïntegreerde ‘whole-of-government’ strategie hanteert.¹¹⁸ Denemarken voert ook een actieve vredesdiplomatie bij de EU, de VN maar tevens bij regionale organen zoals de Afrikaanse Unie, waarvan het de Peace and Security Council ondersteunt, en subregionale spelers zoals ECOWAS, SADC en IGAD. Aan zijn fragiele statenbeleid besteedt het land jaarlijks 150 miljoen Deense Kronen (ca. 20 miljoen euro aan huidige wisselkoers).¹¹⁹

ⁱ Het agentschap werkt met een stand-by roster van een 150-tal civiele experts, waarvan het dagelijkse beheer is uitbesteed aan een privémaatschappij. Vanuit het roster worden experts gedetacheerd naar verkiezingsobservatie- en crisismanagementmissies van de EU, VN, OVSE en NAVO. Kernthema's van expertise zijn (her-) opbouw van de rechtsstaat en democratische instellingen, revitalisering van de economie en het functioneren van basisdiensten van de overheid.

In het neutrale Zwitserland is de bevordering van vrede ingeschreven in de grondwet en is het een van de vijf hoofddoelstellingen van het buitenlandse beleid. Binnen het Zwitserse departement voor Buitenlandse Zaken is er een volledige divisie met een zeer aanzienlijk budget aan gewijd.¹²⁰ Het land kent een zeer lange traditie van vredesbemiddeling, zowel in het buitenland als door het verschaffen van neutraal terrein aan vertegenwoordigers van strijdende partijen op eigen grondgebied. Zwitserland geldt als een typevoorbeeld van hoe een kleine natie door vredesbevordering internationale, diplomatieke invloed kan verwerven. Als niet-lid van EU noch NAVO, ligt de nadruk van het beleid ter zake op de civiele component – het land rapporteerde in 2010 voor 80 miljoen USD aan uitgaven inzake civiele vredesopbouw aan de OESO. De Zwitsers hebben sterk geïnvesteerd in professionele know-how en institutionele partnerschappen. Zo richtten ze in 2000 de Swiss Expert Pool for Civilian Peacebuilding op, die jaarlijks ongeveer 200 experts in vredesbeleid, mensenrechten en humanitair recht uitzendt naar gemiddeld dertig landen, vaak in het kader van door de EU, OVSE of VN gemandateerde missies.¹²¹

We besluiten dit hoofdstuk met een opmerking die we boven reeds maakten, met name dat de Vlaamse overheid een gedegen analyse zal moeten maken van het speelveld in landen van uitvoering van TTN-projecten, om een goede coördinatie te verzekeren en duplicatie te vermijden. Daarnaast maakt bovenstaande ook duidelijk dat een succesvol vredesbeleid voldoende inzet van financiële en personele middelen vereist.

3.4 De casus van de voormalige Dienst Vredesopbouw van de FOD Buitenlandse Zaken

In dit hoofdstuk bieden we een illustratie van hoe een overheid, *in casu* de Belgische federale overheid, een beleidsinstrument - de Dienst Vredesopbouw van de FOD Buitenlandse Zaken - ontwikkelt om op het internationale toneel aan vredesopbouw te doen. Een korte schets van de historiek van betreffende dienst laat toe een aantal lessen te trekken die van nut kunnen zijn bij de implementatie van het TTN-initiatief. We geven hier ook meteen aan dat, zoals we verder zullen zien, de dienst inmiddels is opgeheven. Onderstaande analyse berust daardoor deels op bronnen die niet (meer) allemaal in het publieke domein toegankelijk zijn. Toch kan ze dienen om een aantal aspecten van onze blauwdruk voor het TTN te onderbouwen. Tot slot merken we hier inleidend op dat een geactualiseerde analyse van welk instrumentarium de FOD Buitenlandse Zaken heden inzet, en de wijze waarop nu vermelde Dienst is opgeheven, buiten het bestek van deze studie valt. Zulke analyse zou immers een brede bevraging bij een waaier aan pertinente diensten behelzen.

De Dienst Vredesopbouw (S3.1) van de FOD Buitenlandse Zaken werd officieel opgericht op 1 oktober 2006, door het samensmelten van de Dienst Preventieve Diplomatie en de Dienst Conflictpreventie, Maatschappijopbouw en Mensenrechten (enigszins verwarrend ook 'Dienst Vredesopbouw' genoemd), die samen vier budgetlijnen beheerden.¹²² De Dienst Preventieve Diplomatie was een instrument van de FOD Buitenlandse Zaken dat zich toespitste op het voorkomen en helpen oplossen van conflicten via kortetermijninterventies (één jaar).¹²³ De Dienst Conflictpreventie, waarvan de subsidielijnen voor langer durende interventies werden ingezet (ca. drie jaar), werd in 2004 onder toenmalig buitenlandminister (1999-2004) Louis Michel van de Directie-Generaal Ontwikkelingssamenwerking (DGIS) overgeheveld naar de FOD Buitenlandse Zaken.¹²⁴ Door die regeling werden de projecten inzake internationale vredesopbouw van de Belgische overheid dus verruimd van de partnerlanden van de ontwikkelingssamenwerking naar alle landen waar België diplomatieke betrekkingen mee had.

Voorafgaand aan die institutionele shift had DGIS op het vlak van vredesopbouw (en conflictpreventie) reeds een aanzienlijke expertise opgebouwd.ⁱ Dat vertaalde zich onder meer in een strategienota Vredesopbouw die DGIS in juli 2002 neerlegde en waarin gereflecteerd werd over geleerde lessen en de toekomst van vredesopbouw binnen de Belgische ontwikkelingssamenwerking.¹²⁵ De nota was een van de 33 sectorale/thematische nota's die, samen met nieuw geformuleerde landenstrategieën, deel uitmaakten van een breed opgezette poging de Belgische ontwikkelingssamenwerking te moderniseren en conformeren aan heersende paradigma's in de internationale hulpgemeenschap.¹²⁶

Het werkstuk zou deel blijven uitmaken van de beleidsdocumenten die de latere werking van de Dienst Vredesopbouw bij Buitenlandse Zaken ondersteunden en kan ook vandaag nog ter inspiratie dienen voor de vorming en formulering van een visie op internationaal vredesbeleid. In de nota expliciteert en definieert de federale overheid centrale begrippen, maakt ze duidelijke en onderbouwde, thematische keuzes, schuift ze internationaal gangbare basisprincipes en richtlijnen naar voor, trekt ze lessen uit het verleden, en stelt ze prioriteiten en een actieplan voor de toekomst op. Interessant is ook dat ze niet enkel op eigen projecten van de Dienst Vredesopbouw binnen DGIS focust, maar tevens richtlijnen bevat voor het mainstreamen van vredethema's in de partnerlanden van de Belgische internationale samenwerking.¹²⁷ Dat laatste veronderstelt een beleid ten aanzien van partnerlanden dat hulpprogramma's aanpast met het oog op mogelijke conflictfactoren. Gezien de status van Malawi als fragiele staat en de signalen die wijzen op een toenemende polarisatie van de Mozambikaanse samenleving (zie hoofdstuk 4.3), is zulks ook een denkpiste voor de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking, waar het TTN mogelijk een rol in kan spelen.

Enkele voorbeelden van gesubsidieerde thema's inzake vredesopbouw door DGIS (1997-2001)

Mensenrechten en democratisering: steun aan mensenrechtenorganisaties, monitoren van naleving van de mensenrechten en het humanitair recht, verbetering van wettelijk instrumentarium en juridische assistentie met betrekking tot naleving van mensenrechten, versterken van een vrije pers, versterking van democratische instellingen

Conflictbeheersing: ondersteunen van gerichte initiatieven van terreindiplomatie, versterken van traditionele mechanismen voor conflictbeheersing

Postconflictverzoening en -heropbouw: strijd tegen straffeloosheid, opbouw van de rechtsstaat, nationale verzoening (waarheidscommissies enz.)

Herstel van de 'menselijke veiligheid': ondersteuning van demobilisatie, ontwapening en reïntegratie van ex-strijders (waaronder kindsoldaten) als onderdeel van vredesakkoorden; programma's voor praktische ontwapening (het verminderen van de kleine en lichte wapens in omloop); de hervorming van de veiligheidsdiensten in een democratisch kader

Humanitaire ontmining: versterken van plaatselijke capaciteit en instellingen voor ontmining; opleiding en uitrusting van lokale ontminners, onderzoek naar en ontwikkeling van aangepaste ontminningstechnologieën

ⁱ De Dienst Conflictpreventie, Maatschappijopbouw en Mensenrechten van DGIS had tussen 1997 en 2001 financiële steun verleend aan 173 projecten voor een bedrag van ruim 56 miljoen euro.

De transfer van de bevoegdheid voor vredesopbouw van DGIS naar de FOD Buitenlandse Zaken was waarschijnlijk eerder ingegeven door politieke onenigheid dan door strategische afwegingen, maar toch valt er veel te zeggen voor het onderbrengen van een instrument voor vredesopbouw in het beleidsapparaat van Buitenlandse Zaken.¹²⁸ Het laat immers toe op mondiaal vlak aan vredesdiplomatie te doen, en buitenlandse peacebuilding interventies duidelijk te onderscheiden van humanitaire hulp en klassieke ontwikkelingssamenwerking. Wel had de overdracht tot gevolg dat een nieuwe equipe van ambtenaren, die geen ervaring hadden met projectbeheer, opnieuw de nodige expertise moest opbouwen en een nieuw beheersinstrumentarium moest aanmaken.¹²⁹ Op de strategische oefening van DGIS volgde kortom opnieuw een denkoefening, ditmaal binnen het ministerie van Buitenlandse Zaken.

Eens die was afgerond, ging de opbouw van de nieuwe portfolio echter snel: in haar eerste jaarverslag (2007) meldde de Dienst Vredesopbouw S3.1 al 121 projectvoorstellen te hebben goedgekeurd voor een bedrag van 26,7 miljoen euro.¹³⁰ De thematische en geografische scope bleken bijzonder ruim: thematisch maakt het verslag gewag van dertien prioriteitenⁱ; de Dienst investeerde in vier continenten (Afrika, Azië, Europa, Latijns-Amerika) en in een aantal mondiale projecten. Wel waren er een aantal voorkeurregio's, met name het Afrikaanse Grotemerengebied, de Balkan en het Midden-Oosten, terwijl 70 % van het totale budget naar projecten op het Afrikaanse continent ging. Uitvoerders van de projecten waren in hoofdzaak ngo's, zowel Belgische als lokale en internationale, agentschappen van de Verenigde Naties (VN) - die vaak zelf een beroep doen op ngo's voor implementatie op het terrein - en heel sporadisch ook wetenschappelijke instellingen.

S3.1 beschikte inmiddels ook over een lijst met selectiecriteria (thematisch-strategische en criteria met betrekking tot de interventielogica). Die criteria waren gebaseerd op de reeds vermelde strategienota van DGIS, een vademecum voor het indienen van voorstellen en een aantal nota's omtrent interne procedures.¹³¹ De strategische criteria betroffen relevantie met betrekking tot de vooropgestelde, prioritaire thema's. De criteria inzake de interventielogica waren dezelfde als die uit de ontwikkelingssamenwerking: coherentie, relevantie, doeltreffendheid, doelmatigheid, duurzaamheid, synergie en complementariteit, administratieve kwaliteit van het ingediende dossier, beheerscapaciteit van de indiener.¹³² Behalve die criteria had de dienst ook procedures vastgelegd om financieringsaanvragen te beoordelen. Zo was er een adviescomité geïnstalleerd, samengesteld uit relevante thematische en geografische diensten bij Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking, die voorts via een liaison office informatie over vredesopbouw uitwisselden.¹³³ Voor urgente interventies bestond er een fast-track procedure waarmee de minister van Buitenlandse Zaken het advies van het comité kon omzeilen.ⁱⁱ In het algemeen liet de Dienst het initiatief voor de indiening van voorstellenevenwel bij organisaties die subsidies zochten.

ⁱ Opbouw van de rechtsstaat; preventieve acties (mediatie); democratisering; ontmijning en non-proliferatie; migratie; good governance (versterking van overheidsinstellingen); civil society; natuurlijke rijkdommen; compensatie (herstel van schade als gevolg van een conflict); mensenrechten; security sector reform; kinderrechten/kindsoldaten; disarmament, demobilization, reintegration of former combatants.

ⁱⁱ De minister van Buitenlandse Zaken had de eindbeslissing over de budgetlijnen conflictpreventie, terwijl de projecten die in aanmerking kwamen voor financiering onder preventieve diplomatie, aan de ministerraad werden voorgelegd.

Het belang van transparante, welomschreven criteria en procedures voor de beoordeling van toekomstige projectvoorstellen van het TTN

We leggen in dit intermezzo de nadruk op het belang van duidelijke toekenningscriteria en -procedures voor projecten in het kader van de implementatie van het TTN. Uit onze interviews met DIV en uit de seminars in de aanloopfase blijkt een grote zorg omtrent de 'toegevoegde waarde' van mogelijke projecten van het TTN. We benadrukken dat zulks niet met de nodige objectiviteit te bepalen is zonder toetsingscriteria, die op hun beurt gestoeld zijn op een onderliggende strategische visie omtrent vredethema's in het buitenlandbeleid van de Vlaamse overheid. We herinneren er hier ook aan dat de VLIR-UOS voorstellen voor het organiseren van workshops ter voorbereiding van de opstart van het TTN, door de Inspectie van Financiën van de Vlaamse overheid niet alleen werden verworpen om budgettaire redenen, maar ook omdat de Inspecteur oordeelde dat de toegevoegde waarde 'zeer beperkt' was. Dat oordeel berustte evenwel op een persoonlijke inschatting en niet op een afweging ten aanzien van welomschreven criteria. Daarnaast wijst het voorval ook op de noodzaak van een duidelijke, transparante beoordelingsprocedure voor projectvoorstellen in de toekomst vanwege het TTN. De hierboven vermelde documenten ter zake van de voormalige Dienst Vredesopbouw van de FOD Buitenlandse Zaken (zie eindnoten voor referenties) kunnen daarbij dienen ter inspiratie.

De Dienst zou *grosso modo* op die manier - het budget zou nog stijgen tot ruim 30 miljoen euro en de thematische scope werd enigszins vernauwd¹³⁴ - gedurende vier jaar een portfolio en internationale reputatie uitbouwen, met een team dat bestond uit een achttal projectbeheerders, een aantal andere administratieve krachten, een directeur en een leidinggevende diplomaat.¹³⁵ Teneinde een zeer concreet beeld te geven van een portfolio vredesopbouw, nemen we in annex 2 de lijst op van projecten die betreffende dienst in 2008 financierde, evenals een overzicht van de thematische en geografische verdeling van de toegekende subsidies.¹³⁶ⁱ

Tijdens de aanslepende formatie van de federale regering tussen juni 2010 en december 2011 werden alle nieuwe initiatieven echter on hold gezet, evenals een intern hervormingsvoorstel dat onder meer een thematische en geografische concentratie van middelen behelsde en een shift naar projecten op langere termijn. Met het aantreden eind 2011 van buitenlandminister Didier Reynders, werd er niet alleen drastisch bespaard op de budgetlijnen van de dienst,¹³⁷ maar werd de bestaande procedure voor toetsing en voorafgaande analyse van projectvoorstellen ook losgelaten. De huidige minister wendt de fondsen vooral aan om zijn optredens in het buitenland met *ad hoc* toekenning van subsidies aan voornamelijk humanitaire hulpprojecten gewicht te geven.¹³⁸

Van de voorheen aan de dienst Vredesopbouw verbonden attachés resten er heden nog slechts twee projectbeheerders, die zijn ondergebracht in een andere dienst (S0.1 Policy Planning) en moeten instaan voor het zestigtal dossiers dat in 2015 nog open staat.¹³⁹ Nieuwe projectvoorstellen kunnen nog steeds worden ingediend, maar door de combinatie van gedaalde vastleggingskredieten en hoge uitstaande bedragen, is de budgettaire marge zeer klein geworden (1 miljoen euro voor 2015).¹⁴⁰

ⁱ Het jaarverslag 2008 bevat het meest recente overzicht van de portfolio vredesopbouw dat de FOD Buitenlandse Zaken ons kon bezorgen.

De jaarlijkse uitbetalingen (vereffeningskredieten) onder de budgetlijnen conflictpreventie en preventieve diplomatie worden tot op heden geïmputeerd in een databestand dat de Dienst D4.3 Kwaliteitsbeheer en Resultaten van de Directie-Generaal Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire Hulp (DGD)ⁱ bijhoudt voor rapportering over de Belgische Official Development Assistance (ODA). Uit dat bestand trekt vermelde dienst jaarlijks een ODA-overzicht. Het meest recent online beschikbare daarvan toont dat de ODA-uitgaven voor vermelde budgetlijnen daalden van ruim 29 miljoen euro in 2011 naar 8,3 miljoen euro in 2013.¹⁴¹ Niet alle interventies door de Dienst Vredesopbouw waren echter ODA-aanrekenbaar.¹⁴² Naar schatting ging het jaarlijks om 15 % gemiddeld¹⁴³ en waarschijnlijk betrof het uitgaven voor veiligheidsdoeleinden, zoals bijvoorbeeld het trainen van militair personeel, die men volgens de normen van de OESO niet als ODA mag rapporteren.¹⁴⁴

Interessant voor de Vlaamse overheid is dat ze, mits correcte inachtneming van de OESO-regels, peacebuilding interventies door het TTN als ODA kan inbrengen, wat kan bijdragen tot het behalen van de doelstelling onder PACT 2020 om het Vlaamse aandeel in de Belgische ODA in 2020 te brengen naar 7 % (zie hoofdstuk 4). Voorts wijzen we er op dat de Vlaamse overheid in het kader van zulke interventies in overleg zou moeten treden met zowel de FOD Buitenlandse Zaken, als DGD, dit om duplicatie te vermijden en een goede coördinatie te verzekeren. DGD heeft bijvoorbeeld ook een dienst Maatschappijopbouw, die een portfolio beheert van aan peacebuilding verwante projecten.ⁱⁱ Voor 2015 zijn voor die dienst 15 miljoen euro aan kredieten vastgelegd.¹⁴⁵

Tot slot melden we dat we van DGD inzage kregen in het vermelde databestand van ODA-uitgaven voor projecten beheerd door de Dienst Vredesopbouw tussen 2011 en 2013.¹⁴⁶ Daarin telden we 274 projecten waar S3.1 (nu S0.1) jaarlijks gemiddeld 68.000 euro aan besteedde. Van het totaal van alle projectsubsidies ging er tijdens de referentieperiode 57,7 % naar Afrika, met Congo (12,7 miljoen euro), Burundi (bijna 4 miljoen euro) en Zuid-Soedan (2 miljoen euro) als grootste ontvangers. 24,3 % ging naar Azië, waar projecten in Afghanistan voor meer dan 3 miljoen euro gesubsidieerd werden, terwijl naar zowel Nepal, als de Palestijnse gebieden en Cambodja meer dan 1 miljoen euro vloeide. In Europa was Servië de enige belangrijke bestemming met ongeveer 1,5 miljoen euro en in Latijns-Amerika Colombia met 1,1 miljoen euro.

3.5 Subnationale actoren

De in vorige hoofdstukken opgesomde landen kunnen bogen op een defensiemacht en veel hogere budgetten dan subnationale spelers. Zeker in het Middellandse Zeegebied is er niettemin een trend waarneembaar van groeiende betrokkenheid van Europese regio's bij internationale vrede, regio's die, net door het ontbreken van een defensieapparaat, een bescheiden, maar soms effectieve rol opnemen van vertrouwenwekkende bemiddelaars en peacebuilders.¹⁴⁷ Opvallend is dat regio's als Catalonië (Spanje), Emilia-Romagna (Italië), Languedoc-Rousillon en Provence-Alpes-Côtes d'Azur allemaal een rol hebben gespeeld in bemiddelingsprocessen in de westelijke Sahara (Polisario) en in Israël-Palestina.¹⁴⁸ We beperken ons overzicht tot de twee voornaamste, subnationale spelers, Catalonië en Emilia-Romagna, die ter inspiratie kunnen dienen van de Vlaamse overheid.

In Catalonië bouwde de overheid sinds 2003 een eigen vredesarchitectuur uit. In juli van dat jaar stemde het parlement de Vredesbevorderingswet, wat een belangrijke stap betekende in de steun

ⁱ Vroeger DGIS, nadien DGOS, nu DGD.

ⁱⁱ Op onze interviewaanvraag met de directeur van de Dienst Maatschappijopbouw kregen we geen respons, zodat we in deze studie geen overzicht van die portefeuille kunnen bieden.

van de overheid aan de traditioneel sterke, Catalaanse vredesbeweging. De wet legde ook de juridische basis voor de oprichting van de Raad voor Vredesopbouw binnen de administratie van de overheid (Consell Català de Foment de la Pau) en voor het International Catalan Institute for Peace (ICIP). Het ICIP werd in 2007 opgericht na stemming van een nieuwe wet. In de raad van bestuur van het ICIP zetelen zowel door het parlement gekozen leden als leden aangeduid door de Catalaanse regering.¹⁴⁹ De werking van het ICIP berust op drie pijlers: vredesonderzoek; disseminatie van vredesonderzoek; internationale vredesopbouw en conflictpreventie. Onder die laatste pijler organiseerde het ICIP verkiezingsobservatiemissies en projecten rond de transformatie van conflicten en het versterken van de rechtsstaat in Ivoorkust, Colombia, Bolivia en Mexico.¹⁵⁰

De Catalaanse overheid beschikt ook over een Office for the Promotion of Peace and Human Rights, dat als kerntaak heeft beleid te ontwikkelen inzake de bevordering van vrede en mensenrechten. Dat beleidsthema is ook grondwettelijk verankerd in het 'Statut' van de 'Generalitat' (de Catalaanse overheid). In haar strategie (2010-2015) omtrent buitenlandse zaken wijdt de Catalaanse overheid een volledig hoofdstuk aan vredesopbouw.¹⁵¹ Ook binnen de Catalaanse ontwikkelingssamenwerking heeft vredesopbouw een plaats, als een van zeven strategische doelstellingen. In 2013 besteedde de overheid aan die doelstelling 356.000 euro, of 3,90 % van het totaalbudget voor ontwikkelingssamenwerking van 9,1 miljoen euro.¹⁵² Subthema's waren: capaciteitsopbouw inzake conflictpreventie tussen bevolkingsgroepen gekenmerkt door grote, horizontale ongelijkheid; vredesmediatie en –dialoog. De geografische focus lag daarbij op Colombia en de westelijke Sahara (Polisario).

In Emilia-Romagna ontstond na WO II een plaatselijke vredestraditie door de vredesschool die men oprichtte in Monte Sole naar aanleiding van de slachting in Marzabotto door terugtrekkende SSers en Italiaanse fascistische aan het einde van de oorlog.¹⁵³ In oorsprong een Italiaans-Duits initiatief, zou de school later ook Servische en Kosovaarse, en Israëliische en Palestijnse kinderen bij elkaar brengen. Het engagement van de regio voor internationale vrede uitte zich daarnaast onder meer door de afvaardiging van een vertegenwoordiger naar Jeruzalem, die recent om veiligheidsredenen evenwel is teruggeroepen.¹⁵⁴ Meer dan diplomatieke afgevaardigden van staten slaagde die vertegenwoordiger er in als bruggenbouwer op te treden tussen de Palestijnen van de westelijke Jordanoever en Gaza, en het Israëliische leger. Via hun vertegenwoordiger richtte Emilia-Romagna projecten in van gezamenlijke rouw voor Palestijnen en Israëliërs die een familielid verloren hebben, en schoolprojecten voor kinderen met een soortgelijk, verzoenend oogmerk.

4 Het Vlaamse buitenlandse beleid en vrede

Zoals aangegeven tijdens een van onze gesprekken met DIV en zoals ook bleek uit onze bevraging van academici (zie hoofdstuk 5), kampt het Vlaamse buitenlandbeleid met een probleem van visibiliteit. Het is vooral gekend in zijn economische dimensie en de federale, institutionele context van dat beleid, die uniek in de wereld mag heten, kan zeker in het buitenland niet altijd op een correct inzicht rekenen. We schetsen hieronder daarom eerst het instrumentarium en de institutionele context die het Vlaamse buitenlandbeleid kenmerken, om nadien over te gaan tot een analyse van welke plek het aspect 'vrede' in het beleid bekleedt sinds de invoering van het principe *in foro interno in foro externo*. Tot slot bespreken we recente trends in de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking.

4.1 Beleidsapparaat en institutionele context

Het Vlaamse buitenlandse beleid is gestoeld op het principe *in foro interno in foro externo*, dat in 1993 deel uitmaakte van de Belgische grondwetsherziening die volgde uit de vierde staatshervorming (het Sint-Michielsakkoord). Dat principe houdt in dat de Belgische gewesten en gemeenschappen inzake de beleidsdomeinen die onder hun bevoegdheid vallen, soeverein in het buitenland mogen optreden. Deze regeling maakt België tot een unicum in de wereld, aangezien geen enkel ander federaal bestel zulke verstrekkende bevoegdheid inzake buitenlandse betrekkingen aan zijn subnationale entiteiten verleent en België ook geen hiërarchie kent tussen wetgeving van de verschillende bestuursniveaus.¹⁵⁵

Zo mogen de Belgische gewesten bijvoorbeeld bilaterale en multilaterale verdragen afsluiten, waar die raken aan hun binnenlandse bevoegdheden. Voorts genieten diplomatieke afgevaardigden van de gewesten volle accreditatie, een voorrecht dat ze, als subnationale afgevaardigden, enkel gemeen hebben met hun confraters van de Britse 'devolved governments', die ook tot het *corps diplomatique* van hun land behoren.¹⁵⁶ De Belgische ambassadeur heeft over de gewestelijke afgevaardigden geen autoriteit, al blijft hij wel het hoofd van de afvaardiging van de Belgische federatie in het gastland.¹⁵⁷

De functie van minister van Buitenlands Beleid wordt in Vlaanderen uitgeoefend door het hoofd van de regering, met name de minister-president, die dus ook het hoofd is van de Vlaamse diplomatie.ⁱ Vlaanderen heeft zijn eigen politieke vertegenwoordiging bij de EU en een diplomaat die geaccrediteerd is bij multilaterale instellingen in Genève, zoals de International Labour Organization (ILO) en de World Health Organization (WHO). Daarnaast beschikt het over negen diplomatieke afgevaardigden in het buitenland. Behalve in de buurlanden en Londen bevinden de diplomatieke posten zich in Madrid, Warschau, Wenen, New York en Pretoria.¹⁵⁸ In Parijs fungeert de afgevaardigde van de Vlaamse regering ook als verbindingsagent met de Raad van Europa, UNESCO en de OESO.

ⁱ Dit is al zo sinds 1993, met uitzondering van de periode 2004-2008, toen beide functies van elkaar gescheiden werden.

Behalve door zijn klassieke, politiek-diplomatieke apparaat, laat Vlaanderen zich in het buitenland vertegenwoordigen door een wijdvertakt netwerk ter behartiging van zijn economische belangen en ter promotie van binnenlands toerisme.ⁱ Dat laatste beleidsdomein behoort niet tot de portefeuille van de minister-president, maar wordt in zijn buitenlandse beleidsdimensie wel gecoördineerd door het Departement Internationaal Vlaanderen (DIV). We vermeldden reeds dat de implementatie van Vlaanderens beleid inzake toerisme door het agentschap Toerisme Vlaanderen wordt waargenomen, dat over dertien buitenlandkantoren beschikt.¹⁵⁹

Het meest zichtbare aspect van de Vlaamse diplomatie is haar economische belangenbehartiging. Die wordt waargenomen door het agentschap Flanders Investment and Trade (FIT), dat beschikt over 102 buitenlandse posten, waarvan 25 in samenwerking met de Waalse en Brusselse zusterorganisaties AWEX en Brussel invest & export.¹⁶⁰ Het agentschap voorziet in 2016 nog een verdere uitbreiding van haar netwerk, met nieuwe kantoren in de Baltische staten, op het Amerikaanse continent, in Azië en West-Afrika.¹⁶¹ FIT heeft als oogmerk de internationalisering van de Vlaamse handel te faciliteren en biedt daartoe aan Vlaamse ondernemers een brede waaier van diensten aan. Die diensten gaan van het toekennen van exportsubsidies, over het inrichten van business seminars tot het verzorgen van stands op buitenlandse beurzen en de organisatie van groepszakenreizen.¹⁶² Die laatste vinden plaats als zelfstandige handelsmissies of in het kader van de – sterk gemediatiseerde – prinselijke missies. In 2013 vonden er 26 zulke missies plaats, waaronder vier prinselijke.¹⁶³ Die laatste worden ingericht door het federale Agentschap voor Buitenlandse Handel, krachtens een samenwerkingsakkoord tussen de federale overheid en de gewesten. Onder de huidige legislatuur wordt die samenwerking afgebouwd en de deelname van Vlaanderen aan prinselijke missies teruggebracht naar twee per jaar.¹⁶⁴

DIV staat in voor de coherentie en coördinatie van het Vlaamse buitenlandbeleid. In 2014 onderging deze administratieve dienst een fusie- en hervormingsoperatie die uitmondde in een nieuw organogram.¹⁶⁵ Het Vlaams Agentschap voor Internationale Samenwerking (VAIS) ging daarbij grotendeels op in de DIV-afdeling Mondiale Uitdagingen, die de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking en het multilaterale beleid administreert. Het is deze afdeling die momenteel het TTN-dossier beheert. De afdeling Buitenlandse Zaken onderhoudt onder meer de bilaterale relaties en coördineert belangenbehartiging in de EU. De afdeling Diplomatiek Netwerk staat in voor de vertegenwoordiging van de Vlaamse Regering in het buitenland via het vermelde netwerk van Algemeen Afgevaardigden. De afdeling Toeristisch Ondernemen en Strategische Goederen behartigt de uitvoering van het toeristisch logiesdecreet en de controle op alle in-, uit- en doorvoer en overbrenging van strategische goederen. De Stafdienst staat in voor de strategische aansturing van het departement. Qua mankracht stelt DIV het met een 150-tal ambtenaren, een klein deel waarvan voor de afdeling Toerisme werkt. Ter vergelijking: de FOD Buitenlandse Zaken heeft ongeveer 3.200 ambtenaren in binnen- en buitenlandse dienst.¹⁶⁶

DIV herbergt ook het Strategisch Overlegorgaan Internationale Aangelegenheden (SOIA), een interdepartementaal overlegplatform voor internationale dossiers waar twee of meer beleidsdomeinen bij betrokken zijn. Het SOIA dient onder meer te zorgen voor coherentie bij de Vlaamse standpuntbepaling in de EU en multilaterale organisaties. Daarnaast beschikt DIV ook over een werkgroep EU-Handel. Minister-president Bourgeois heeft de ambitie om van DIV een volwaardig ministerie van Buitenlandse Zaken te maken en de Vlaamse regering heeft hiervoor recent een groeitraject goedgekeurd.¹⁶⁷

ⁱ Voor een volledig overzicht van alle Vlaamse vertegenwoordigingen in het buitenland verwijzen we naar bijlage 4 van de beleidsnota Buitenlands Beleid 2014-2019 (volledige referentie en URL in de eindnoten).

Tot slot vertegenwoordigt DIV ook de Vlaamse administratie in intrafederale overlegorganen waar internationale dossiers besproken worden. Het voornaamste daarvan is de Interministeriële Conferentie voor Buitenlands Beleid, die werd opgericht als een instelling voor permanente dialoog tussen de gewesten en de federatie. Beslissingen moeten er in consensus genomen worden. Indien dat niet lukt, ziet België af van standpuntinname op internationale fora.¹⁶⁸ Verdere coördinatiemechanismen zijn COORMULTI (het intrafederale overlegplatform Multilaterale Coördinatie) en de Directie-generaal Europese Zaken (DGE).

De modaliteiten van de intrafederale samenwerking, die niet altijd even vlot verloopt, liggen vast in akkoorden afgesloten tussen de deelstaten en de federatie. Vlaanderen is momenteel vragende partij voor een herziening van die akkoorden, met name wat de vertegenwoordiging van België in de EU en multilaterale organisaties, en het statuut en het functioneren van de deelstaatvertegenwoordigers in het buitenland betreft.¹⁶⁹ Het argument is dat betreffende akkoorden een weerspiegeling moeten zijn van de Belgische, institutionele realiteit die, zoals reeds aangestipt, blijk geeft van zeer verregaande, gewestelijke bevoegdheden inzake buitenlandse aangelegenheden. Kenmerkende illustratie daarvan is dat gewestministers omtrent hun beleidsdomeinen België in de Raad van de EU vertegenwoordigen en akkoorden in naam van het land kunnen afsluiten.¹⁷⁰

Figuur 4: Budget van Internationaal Vlaanderen voor 2015

Bron: <http://www.vlaanderen.be/nl/vlaamse-overheid/werking-van-de-vlaamse-overheid/de-vlaamse-begroting-cijfers#47341>, laatst geconsulteerd op 4 augustus 2015.

Figuur 4 toont de middelen die de Vlaamse overheid aan het boven beschreven beleidsapparaat ter beschikking stelt. Door de zesde staatshervorming stegen de inkomsten van de Vlaamse overheid

van 27,5 miljard euro in 2014 naar 38,3 miljard euro in 2015.¹⁷¹ Op de begroting 2015 is 0,45 % of 173,83 miljoen euro voorzien voor het beleidsdomein Internationaal Vlaanderen, waar dit in 2013 nog 205 miljoen euro bedroeg.¹⁷² 83,8 miljoen euro daarvan zijn gereserveerd voor toerisme, een bevoegdheidsdomein dat zoals gezegd niet onder de minister-president ressorteert. Daarnaast gaan 53,7 miljoen euro naar internationaal ondernemen, dat behartigd wordt door het Vlaamse overheidsagentschap FIT. Het budget voor het algemene buitenlandbeleid en het diplomatieke netwerk bedraagt respectievelijk 9,13 en 1,7 miljoen euro, een vermindering met ongeveer 6 miljoen euro tijdens de vorige legislatuur, terwijl de krimp de komende jaren met ongeveer 10 % zal doorzetten.¹⁷³

In verband met die budgettaire contractie trok de inmiddels opgeheven Strategische Adviesraad Internationaal Vlaanderen (zie onder) in haar bijdrage aan de beleidsnota 2014-2019 aan de alarmbel: “De Raad onderschrijft de keuzes die tijdens de vorige legislatuur werden gemaakt, m.n. de handhaving van het budget voor ontwikkelingssamenwerking en de inzet van bijkomende middelen voor het internationaal ondernemen (FIT), maar stelde ook vast dat bijna alle besparingsinspanningen voor het hele beleidsdomein (los van de besparingen die aan alle entiteiten werden opgelegd) werden opgevangen binnen het programmakrediet voor het beleidsveld buitenlands beleid. [...] Dit heeft ertoe geleid dat de mogelijkheden voor het voeren van een actief buitenlands beleid onder een kritische drempel dreigen te vallen. [...] Met de uitdaging om na de zesde staatshervorming nog voor meer beleidsdomeinen dan vroeger het extern luik van de bevoegdheden waar te maken, is er dringend nood aan een omslag naar een nieuw groeiscenario.”¹⁷⁴ Budgettaire aspecten inzake ontwikkelingssamenwerking, waar in 2015 25,5 miljoen euro voor begroot is, bespreken we verder.

Budgetten voor vredesbeleid bij internationale spelers

Budgetten zeggen niet alles maar geven wel aan op welke schaalgrootte actoren op het internationale toneel aan vredesbeleid doen. In vorige hoofdstukken verzamelden we een aantal cijfers ter zake, die we hier oplistten om een realiteitstoets aan te brengen voor verwachtingen omtrent het TTN:

- VN:
 - Vredesbewaringsoperaties juli-juni 2015: 8,5 miljard USD
 - Peacebuilding Fund 2013: 53 projecten gefinancierd, budget 76,4 miljoen euro
- EU:
 - Begroting instrumenten 2014-2020: DCI – 19,7 miljard euro; EDF – 30,5 miljard euro; ENI: 15,4 miljard euro; EIDHR: 1,249 miljard euro; IcSP: 2,34 miljard euro.
- Statelijke actoren – uitgaven aan civiele vredesopbouw in 2010:
 - Noorwegen: 216 miljoen USD
 - Zweden: 158 miljoen USD
 - Finland: 65 miljoen USD
 - Zwitserland: 80 miljoen USD
 - België (2008-2010): ca. 30 miljoen euro jaarlijks;
- Subnationale actoren:
 - Catalonië: 356.000 euro besteed aan vredesopbouw uit budget ontwikkelingssamenwerking van 9,1 miljoen euro in 2013

Zowel inzake bevoegdheden als qua budgetten kan Vlaanderen de voornaamste subnationale peacebuilder op mondiaal vlak worden. Vergeleken met staten en multilaterale spelers zal de schaal waar Vlaanderen op opereert, evenwel zeer bescheiden zijn. De voorbeelden van Catalonië en Emilia-Romagna in hoofdstuk 3.5 gaven echter aan dat dit niet betekent dat Vlaanderen geen zinvolle bijdrage kan doen of projecten met meerwaarde kan ontwikkelen.

Wel noopt de realiteit van de cijfers Vlaanderen tot een weldoordachte nichekeuze en geografische afbakening. Daarnaast is het ook zo dat Vlaanderen, bij ontstentenis van een eigen defensieapparaat en een logge, bureaucratische structuur, gepercipieerd kan worden als 'honest peace broker' en flexibele, innovatieve partner. In die zin is Vlaanderen mogelijk goed uitgerust om de roep inzake bottom-up approaches en lokaal eigenaarschap in vredesopbouw en conflictpreventie waar te maken, zij het in kleinschalige en inderdaad lokale, gedecentraliseerde institutionele contexten.

Aangezien de Vlaamse overheid heeft besloten binnen het TTN samen te werken aan vredesopbouw met actoren uit het academische veld, dienen we twee beslissingen van de huidige regering te vermelden, die kaderen in de boven geschetste context van besparingen. Vooreerst besloot de zittende regering tot de opheffing van de Strategische Adviesraad Internationaal Vlaanderen (Sariv), beslissing die kadert in een ruimere saneringsoperatie van het Vlaamse advieslandschap.¹⁷⁵ Sariv werd geïnstalleerd in 2008 om advies te verstrekken aan de Vlaamse overheid omtrent alle aspecten van het buitenlandse beleid. De raad werd vervangen door het instrument Belanghebbendenmanagement binnen DIV, maar *de facto* behelst de opheffing ervan een afbouw van middenveldparticipatie aan het beleid.¹⁷⁶ Sariv was immers samengesteld uit vertegenwoordigers van de sociale partners, ngo's, de bedrijfswereld maar had ook een aanzienlijke vertegenwoordiging uit de academische wereld. Behalve Sariv besliste de huidige regering ook om de ondersteuning van het Steunpunt Vlaams Buitenlands Beleid stop te zetten.¹⁷⁷ Het steunpunt was aan zijn derde generatie, werd bemand door consortia van Vlaamse universiteiten en had tot doel het internationale beleid van Vlaanderen wetenschappelijk te ondersteunen.

Terwijl beide beslissingen een zeker vacuüm laten inzake academische participatie aan en ondersteuning van het beleid, lopen er op het moment van schrijven wel besprekingen tussen de Vlaamse overheid en het hoger onderwijs omtrent academische diplomatie, krachtens het voornemen in de beleidsnota de internationale activiteiten van hogeronderwijs- en kennisinstellingen te ondersteunen.¹⁷⁸ Het is een interessante denkpiste om het TTN in te schakelen voor zowel beleidsondersteuning als academische diplomatie. In die zin zou het TTN zich op het snijvlak kunnen bevinden van academische en vredesdiplomatie, dat laatste een weinig prominent aspect zijnde in het beleid, waar Sariv in een van haar adviezen dan ook aandacht voor vraagt.¹⁷⁹ Concreet zou dit onder meer betekenen dat het TTN een Vlaams vredesbeleid inhoudelijk

ⁱ Deze gesprekken revitaliseren een in juli 2011 tussen de minister-president, de minister van Onderwijs, de minister van Innovatie en de rector van de vijf Vlaamse universiteiten afgesloten 'Protocol inzake samenwerking op het vlak van academische diplomatie'. Academische diplomatie heeft in de beleidsnota 2014-2019 van Geert Bourgeois volgende tweeledige doelstelling: "(1) Vlaamse publieke kennisinstellingen vanuit een vraaggestuurde benadering actief ondersteunen om de internationale opportuniteiten voor deze actoren te maximaliseren; en (2) Vlaamse publieke kennisinstellingen actief inschakelen in de dagelijkse uitvoering van het buitenlands beleid van de Vlaamse Regering om zo bij te dragen tot het imago van Vlaanderen als een innovatieve en lerende regio van toonaangevende kwaliteit."

bevruucht en dat academici met expertise inzake vredethema's betrokken worden bij buitenlandse zendingen.

4.2 Het Vlaamse buitenlandbeleid en internationale vrede

Het nog jonge Vlaamse buitenlandbeleid heeft in zijn korte geschiedenis een aantal vredesbevorderende initiatieven genomen, maar vredesopbouw "is nooit volwaardig ingebed en een structureel element geworden in het beleid, en hing dus telkens af van de politieke verantwoordelijke".¹⁸⁰ Vooreerst dienen we melding te maken van Vlaanderens engagement in Centraal- en Oost-Europa, dat begon in de vroege jaren 90. Vanuit een EU pre-accessiefilosofie ontwikkelde de Vlaamse overheid het programma Centraal en Oost-Europa, waar in 1992 een budget van 10,68 miljoen euro voor werd geormerkt.¹⁸¹ Het vredesaspect van zulk beleid bestaat erin dat de Unie een aantal voorwaarden voor toetreding stelt, zoals standaarden inzake mensenrechten, democratisering en goed bestuur, die klassieke pijlers zijn in peacebuilding. Het steunprogramma, dat op het einde via de OESO verliep en gericht was op de verbetering van het investeringsklimaat in de westelijke Balkan, werd tijdens de vorige regeerperiode uitgedoofd.¹⁸²

Daarnaast steunde Vlaanderen in het verleden nog andere initiatieven, waar we er enkele van opsommen, zonder exhaustiviteit te beogen. Onder het ministerschap van Luc Van den Brande (1992-1999) financierde DIV gedurende een aantal jaren een zomeruniversiteit, ingericht door een Leuvense organisatie, voor jongeren uit conflictgebieden zoals Abchazië, Israël-Palestina en Ngorno-Karabach.¹⁸³ Met Paul Van Grembergen (Vlaams minister van Buitenlands Beleid in 2001-2002) kwam het thema begin jaren 2000 terug, maar dan met een focus op Noord-Ierland. Vlaanderen financierde in die periode een tijd lang verzoeningsprojecten in Noord-Ierland, via het European Peace Programme.¹⁸⁴ Inspanningen concentreerden zich daarnaast rond de Ierse vredestoren van Mesen (zie hoofdstuk 1), waar men jongerenkampen organiseerde. Die werking werd verder doorgezet onder het vroegere ministerschap van Geert Bourgeois (2004-2008) en gesubsidieerd vanuit een aparte budgetlijn voor vredesbevorderende initiatieven. Parlementaire stukken maken tot slot ook gewag van de subsidiëring van het Peres Center for Peace in het kader van vredesbevorderende initiatieven, terwijl vermelde budgetlijn na 2011 opging in een meer generieke begrotingspost.¹⁸⁵

Het 'buitenland' lijkt, wat bilaterale betrekkingen betreft, sinds de beginjaren van de Vlaamse diplomatie kleiner geworden: heden is het bilaterale beleid toegespitst op de buurlanden, en meer in het bijzonder op Nederland en de regio Noordrijn-Westfalen.¹⁸⁶ De drie bilaterale partners in de ontwikkelingssamenwerking, Malawi, Mozambique en Zuid-Afrika zijn geen post-conflictlanden, al zullen we verder wel zien dat het zinvol kan zijn in die landen en in de ruimere regio projecten te kaderen binnen het concept conflictpreventie.

Omtrent het transversale, aan vredesopbouw gerelateerde beleidsthema Mensenrechten bracht de Vlaamse overheid in december 2011 een eerste beleidsnota uit.¹⁸⁷ Recent volgde ook nog een Vlaamse bijdrage aan het nationaal plan mensenrechten en ondernemingen.¹⁸⁸ De minister-president kondigde voorts aan dat er in 2016 een geactualiseerde mensenrechtennota komt, na consultatie van het middenveld.¹⁸⁹ Die update zal gepaard gaan met de opmaak van een stand van implementatie.¹⁹⁰

In een recent parlementair debat omtrent de mensenrechtensituatie in Eritrea drong minister-president Bourgeois aan op de heronderhandeling van bovenvermelde samenwerkingsakkoorden omtrent de vertegenwoordiging van de gewesten bij de EU en de VN, waardoor Vlaanderen beter in staat zou zijn om standpunten in te nemen op multilaterale fora: “De FOD Buitenlandse Zaken ziet de opvolging van de VN-Mensenrechtenraad als zijn prerogatief. Daar worden de deelstaten niet bij betrokken. Belgische interventies tijdens de Universal Peer Review van de VN zijn tot nu toe louter een aangelegenheid van de FOD Buitenlandse Zaken. Persoonlijk vind ik dat dit een van de zaken is die aan bod moeten komen tijdens de herziening van de samenwerkingsakkoorden. De deelstaten moeten actief betrokken zijn, zelf een mensenrechtenbeleid voeren en betrokken zijn bij interfederale organisaties. De houding van de FOD is niet langer houdbaar. Dit moet een interfederale aangelegenheid zijn.”¹⁹¹ In juli van dit jaar besliste de Interministeriële Conferentie voor Buitenlands Beleid om het heronderhandelingstraject inzake vermelde akkoorden te reactiveren.¹⁹²

Omtrent Vlaanderens multilaterale beleid, waarbinnen structurele samenwerking bestaat met de Mensenrechtenraad van de VN en organisaties die zich onder meer toespitsen op mensenrechtenskwesies zoals UNESCO, de OESO, de ILO, de WHO en de Raad van Europa, merkt de minister-president in zijn nota buitenlands beleid 2014-2019 op dat er nood is aan een coherenter optreden. Hij geeft er dan ook aan dat zijn diensten een richtinggevend kader zullen uitwerken, herziening die zich op het moment van schrijven in de eindfase bevindt en die onder meer prioritaire multilaterale partners zal bepalen.¹⁹³ Vermeldenswaard in dit verband is ook dat, in de context van het recente Belgische voorzitterschap van het Comité van Ministers van de Raad van Europa (november 2014-mei 2015), de Vlaamse overheid een subsidie toekende van 82.500 euro aan het International Advisory Panel waarmee de Raad mensenrechtenschendingen in Oekraïne zal monitoren.¹⁹⁴ Tot slot betoelaagt Vlaanderen, in het kader van zijn mensenrechten- en/of humanitaire agenda, VN-agentschappen zonder oormerking (o.a. UNICEF, UN Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East) en met oormerking voor projecten (o.a. UN Office of the High Commissioner for Human Rights).¹⁹⁵

Een insider verwoordt zijn kijk op het bovenstaande als volgt: “We zetten in op de buurlanden en drie partnerlanden in zuidelijk Afrika. Voorts zijn er een aantal samenwerkingsverbanden, met Québec en de BRICS landen. Beleid ter zake wordt gerealiseerd met zeer beperkte mankracht en middelen. We zijn dus niet aanwezig in post-conflictgebieden. Die staan niet op onze radar, we hebben er ook geen specifieke belangen of handelsrelaties. Als subnationale actor hebben we er dus weinig hefboomfunctie, en dus meerwaarde. Relaties via multilaterale instellingen met zulke landen verlopen via het federale niveau – ook zo hebben we weinig hefboomfunctie. Via de Universele Periodieke Evaluaties van de Mensenrechtenraad wel, maar dit gaat om de evaluatie in Vlaanderen, en wordt opgevolgd door de diplomatiek afgevaardigde in Genève. Als België in 2019 of 2020 lid wordt van de VN-Veiligheidsraad, zou Vlaanderen in theorie een thema kunnen kiezen en uitspelen via het federale niveau.ⁱ Maar dan moeten Brussel en Wallonië ook akkoord zijn, want zo werkt het.”¹⁹⁶

Een andere instrument in het Vlaams buitenlands beleid dat een bijdrage kan leveren aan internationale vrede en veiligheid is de controle op buitenlandse wapenhandel. Sinds 2003 heeft het Vlaamse Gewest de bevoegdheid om de export, import en doorvoer van wapens en militair materieel te reguleren. Bij het verlenen van vergunningen wordt rekening gehouden met de het land van bestemming en de eindgebruiker, de aard van de producten en het vooropgestelde

ⁱ België startte in 2013 een campagne om een niet-permanente zetel te bemachtigen binnen de VN-Veiligheidsraad voor de periode 2019-2020.

gebruik. De toetsingscriteria die in het wapenhandeldecreet voorzien zijn voor de beoordeling van vergunningsaanvragen laten toe om rekening te houden met mogelijke schending van mensenrechten, het risico voor escalatie van conflict, de inzet van kindsoldaten, de aanwezigheid van vuurwapengeweld of gendergerelateerd geweld en vredesopbouw- en reconciliatieprocessen. De export van de Vlaamse defensiegerelateerde industrie betreft echter vooral componenten die geïntegreerd worden in grotere wapensystemen. Daarbij ligt voorafgaande beoordeling van het daadwerkelijke eindgebruik van de wapens vaak niet voor de hand. Toch zien we dat militaire producten van Vlaamse makelij effectief ingezet worden in conflicten, zowel ter land, ter zee als in de lucht.¹⁹⁷

We sluiten deze sectie af met de bemerking dat er aan Vlaamse universiteiten, zoals uit onze bevraging in hoofdstuk 5 blijkt, een sterke expertise omtrent mensenrechten bestaat, die via het TTN kan worden ingezet om het Vlaamse mensenrechtenbeleid te ondersteunen. Dat kan bijvoorbeeld door expertise en analysecapaciteit via de geëigende diplomatieke kanalen (rechtstreeks uit Vlaanderen, of via het federale niveau) aan te bieden aan EU- of multilaterale organen, of, uiteraard, door projecten voor sensibilisering en capaciteitsopbouw ter zake op te zetten in het buitenland.

4.3 De Vlaamse ontwikkelingssamenwerking

Zoals reeds aangestipt, is Vlaanderen geëngageerd in ontwikkelingssamenwerking met drie partnerlanden: Zuid-Afrika, Malawi en Mozambique.ⁱ Die samenwerking volgt, krachtens het Kaderdecreet voor Ontwikkelingssamenwerking, een strategische koers die tot stand komt via een beleidsdialoog met de overheid van betreffende landen, en die zijn beslag krijgt in vijfjarige landenstrategienota's. De nota inzake Zuid-Afrika, dat reeds partnerland is sinds 1994, loopt van 2012 tot 2016, en is op het moment van schrijven het voorwerp van een mid-term evaluatie, terwijl het Steunpunt Buitenlands Beleid een studie over Zuid-Afrika heeft gemaakt. De uitkomst van al dit strategische werk is nog onzeker maar, in navolging van andere donoren, zal het ontwikkelingsbeleid ten aanzien van het BRIC-land herzien worden.¹⁹⁸ Met Malawi startte Vlaanderen een partnerschap in 2006. De strategische nota ter zake loopt van 2014 tot 2018. Mozambique is reeds partner sinds 2002. Aangezien de vijfjaarlijkse strategie in 2015 ten einde loopt, zijn de Vlaamse en de Mozambikaanse overheid momenteel in overleg over een nieuw meerjarenprogramma tot 2020.¹⁹⁹ Tot slot voert Vlaanderen ook een ontwikkelingsbeleid ten aanzien van de regio zuidelijk Afrika, waarbij het grensoverschrijdende programma's steunt. Inzake die regio is heden bij DIV ook een nieuwe strategie in de maak.²⁰⁰

Vlaanderen is een kleine donor en zijn ontwikkelingssamenwerking wordt daardoor gekenmerkt door een sterke concentratiestrategie. Naast de beschreven geografische afbakening, spitst Vlaanderen zich toe op slechts op een paar thema's: ontwikkeling van kleine, micro en middelgrote ondernemingen (Zuid-Afrika); basisgezondheidszorg en seksuele & reproductieve gezondheid en rechten (Mozambique); landbouwvoorlichting, in het kader van ruimer landbouwbeleid en voedselzekerheid (Malawi).²⁰¹ Transversale thema's in het Vlaamse ontwikkelingsbeleid zijn gender

ⁱ In 2014 ging 46 % van alle Vlaamse Official Development Assistance (ODA) naar noordwerking, die we hier buiten beschouwing laten. ODA dient te voldoen aan een aantal met de OESO afgesproken criteria: ontwikkelingshulp gefinancierd door overheidinstellingen; hoofddoelstelling is socio-economische ontwikkeling; de hulp is ongebonden, dus geen commerciële transactie aan marktvoorwaarden. Het aandeel ontwikkelingssamenwerking in de ODA is afkomstig uit de middelen voor buitenlands beleid. Het saldo komt uit andere beleidsdomeinen zoals Onderwijs en Economie, Wetenschap en Innovatie.

en klimaat, terwijl een sterkere mainstreaming van goed bestuur en mensenrechten tot de voornemens behoort in de beleidsnota 2014-2019.²⁰²

De zuidwerking in de Vlaamse ontwikkelingshulp omvat ook een luik nood- of humanitaire hulp. In 2013 besteedde Vlaanderen het uitzonderlijk hoge bedrag van 3,3 miljoen euro aan dit luik van de coöperatie.²⁰³ Onder de huidige legislatuur werd beslist om middelen op een structurelere wijze in te zetten. Het huidige jaarbudget bedraagt ongeveer 1,5 miljoen euro en jaarlijks zal daarvan ongeveer 600 000 euro naar het algemene noodhulpfonds van het UN Central Emergency Response Fund gaan, terwijl andere subsidielijnen voor drie jaar worden vastgelegd: voor UNRWA, het VN-agentschap voor Palestijnse vluchtelingen in het Midden-Oosten (zie boven); voor emergency preparedness in Malawi door middel van de aanleg van strategische graanreserves; vanaf 2016 voor een soortgelijke bestemming van emergency fondsen in Mozambique. Daarnaast zal er nog slechts 400 000 euro beschikbaar blijven voor acute, humanitaire rampen.²⁰⁴

Zonder dat dit deel uitmaakt van een uitgesproken vredesbeleid, steunt de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking sporadisch projecten die onder de noemer vredesopbouw kunnen worden gerangschikt. De steun aan UNRWA wordt in de Vlaamse ODA-databank, die alle ODA-uitgaven bevat van 2010 tot 2014, geïmputeerd onder CRS-code 152, de code die de OESO-DAC heeft omschreven voor programma's en projecten in het kader van Conflict, Vrede, Veiligheid.²⁰⁵ Nog onder de code voor peacebuilding vinden we voor vermelde referentieperiode: opstart van de Desmond & Leah Tutu Legacy Foundation in Zuid-Afrika; Strawberry Fields for Peace in de Palestijnse gebieden (met het Peres Center for Peace: zie boven); een project van ontmijning in de Mozambikaanse Gaza-provincie; de promotie van de rol van vrouwen in vrededesopbouw en – dialoog in Noord-Irak. Daarnaast geeft de Vlaamse overheid ook ODA uit aan Vlaamse organisaties die werken rond internationale vredeskwesties. Voorbeelden zijn International Peace Information Service, een Belgische ngo die conflictonderzoek doet in Sub-Sahara-Afrika, en Broederlijk Delen, de ngo die samen met vzw Pax Christi de jaarlijkse vredesweek organiseert (dit jaar met als thema: ontwapening in Oost-Congo).

Uit onze interviews met DIV blijkt evenwel dat een nieuw beleidsinitiatief als het TTN, dat allicht moet worden gefinancierd uit het ODA-budget, verre van evident is gezien de huidige context van besparingen. Tijdens de vorige legislatuur werden ondanks de besparingen op buitenlands beleid de budgetten voor ontwikkelingssamenwerking gevrijwaard. Tussen 2009 en 2014 steeg de ODA van 49,5 naar 56,5 miljoen euro, waarbij 82 % van het budget voor zuidwerking besteed werd in zuidelijk Afrika.²⁰⁶ Onder de huidige legislatuur nemen de budgetten echter af. In 2014 besteedde DIV 30,8 miljoen euro aan ODA, waar er in 2015 nog 25,5 miljoen euro op de begroting is voorzien, terwijl een verdere afname verwacht wordt in 2016.²⁰⁷ Daarnaast zal ook de bijdrage van steden en gemeenten, die in 2014 8,5 % van het ontwikkelingsbudget ontvingen, verminderen door het Planlastendecreet. Door dat decreet zullen vanaf 2016 gemeentelijke, voorheen voor ontwikkelingssamenwerking bestemde gelden in het generieke Gemeentefonds worden gestort, zonder oormerking voor ontwikkelingssamenwerking, waardoor te verwachten valt dat van die kant de bijdrage zal afnemen.²⁰⁸ Een van onze interviewees geeft daarom aan dat “de timing niet opportuun is en het TTN een duidelijke meerwaarde zal moeten hebben.”²⁰⁹

ⁱ CRS staat voor Creditor Reporting System. In theorie zou men onder Code 152 alle peacebuilding activiteiten van donoren moeten terugvinden in de statistieken van de OESO. In de praktijk is dit echter geen betrouwbare onderzoeksmethode, aangezien de voor data-imputatie bevoegde diensten van donoren de CRS-criteria anders interpreteren. Bijvoorbeeld: als een Vlaamse universiteit via VLIR-UOS een peacebuilding project doet in Oost-Congo, dan is het waarschijnlijk dat België dit aan de OESO doorgeeft onder de CRS code voor wetenschappelijk onderzoek of onderwijs.

De dalende trend gaat, zoals meermaals in het parlement werd opgemerkt, in tegen langetermijnengagementen die de vorige regering ter zake nam onder het plan Vlaanderen in Actie. Onder dat plan werden er 20 doelstellingen, waarvan jaarlijks de voortgang via indicatoren wordt gemeten, vastgelegd onder het zogenaamde PACT 2020 dat de overheid afsloot met de sociale partners en het ruimere middenveld. Een van die doelstellingen is om het aandeel van de Vlaamse ODA in het Belgische totaal, waar de internationaal afgesproken streefnorm is om 0,7 % van het BNP te bereiken, naar 7 % te brengen in 2020.²¹⁰ België haalde in 2013 zelf slechts 0,45 % van het BNP en Vlaanderen zat in 2014 aan slechts 3,25 % van het Belgische totaal.²¹¹ Een exacte berekening van het groeipad voor Vlaanderen is daardoor moeilijk, terwijl Sariv er ook op wees dat de extra middelen die Vlaanderen ontvangt door de zesde staats hervorming (zie boven: een stijging van 10,8 miljard euro in 2015 ten aanzien van het jaar voordien) een evenwaardige toename van de Vlaamse ODA met zich zou moeten meebrengen.²¹² Parlementslid Johan Verstreken komt met zijn berekening op een streefbedrag van 86 miljoen euro aan Vlaamse ODA in 2020.²¹³ Indien de Vlaamse overheid een budget weet vrij te maken voor het TTN, dan kan zulks bijdragen tot het behalen van vermelde ODA-doelstelling.

Behalve de budgettaire uitdaging, leiden we uit bovenstaande af dat het TTN-initiatief voor een aantal belangrijke keuzen staat inzake geografische afbakening. We herinneren aan betreffende passage uit de beleidsnota 2014-2019 omtrent het TTN (zie hoofdstuk 1), waaruit het voornemen blijkt van de minister-president het TTN in te zetten in post-conflictsamenlevingen. Uit onze bevraging van academici (zie hoofdstuk 5) blijkt dat de meeste terreinkennis zich situeert in de voormalige kolonies van het land. Historisch gezien zou het ook zin hebben, mocht Vlaanderen in DR Congo, Rwanda of Burundi vredesopbouwactiviteiten ontplooien. De Vlaamse overheid is in die landen diplomatiek niet aanwezig, maar het is niet ongewoon dat ze ook in dat geval projecten ondersteunt, zoals de bovenvermelde steun aan de monitoring van mensenrechtenschendingen in Oekraïne in het kader van de Raad van Europa illustreert.

Het is dus aan de Vlaamse overheid om te kiezen het TTN eventueel toch in te zetten voor een beleid ten aanzien van bijvoorbeeld Centraal-Afrika, Israël-Palestina, of andere (post-) conflictgebieden. Mocht ze er anderzijds voor opteren om in te zetten op de partnerlanden van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking, dan kan ook dat zeer zinvol zijn, maar, aangezien die landen zich niet in een post-conflictsituatie bevinden (zie hoofdstuk 1), gaat het dan niet om vredesopbouw, maar om conflictpreventie. We geven hieronder ter zake een paar argumenten weer.

Malawi wordt door de OESO beschouwd als een fragiele staat,²¹⁴ volgens haar definitie dus behorend tot de lijst van “states failing to provide basic services to poor people because they are unwilling or unable to do so.”²¹⁵ In de International Dialogue on Peacebuilding and Statebuilding (IDPS), een overlegplatform van fragiele staten, donorlanden en multilaterale instellingen, kwam men in 2011 de New Deal for Engagement in Fragile States overeen.²¹⁶ De New Deal is een overeenkomst waarbij donoren en partnerlanden zich verbinden tot een aantal doelstellingen inzake vredes- en staatsopbouw, en daartoe samenwerken op de thema's legitieme politiek, veiligheid, justitie, basiseconomie en inkomsten & dienstverlening.²¹⁷ De huidige nota die de Vlaamse overheid in samenspraak met de overheid van Malawi opstelde om de strategie te bepalen van het gezamenlijke ontwikkelingsbeleid, loopt, zoals we zagen, tot in 2018.²¹⁸ De Vlaamse ontwikkelingssamenwerking zou activiteiten en een strategie kunnen ontwikkelen rond conflictpreventie in het land en zich daarmee in lijn brengen met de New Deal die onderdeel is van de huidige, mondiale ontwikkelingsagenda.

Prominent in die ontwikkelingsagenda is het besef dat groeide in de aanloop van de bepaling van de ontwikkelingsdoelstellingen die na 2015 de Millennium Development Goals zullen opvolgen, de zogenaamde Sustainable Development Goals (SDGs, geldend tot 2030), omtrent de verwevenheid van ontwikkeling en vrede. Op verschillende fora van de Verenigde Naties waar over het nieuwe ontwikkelingsparadigma gediscussieerd wordt, verklaarde men: “Without peace, there can be no development. Without development, there can be no enduring peace.”²¹⁹ De SDGs zijn de codificatie van een nieuwe, mondiale visie op ontwikkeling, waar wereldleiders op de Special Summit on Sustainable Development in september 2015 over zullen beslissen.²²⁰ Tot dan wordt over de SDGs nog onderhandeld. Hun belang ligt hierin dat ze bepalend zullen zijn voor thematische prioritering door donoren in de ontwikkelingssamenwerking, en dus ook voor de bestemming en aanwending van donorgelden. Een van de SDGs die op de onderhandelingstafel liggen, is SDG 16, die van vrede meer dan een transversaal thema maakt, maar haar de status verleent van een centraal post-2015 objectief. SDG16 luidt als volgt: “Promote peaceful and inclusive societies for sustainable development, provide access to justice for all and build effective, accountable and inclusive institutions at all levels”.²²¹

Dat wijst erop dat het zinvol is niet alleen in Malawi, maar ook in Mozambique initiatieven rond conflictpreventie te ontwikkelen binnen het kader van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking. Recente ontwikkelingen in het land reiken daar ook argumenten voor aan. Rond en na de verkiezingsperiode van 2014 kwamen oude breuklijnen weer op een gewelddadige manier aan de oppervlakte, waardoor Mozambikanen zelfs het land ontvluchten naar Malawi.²²² Die polarisatie staat ook in verband met de aanwezigheid en ontginning van aanzienlijke minerale reserves in het land.²²³ Zoals boven vermeld, loopt de strategienota voor coöperatie tussen Vlaanderen en Mozambique van 2011 tot 2015.²²⁴ Ook hier is het een optie om in de nieuwe strategie, die momenteel in onderhandeling is met de Mozambikaanse overheid, activiteiten inzake conflictpreventie te voorzien. In hoofdstuk 5 geven we aan dat er via VLIR-UOS reeds een samenwerkingsprogramma loopt van Vlaamse universiteiten met de Eduardo Mondlane universiteit in Maputo, met onder meer de thematische pijlers mensenrechten en sociale rechten.

De strategienota inzake Zuid-Afrika loopt tot 2016 en wordt, zoals we zagen, op het moment van schrijven geëvalueerd.²²⁵ Zuid-Afrika kent zeer hoge criminaliteitscijfers, ernstige sociale conflicten, waar het incident aan de Lonmin mijn in 2012 een bloedige illustratie van is, en een probleem van xenofobie dat op een zeer gewelddadige manier tot uiting komt.ⁱ De weg naar een echt vreedevolle samenleving is er lang en ook in dit geval is het niet uitgesloten dat Vlaamse capaciteit en expertise in aanvulling van lokale capaciteit ingezet kan worden voor het bevorderen van vrede.

De Vlaamse ontwikkelingssamenwerking voert ook een beleid ten aanzien van de regio zuidelijk Afrika en ondersteunt daartoe zoals vermeld organisaties die grensoverschrijdend werken. Het ambtsgebied van de Algemene Afvaardiging van de Vlaamse Regering in Pretoria omvat naast de partnerlanden van de ontwikkelingssamenwerking bovendien ook Botswana, Namibië, Swaziland en Lesotho. De hele regio is geopolitiek en historisch sterk verbonden, en deelt ook een verleden van met elkaar verweven inter- en intrastatelijke conflicten. Een belangrijke regionale speler en ‘peace broker’ is bijvoorbeeld de Southern African Development Community (SADC), die naast economische integratie ook een werking rond vrede heeft.²²⁶ Zo speelde de SADC bijvoorbeeld een voorname rol als bemiddelaar bij de normalisering van de politieke situatie in Madagascar na een staatsgreep in 2009 en treedt de Zuidafrikaanse vice-president Cyril Ramaphosa op als mediator

ⁱ Bij een clash tussen politie en stakende mijnwerkers aan de platinamijn van het bedrijf Lonmin in Marikana op 16 augustus 2012 vielen 34 doden. Onlusten in de week na het incident leidden tot nog eens tien dodelijke slachtoffers in dezelfde regio.

voor de SADC in Lesotho, waar na een staatsgreep in 2014 nog steeds onrust heerst ondanks recente verkiezingen.²²⁷ Een soortgelijke redenering als hierboven kan dus ook gelden voor de Vlaamse strategie ten aanzien van de regio zuidelijk Afrika.

5 Mapping van academische expertise inzake vredesopbouw en conflictpreventie

Tijdens de aanloopfase van het TTN-initiatief werd het idee geopperd een mapping te doen van relevante expertise bij Vlaamse universiteiten. In dit hoofdstuk maken we die oefening, waarbij we vertrokken zijn vanuit een overzicht van aan vredesopbouw gelieerde activiteiten van academia in het kader van de Vlaamse, universitaire ontwikkelingssamenwerking. Vlaamse academici staan immers zelf in het veld als uitvoerders van projecten, hoofdzakelijk binnen de modaliteit van academische capaciteitsopbouw. Daarnaast is de ruime vredesproblematiek uiteraard ook voorwerp van onderzoek aan Vlaamse universiteiten. Dat onderzoek vindt plaats in vakgroepen, waar we vertegenwoordigers van bevroegen aan de hand van een lijst van topics. Die laatste en de lijst van respondenten namen we op in annex 4. Details omtrent de methodologie die we voor onze bevraging hanteerden, zijn terug te vinden in annex 1.

5.1 Projecten in de universitaire ontwikkelingssamenwerking relevant voor het TTN

Verwijzend naar tabel 1 zien we dat de vier grote Vlaamse universiteiten het laatste decennium alle VLIR-UOS projecten met aan het TTN gerelateerde thema's voor hun rekening namen (medische zorg; psychosociale zorg; governance). De UHasselt bleek dus geen relevante peacebuilding expertise op projectmatige wijze in te zetten in de ontwikkelingssamenwerking.

Aan de UGent was vooral Marleen Temmerman van de vakgroep uro-gynaecologie actief, met projecten omtrent seksuele en reproductieve rechten en seksueel geweld. Temmerman geldt in haar vakgebied als een wereldautoriteit en was directeur van het International Centre for Reproductive Health (ICRH) van de UGent, centrum dat in het recente verleden een partner was van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking.²²⁸ In 2012 werd ze directeur van het Departement voor Reproductieve Gezondheid en Onderzoek van de World Health Organization (WHO). Ook nog binnen de medische stream runde de UGent tot vorig jaar een project inzake basisgezondheidszorg in DR Congo. Een soortgelijk project loopt op het moment van schrijven in Burundi en wordt geleid vanuit de UAntwerpen.

Op het vlak van projecten inzake psychosociale zorg is de UGent tot op heden zeer actief, terwijl ook de Vrije Universiteit Brussel (VUB) en KU Leuven daar projecten rond ontwikkel(d)en. De drie universiteiten werken in deze stream samen in het Centre for Children in Vulnerable Situations (CCVS), dat we betrokken in onze bevraging (zie hoofdstuk 5.2). In de ontwikkelingsportfolio van de UGent vinden we voorts ook een aantal activiteiten terug die uitgaan van de Conflict Research Group, waar we eveneens twee respondenten van bevroegen.

Tabel 1: Portfolio van voor het TTN relevante projecten gefinancierd door VLIR-UOS (2003-2019)

Titel	Progr.	Looptijd	Subsector	Land	Promotor Noord	Instelling	Budget
Seksuele en reproductieve rechten van kinderen in conflictsituaties	BVO	2003-2004	HR & Law	België	Marleen Temmerman	UGent	54.262
Bestuur zonder overheid in aanslepende crises in Afrika	INCO	2008	Conflictpreventie	België	Koen Vlassenroot	UGent	11.550
Imagining justice and peace in the DRC	INCO	2015	HR & Law	DRC	Stephan Parmentier	KUL	19.790
Rehabilitation and reintegration of war-affected children	INCO	2009	HR & LAW	België	Wouter Vandenhole	UA	19.773
Children and youth affected by armed conflict	INCO	2013	HR & LAW	Oeganda	Ilse Derluyn	UGent	19.356
Rurale huishoudeconomie in post-conflictsituaties	INCO	2009	Rur. ontw.	Burundi	Philip Verwimp	UA	19.938
Beheer natuurlijke rijkdommen in post-conflict heropbouw	IUS	2011-2014	Conflictpreventie	DRC	Stefaan Marysse	UA	251.525
Beheer natuurlijke rijkdommen in post-conflict heropbouw	IUS	2014-2017	Conflictpreventie	DRC	Stefaan Marysse	UA	254.878
Gezondheidsproblemen in conflictsituaties	IUS	2011-2014	Basic Healthcare	DRC	Steven Callens	UGent	251.662
Seksueel geweld in (post-) conflict	KOI	2007	Gender Equality	België	Marleen Temmerman	UGent	12.499
Preventie van seksueel geweld in (post-) conflict	KOI	2008	Gender Equality	België	Marleen Temmerman	UGent	12.499
Birzeit Univ. of Law towards a peaceful future	TEAM	2004-2008	HR & LAW	Palestina	Kim Van der Borgh	VUB	309.303
Governance and post-conflict reconstruction	TEAM	2013-2018	Conflictpreventie	Oeganda	Kristof Titeca	UA	299.727
Onderwijs en vredesopbouw in Oost-Congo	TEAM	2014-2018	Conflictpreventie	DRC	Arnim Langer	KUL	246.615
Civil war and activity choices. Implications for poverty	ZI	2006-2007	Conflictpreventie	Burundi	Marc Despontin	VUB	3.865
Civil war, activity choices and household welfare	ZI	2007-2008	Rur.ontw.	Burundi	Marc Despontin	VUB	7.404
Familiegeweld als posttraumatisch gevolg van conflict	ZI	2009-2010	Mental Health	Peru	Jozef Corveleyn	KUL	14.988
Lokaal bestuur en post-conflict ontwikkeling	ZI	2007-2009	Rur. ontw.	DRC	Stefaan Marysse	UA	94.910
Vorming in post-conflict lokaal bestuur en ontwikkeling	ZI	2009-2012	Democr. partic.	DRC	Filip Reyntjens	UA	198.344
Training curriculum in psychotherapeutic counselling	ZI	2011-2013	Mental Health	Oeganda	Ilse Derluyn	UGent	64.752
Psychologische hulpverlening families in achtergestelde regio's	ZI	2007-2008	Mental Health	Bolivia	Gerrit Loots	VUB	3.036
Psychosociale gezondheid van kwetsbare jongeren	ZI	2008-2009	Mental Health	DRC	Eric Broekaert	UGent	24.959
Bevordering van psychosociale steun aan jongeren	ZI	2012-2015	Mental Health	DRC	Ilse Derluyn	UGent	98.600
Caring the caregivers	ZI	2012-2014	Mental Health	Peru	Jozef Corveleyn	KUL	74.553
Aid effectiveness with a focus on fragile contexts	Acr.	2014-2016	Conflictpreventie	België	Yves Cartruyvels	St. Louis	?
Development bachelor community counselling & psychotherapy	ZI	2014-2016	Mental Health	Oeganda	Ilse Derluyn	UGent	75.000
Governance, a.o. natural resources and post-conflict recovery	OP	2013-2019	Public sector policy	Oeganda	Arnim Langer	KUL	300.000
Santé communautaire rurale	IUS	2014-2016	Basic Healthcare	Burundi	J-P Van Geertruyden	UA	177.090
Promotie van de rechtsstaat	IUS	2014-2016	HR & LAW	Burundi	Vincent Sagaert	KUL	177.063

Is Uganda ready to avoid the resource curse?	TEAM	2015-2018	Public sector policy	Oeganda	Arnim Langer	KUL	298.682
Armed conflicts, female political empowerment and development	VLA	2013-2015	Conflictpreventie	Rwanda	Johan Swinnen	KUL	36.068
Common-pool resources in war-affected regions	VLA	2013-2017	Conflictpreventie	DRC	Anne Walraet	UG	54.073
The role of education in peacebuilding	VLA	2014-2018	Education policy	Ivoorkust	Arnim Langer	KUL	11.442
Psychological wellbeing for young refugees	VLA	2014-2018	Mental health	Oeganda	Eric Broekaert	UG	17.725
Micro-level conflict analysis	ICP	2011-2015	HR & LAW	Banglad.	Koen Vlassenroot	UG	93.767
Master in governance and development in Sub-Sahara Africa	ICP	2015-2016	Ec° dev. policy	België	Nadia Molenaers	UA	?

Bron: Schriftelijke communicatie met VLIR-UOS, Brussel, 16 april 2015. (Eigen synopsis van VLIR-UOS tabel verzonden in bijlage van e-mail.)

Afkortingen: BVO = Beleidsvoorbereidend onderzoek; INCO = Internationale congressen; IUS = Interuniversitaire samenwerking; KOI = Korte opleidingsinitiatieven; ZI = Zuidinitiatieven; Acr. = Acropolis; OP = onderzoeksplatformen; VLA = Vlaamse doctoraatsbeurzen; ICP = International Course Programme

Ook de UAntwerpen heeft in de ontwikkelingssamenwerking heel wat expertise rond peacebuilding opgebouwd, en dit in de eerste plaats binnen het Instituut voor Ontwikkelingsbeleid en –beheer (IOB). De focus ligt daarbij op economische en bestuurlijke heropbouw (governance) in post-conflictgebieden, thema's die we in mindere mate ook terugvinden in de portfolio van de VUB.

Bij de KU Leuven runt het Centre for Research on Peace and Development (CRPD) een aantal projecten omtrent de rol van onderwijs in vredesopbouw en het beheer van natuurlijke rijkdommen in een post-conflictcontext. Ook vanuit de rechtenfaculteit zijn projecten opgezet, met als thema's transitionele justitie en de opbouw van de rechtsstaat.

Het is duidelijk dat de met VLIR-UOS subsidies opgebouwde terreinervaring inzake peacebuilding zich voor het leeuwendeel in Centraal-Afrika situeert, met Oeganda, Burundi en DR Congo als voornaamste partnerlanden. De banden met Latijns-Amerika (Peru, Bolivia) zijn veel minder sterk en in het Midden-Oosten (Israël-Palestina) werd het laatste decennium slechts één vredesproject uitgevoerd.

Op praktisch-organisatorisch vlak bieden een aantal programma's van VLIR-UOS interessante voorbeelden van modellen die het TTN kunnen inspireren.²²⁹ Het programma Institutionele universitaire samenwerking (IUS) creëert een partnerschap tussen Vlaamse universiteiten (en hogescholen) en een universiteit in een partnerland van VLIR-UOS. Het gaat in principe om een verbintenis van minstens tien jaar, onderverdeeld in twee strategische programma's van vijf jaar, waar projecten onder worden uitgevoerd. Specifiek in Oeganda heeft VLIR-UOS twee Research Platforms gecreëerd, rond twee centrale thema's ('governance' en 'insecurity'), die zeven Vlaamse hogeronderwijsinstellingen en meerdere universiteiten in Uganda verenigen rond een gezamenlijke onderzoeksagenda.

Vier tot vijf jaar lopen projecten onder het programma TEAM/Eigen initiatieven, waar Vlaamse professoren aanvragen onder kunnen indienen van projectsubsidies ten belope van 300.000 euro voor de hele looptijd. Belgisch academisch personeel kan uit dit budget niet worden bekostigd. Voor kleinere projecten van twee jaar of minder heeft VLIR-UOS het model Zuidinitiatieven ontwikkeld, dat een budgettair plafond van 75.000 euro heeft. Ook voor wetenschappelijke conferenties, waarvan de kostprijs in tabel 1 van 12.000 tot 20.000 euro varieert, hanteert de universitaire ontwikkelingssamenwerking van de VLIR een programmatisch model, dat Internationale Congressen (INCO) heet. Financiering vanuit VLIR-UOS beoogt vooral deelname van zuiderse academici, en een ontwikkelingsdimensie in de inhoud van het congres. Voor INCO werd tot op heden jaarlijks een totaalbudget van 160.000 euro ter beschikking gesteld.

Een andere relevante samenwerkingsvorm die VLIR-UOS financiert, is Noord-Zuid-Zuidsamenwerking. Ook dit format zou inspirerend kunnen zijn voor het TTN, aangezien het gaat om het bundelen van thematische expertise, ook in het zuiden, maar waarbij er toch een link met Vlaanderen (België) moet zijn.

Enigszins afwijkend van vermelde modellen voor programmafinanciering is de Academic Research Organization for Policy Support (ACROPOLIS). Momenteel lopen er drie zulke programma's, rond door de federale overheid bepaalde thema's, waarvan er één inhoudelijk relevant is voor het TTN, met name 'Hulpeffectiviteit met een focus op fragiele contexten'. Onder ACROPOLIS doen universiteiten beleidsondersteunend onderzoek en leveren ze diensten op maat van de federale ontwikkelingssamenwerking, met als doel de kwaliteit daarvan te verhogen. Per programma – met een looptijd van drie jaar – bedraagt het budget 330.000 euro per jaar, waar ook lonen van onderzoekers uit mogen worden gefinancierd. Jaarlijks zitten betrokken academici samen met

vertegenwoordigers van de Directie-Generaal Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire Hulp (DGD) voor een tussentijdse evaluatie en het opmaken van een actieplan.

ACROPOLIS is de opvolger van de vroegere O*platformen, voluit de onderzoeksplatformen voor ontwikkelingssamenwerking. Interessant in dat format was het systeem van trekkingsrechten, waarmee flexibiliteit werd ingebouwd voor vraaggestuurde dienstverlening aan de overheid. DGD kon daarmee voor 20 % van het totaalbudget outputs bestellen voor eigen gebruik (missies, vormingen, advies bij opmaak van beleidsinstrumenten,...), terwijl de betrokken onderzoeksgroepen de resterende 80 % mochten aanwenden voor academische outputs.²³⁰

Flexibiliteit is ook ingebouwd door te werken met een zogenaamd rolling plan, dat systematisch in overleg tussen de beide betrokken partijen (academici en overheid), kan worden bijgesteld, wat maakt dat het actieplan niet voor drie jaar gebetonneerd wordt, maar dat er marge is voor *ad hoc* opdrachten of vragen, of voor urgenties.

VLIR-UOS ontvangt zoals vermeld een jaarlijkse subsidie van ongeveer 35 miljoen euro van DGD. In samenspraak met DGD werkt het een globale strategie en landenstrategieën uit waar de programma's onder worden geconcipeerd, met hantering van in de ontwikkelingssamenwerking gangbare praktijken inzake programma- en projectontwerp (project cycle management), resultaatgericht beheer, kwaliteitsbewaking en evaluatie. Binnen die krijtlijnen is het VLIR-UOS dat voor elk van zijn programma's al dan niet jaarlijks oproepen tot projectvoorstellen lanceert, waar hogeronderwijsinstellingen dan apart of in consortium op intekenen. Tot slot merken we nog op dat de doelgroep van VLIR-UOS projecten in de eerste plaats academici zijn (academische capaciteitsopbouw), maar dat in de praktijk de stakeholdersgroep veel ruimer is. Met conferenties bijvoorbeeld bereikt men ook lokale overheden, ngo's die actief zijn in het land in kwestie, enzovoort. Bij de projecten betrekken partners in het zuiden vaak ook praktijkmensen, de civiele maatschappij, overheden, etcetera.

5.2 Resultaten bevraging Vlaamse academici omtrent het TTN

We geven hieronder per topic het resultaat van de bevraging weer. We legden tijdens het vraaggesprek uit aan de respondenten welke redenering aan de vraagstelling ten grondslag lag. Die vatten we telkens kort samen onder de hoofding 'rationale'.

Topic 1: Korte introductie vanwege het Vlaams Vredesinstituut omtrent voorgeschiedenis en opzet van het TTN.

Rationale: De meeste respondenten waren nog niet rechtstreeks betrokken bij het initiatief. Voor een aantal was het helemaal nieuw; vier respondenten meldden dat ze het Vredessymposium in november 2013 hadden bijgewoond; anderen waren betrokken als lid van de TTN-werkgroep of als spreker tijdens de voorbereidende seminars.

Bevindingen:

Enkel de leden van de TTN-werkgroep konden de benaming van het initiatief plaatsen, met name als kopie van een model dat een rol speelde in het Noord-Ierse verzoeningsproces. De benaming TTN bleek bij sommigen verwarring te scheppen, in die zin dat de naam de opzet van het netwerk

als 'peacebuilding' initiatief niet duidelijk maakt. Daarnaast associeert men de term transformatie zonder bijkomende duiding ook niet met bestuurlijke transitieprocessen (governance). De Vlaamse overheid kan daarom in overweging nemen het initiatief te heropen zodat het ruime publiek en andere stakeholders begrijpen dat het om een beleidsinitiatief inzake internationale peacebuilding en conflictpreventie gaat.

Topic 2 a: Input voor beleidsdocumenten als een van drie mogelijke functionele domeinen voor het TTN.

Rationale: Het voorbeeld van Catalonië en van kleine staten die internationaal succesvol zijn op het vlak van peacebuilding, leert dat een continu, conjunctuurbestendig en duurzaam beleid van vredespromotie gestoeld is op een strategische langetermijnvisie, die uiteengezet wordt in een beleidsdocument. De Vlaamse overheid heeft zulk document reeds opgesteld inzake het transversale beleidsthema Mensenrechten, en zou dus een soortgelijke oefening kunnen doen voor vredesopbouw. In zulk document kan, naar analogie met de mensenrechtennota, de link tussen vrede als beleidsthema en alle aspecten van de Vlaamse diplomatie gelegd en geconcretiseerd worden. Aangezien uit onze gesprekken met DIV bleek dat peacebuilding tot op heden niet 'op de radar' staat, vroegen we aan onze respondenten of zij bereid zijn om input te geven. Na de afschaffing van de Sariv en het stopzetten van het Steunpunt Buitenlands Beleid, Internationaal Ondernemen en Ontwikkelingssamenwerking, kan het TTN beleidsondersteunend werk ter zake doen.

Bevindingen:

Niet alle respondenten gingen hier uitgebreid op in. De meesten boden evenwel input aan inzake hun eigen expertisedomein. Drie respondenten wezen uitdrukkelijk op de nood aan specifieke beleidsontwikkeling in het kader van TTN en aan een bijbehorend policy document. Een aantal politologen hebben internationale peacebuilding als zodanig als onderzoeksfocus en kunnen dus algemene bouwstenen voor een strategische visie aanreiken. Een respondent reikte ideeën aan inzake een procesmatig verloop bij het formuleren van een beleidsvisie: in eerste instantie kunnen ofwel academici, ofwel de overheid een ontwerpdocument maken, dat als basis dient voor verdere discussie; het Vlaams Vredesinstituut zou vervolgens academici en beleidsmakers kunnen samenbrengen om een breed gedragen tekst tot stand te brengen.

Topic 2 b: Andere vormen van beleidsondersteuning: lezingen, workshops, contactmomenten met DIV; met FIT bij buitenlandse zendingen; in het kader van multilateraal beleid.

Rationale: DIV heeft tot op heden weinig expertise inzake internationale vredesvraagstukken en kan mits regelmatige contactmomenten op de hoogte gebracht worden van actuele ontwikkelingen. Omgekeerd kan er zo een forum ontstaan waarop DIV en het kabinet met het academische veld informatie uitwisselen over het gevoerde buitenlandbeleid. Door de aanwezigheid op zulk forum eventueel te verbreden naar ngo's en het maatschappelijke middenveld, kan de overheid het draagvlak en de visibiliteit van haar beleid versterken (publieksdiplomatie). Daarnaast geeft de nota Mensenrechten aan dat Vlaanderen voorlichting en ondersteuning ter zake wil bieden aan bedrijven. Bij Vlaamse academia is omtrent mensenrechten veel expertise aanwezig. TTN kan zo bijdragen tot het concretiseren van het mensenrechtenbeleid van de overheid. Ook zijn er de seminars die FIT ter voorbereiding van buitenlandse zendingen voor bedrijven organiseert. Experts van het TTN zouden daar een landen- of regio-specifieke bijdrage kunnen leveren inzake de politiek-institutionele context, of meer specifieke issues zoals

mensenrechten en mogelijke conflictsensitiviteit van economische activiteiten. Zulks kan plaatsvinden in het kader van mainstreaming van mensenrechten en vrede in de Vlaamse, economische diplomatie. Zodoende kan het TTN ook mee invulling geven aan het begrip academische diplomatie, waar momenteel verkennende gesprekken tussen hoger onderwijsinstellingen en de overheid over aan de gang zijn. TTN kan tot slot beleidsondersteuning bieden inzake het politieke luik van buitenlandse zendingen, en daar mogelijk zelf ook op vertegenwoordigd zijn.

Bevindingen:

Er is zeker interesse in een platform voor gedachtenuitwisseling. Een respondent merkt op dat er aan academische kant nood is aan een interdisciplinair inspiratieforum. Enkele respondenten drukken hun reserves uit: zowel op Vlaams als op federaal niveau heerst er een politieke cultuur van een zich afkeren van het buitenland, met als resultaat de afbouw van beleidsinstrumenten; capaciteit en middelen voor ontwikkelingssamenwerking en peacebuilding raken versnipperd over het federale en het gewestelijke niveau, wat geen goede evolutie is. Het Egmontinstituut brengt evenwel in via TTN een link te kunnen zijn tussen het federale en het Vlaamse niveau, wat zijn nut kan hebben voor coördinatie en informatieuitwisseling.

Door het afschaffen van Sariv en het Steunpunt Buitenlands Beleid, is er een lacune wat academische inbreng in het Vlaamse buitenlandbeleid betreft, merkt een respondent op, wat het TTN deels kan opvangen. Het format voor informatieuitwisseling is erg belangrijk, merken een aantal respondenten op, en mag niet kunstmatig zijn. Het risico bestaat van een 'praatgroep' waar geen betekenisvolle dialoog met de overheid tot stand komt, zodat zulk forum uiteindelijk geen continuïteit heeft. Je moet ook de topics goed bepalen en bijvoorbeeld werken met namidagssessies die in de diepte gaan, in plaats van grote events te organiseren. Tot slot merkt een van de respondenten op dat er al contacten zijn tussen DIV en academici en dat daar geen netwerk voor nodig is. Respondent is van mening dat TTN louter geïnitieerd werd als vehikel voor peacebuilding activiteiten in het buitenland en niet voor beleidsondersteuning, die nu al plaatsvindt, waarbij hij verwijst naar een studie die zijn onderzoeksgroep voor DIV uitvoert.

Een aantal respondenten meent dat het aanbieden van thematische en terreinkennis aan FIT nuttig kan zijn. Een respondent merkt op uit eigen ervaring te weten dat ondernemers soms vragende partij zijn. Een economische logica is evenwel anders dan een logica van mensenrechten en vredesopbouw, en staat er soms haaks op, wordt ook opgemerkt. Over het algemeen zijn respondenten het idee evenwel genegen, maar de praktijk zal moeten uitwijzen of het doelpubliek van FIT voldoende interesse heeft. Een respondent merkt op dat als academici hun expertise delen met bedrijven, die laatste in ruil donaties zouden kunnen storten in een fonds voor TTN.

Wat academische diplomatie betreft, schat een respondent in dat als de overheid dit enkel opvat als het 'branden' van Vlaanderen als kennisregio, de 'harde' wetenschappen zoals bijvoorbeeld bio-engineering veel meer in de kijker zullen komen dan de politiek georiënteerde wetenschappen. Een vredesboodschap, merken een aantal respondenten op, moet men uitdragen omwille van de zaak zelf, en niet louter als instrument gebruiken voor public relations. Het Vredessymposium van november 2013 neigde volgens sommigen te veel naar het laatste. Tot slot zou het gewaardeerd worden indien de overheid academici helpt om hun buitenlandse netwerken op te bouwen en uit te breiden.

Topic 2 c: Peacebuilding interventies in het buitenland (medisch, psychosociaal, governance). Ziet u andere, concrete functionele domeinen dan a-c? Ziet u zichzelf/uw instituut een engagement in TTN opnemen? Zo ja, hoe (voorwaarden, modaliteiten)?

Rationale: Dit functionele domein gold in de aanloopfase als belangrijke pijler van het TTN.

Bevindingen:

Andere functionele domeinen dan 2 a-c gaf men niet aan.

Alle respondenten verklaren zich principieel bereid om in het TTN een engagement op te nemen. Daaruit kunnen we besluiten dat het draagvlak aan academische kant zeer groot is.

Op twee respondenten na, die aspecten van internationale relaties bestuderen maar zonder specifieke landen- of regionale focus noch aanwezigheid op het terrein, toonde men interesse in het voortzetten of opzetten van projectmatige interventies in het buitenland. Er zijn evenwel een aantal operationele knelpunten en randvoorwaarden, die we aan bod laten komen onder punt 4.

Topic 3: Welke thematische en geografische niche(s) ziet u voor TTN? Toegevoegde waarde in verhouding tot de reeds bestaande ontwikkelingssamenwerking en vredesopbouw (Vlaams, Federaal)? In verhouding tot het geheel van het Vlaamse buitenlandse beleid? Binnen het veld van internationale vredesopbouw?

Rationale: Met de vraag naar thematische en geografische niches konden respondenten hun expertise en die van hun vakgroep voorstellen.ⁱ De Vlaamse overheid zal uiteindelijk ook aan nichebepaling moeten doen om versnippering van middelen te vermijden. Vanuit diezelfde gedachte zochten we bij de bevraging naar reeds bestaande netwerken en interdisciplinaire samenwerkingsverbanden.

We hadden ook in het bijzonder oog voor expertise met betrekking tot zuidelijk Afrika, waar Vlaanderen een diplomatieke aanwezigheid heeft en waar zich de partnerlanden van zijn ontwikkelingssamenwerking bevinden (zie hoofdstuk 4.3).

De vraag naar toegevoegde waarde in een Vlaamse, federale en internationale beleidsomgeving echoot enerzijds de scepsis die we registreerden bij de overheid – hoe en waar kan Vlaanderen in (post-) conflictgebieden een hefboomfunctie ten goede ontwikkelen? - en anderzijds de wijdverbreide kritiek inzake duplicatie en gebrek aan coördinatie in peacebuilding (zie hoofdstuk 2.2).

Bevindingen:

Algemeen:

Weerhouden onder topic 3 is de feedback van respondenten die zichzelf of hun instelling een bijdrage tot TTN zien leveren in de vorm van buitenlandse projecten. Drie bevrageden zagen zulke rol niet voor zich weggelegd maar verleenden wel nuttige adviezen die we verwerkten onder punt 2 en 4-7. We handhaven hieronder de afbakening binnen TTN van de drie thematische streams en

ⁱ We resumeren hieronder de tijdens het vraaggesprek aangereikte informatie. De geïnteresseerde lezer kan voor meer details terecht bij de respectieve websites van de vakgroepen. Betreffende URL's zijn opgenomen in de eindnoten.

geven aan waar er reeds bestaande interuniversitaire en/of interdisciplinaire samenwerking en pooling van expertise is.

Medisch luik (Trauma):

- Respondent wijst op het belang van het thema gender en reproductieve gezondheid, waarbinnen België dankzij Marleen Temmerman een wereldwijde reputatie heeft opgebouwd. Haar werk wordt voortgezet in het ICRH (zie boven), dat vestigingen heeft in Kenia en Mozambique. In post-conflictsituaties is de organisatie van gezondheidszorg – zowel medische als psychosociale - en de toegang ertoe van cruciaal belang voor het herstel van collectief trauma. Vanuit Vlaanderen bestaan er al heel wat initiatieven, bijvoorbeeld op het vlak van acute rampenzorg en chirurgie. Die hoeven echter niet noodzakelijk door de Vlaamse overheid gefinancierd te worden. Een Vlaamse tegenhanger van het B-Fastⁱ team bijvoorbeeld is een weinig zinvolle duplicatie. Wel belangrijk is dat een land de capaciteit heeft om de medische gevolgen van natuurrampen en gewelddadig conflict op te vangen. De bestaande Vlaamse initiatieven daartoe missen structuur, terwijl er zeker in Centraalafrikaanse landen een grote nood is aan gedegen opleidingen. Dat probleem stelt zich minder in Mozambique bijvoorbeeld, waar de kwaliteit van de opleidingen veel hoger is. Het TTN zou, naast expertise inzake maternal health en de bescherming van de vrouw, ook capaciteitsopbouw inzake urgentiegeneeskunde kunnen steunen, bijvoorbeeld in DR Congo, waar het gebrek aan kennis daaromtrent schrijnend is. De urgentiegeneeskunde is in zulk land immers van levensbelang, terwijl ze weinig of niet aan bod komt in de klassieke ontwikkelingssamenwerking. Respondent wijst in dit verband op de in 2009 in Kaapstad opgerichte African Federation for Emergency Medicine²³¹, waar echter niet alle landen makkelijk de toegang toe vinden.

Psychosociaal luik (Trauma en transformatie):

- Het CCVS ontplooit een waaier van voor het TTN zeer relevante activiteiten.²³² Het is een interuniversitair samenwerkingsverband (UGent, KU Leuven, VUB) met als doel het psychosociaal welbevinden van kinderen en jongeren die zich in kwetsbare situaties bevinden in zuiderse landen te bevorderen. Dat gebeurt voornamelijk via het uitvoeren van praktijkrelevant onderzoek, dat ruim verspreid wordt en beleidsgerichte aanbevelingen bevat. De disseminatie van het onderzoek gebeurt niet alleen internationaal – via publicaties, conferenties, lezingen etc. – maar ook lokaal in de landen waar het centrum actief is. Het CCVS heeft daarnaast op vraag van het Trust Fund for Victims een model ontwikkeld dat geënt is op ervaring opgebouwd in Oost-Congo met ‘thérapie communautaire’ en dat in crisissituaties geïmplementeerd kan worden omdat het een snelle basisoriëntatie biedt aan een gemeenschap die aan het begin van een proces van traumaherstel staat. Respondenten wijzen er op dat psychologische zorg in noodhulp (‘emergency relief’) te weinig aan bod komt. Een analoog model als het reeds vermelde B-Fast team, maar dan gericht op psychologische ondersteuning, zou hier een denkpiste kunnen zijn. Het CCVS heeft daarnaast ook hulpverleningscentra uitgebouwd in Noord-Oeganda en Oost-Congo. Daarmee bereikt het kwetsbare doelgroepen die buiten de scope vallen van de interuniversitaire ontwikkelingssamenwerking, die academische capaciteitsopbouw als corebusiness heeft. De CCVS-projecten onder die laatste hoofding bespraken we reeds boven. Behalve in Centraal-Afrika heeft het centrum activiteiten ontplooid in Colombia (kindsoldaten), Uruguay (kinderen in armoede) en Ecuador (wezen door arbeidsmigratie), en doet het onderzoek in India en Palestina. In zuidelijk Afrika is het tot op heden niet actief. Met Vlaamse experts in

ⁱ B-Fast is de structuur opgezet door de federale overheid om aan onmiddellijke noodhulp te doen in rampgebieden.

transitionele justitie en kinderrechten heeft het CCVS recent interdisciplinair onderzoek verricht, wat aanleiding gaf tot gezamenlijke publicaties en conferenties.ⁱ Die pooling van expertise bleek zeer zinvol bij het werk van CCVS inzake de psychosociale begeleiding van voormalige kindsoldaten, dat raakt aan het thema kinderrechten en het verzoeningsproces in een post-conflictsamenleving.

Governance (Transformatie):

- De respondent bij Egmont, het KIIB, maakte melding van het Afrikaprogramma en het programma 'Europa in de wereld'.²³³ Onder het eerste is transitionele justitie een belangrijke onderzoekslijn, die dus binnen het TTN kan worden gepoold met soortgelijke expertise aan de universiteiten. Binnen het Europaprogramma heeft Egmont een opleidingsaanbod voor civiele capaciteitsopbouw in het kader van CSDP-missions. De FOD Buitenlandse Zaken beheert een roster, waar ambtenaren, politiemensen en academici uit geselecteerd worden om deel te nemen aan vermelde missies. Egmont biedt ter voorbereiding twee lesmodules aan inzake civiel crisbeheer. Er kan worden onderzocht of het TTN via die opleiding kan aanhaken aan de civiele component van CSDP-missions, waarbinnen academici regelmatig technische bijstand verlenen. Daarnaast heeft Egmont ook een trainingsprogramma voor diplomaten omtrent de EU en internationale vrede en veiligheid. Op vraag van de federale overheid of de Waals-Brusselse ontwikkelingssamenwerking geeft het instituut ook training aan buitenlandse, vooral Afrikaanse diplomaten. Egmont beschikt over zes à acht voltijdse onderzoekers.
- Het Institute for Anthropological Research in Africa (IARA) van de KU Leuven heeft drie speerpunten in het onderzoek, waarvan er twee direct relevant zijn voor het TTN: urbanisering, wat grote uitdagingen met zich meebrengt omtrent armoede en ongelijkheid; ecologie of de studie omtrent productie en verdeling van natuurlijke (mijnbouw, land justice, ...), technologische en menselijke hulpbronnen.²³⁴ Bij die laatste onderzoekslijn komen conflicten in beeld rond bijvoorbeeld landverdeling, grote infrastructuurprojecten zoals de Ingadam in DR Congo, diamantsmokkel aan de grens tussen DR Congo en Angola, etcetera. Indachtig de luide roep om lokaal eigenaarschap bij peacebuilding initiatieven kan IARA in de voorbereidings- en implementatiefase van projecten analyses maken van de lokale context. Doorgaans beperkt men zich daarbij tot een snelle survey met een standaardenquête aan het begin van een project. Antropologen daarentegen gaan grondiger (en ook trager) te werk, wat een analyse in de diepte oplevert en het risico op negatieve effecten bij externe interventies vermindert. Antropologen zijn ook goed geplaatst om inzicht te verwerven in lokale conflicthanteringsmechanismen, die vaak over het hoofd worden gezien bij externe interventies. Binnen Sub-Sahara Afrika heeft het Instituut expertise in alle regio's (West-, Oost-, Centraal en zuidelijk Afrika). Recent onderzoek omvatte onder meer studies omtrent de impact van urbanisering op het dagelijkse leven van stadsbewoners in Ghana, DR Congo en Kenia; push- en pullfactoren bij Senegalezen die per boot via de Middellandse Zee Europa proberen te bereiken.
- De Conflict Research Group (CRG) is een multidisciplinaire onderzoekseenheid aan de UGent met drie voor het TTN relevante speerpunten in het onderzoek: humanitaire hulp en conflict; natuurlijke hulpbronnen – mijnbouw maar ook bijvoorbeeld land en arbeid; de bestuurlijke context – ruim opgevat en dus met inbegrip van niet-statelijke actoren ('hybrid governance

ⁱ Zie bijvoorbeeld: Derluyn, I., Mels, C., Parmentier, S. & Vandenhole, W. (Red.) (2012), *Re-Member. Rehabilitation, Reintegration and Reconciliation of War-affected Children*, Cambridge/Antwerp/Portland: Intersentia.

structures’) – in conflictgebieden.²³⁵ De CRG zoomt in het bijzonder in op het microniveau van intrastatelijke conflicten en op de link tussen de lokale en globale dimensie van conflicten. De geografische scope is zeer ruim, met onderzochte casussen in Azië, Sub-Sahara Afrika en de MENA-regio.ⁱ Zo behandelde de CRG bijvoorbeeld casussen met betrekking tot landconflicten in de Filipijnen, Soedan, Oost-Congo en Bangladesh. De groep werkt ook veel op mijnbouw, met gevalstudies in DR Congo, Liberia, de Filipijnen en binnenkort ook India. Ook omtrent de Kaukasus heeft de groep expertise opgebouwd, bijvoorbeeld door onderzoek naar identiteitsvorming in Armenië en Azerbeidzjan. Door haar ruime ervaring met onderzoek in conflictgebieden zou de CRG snelle assessments kunnen doen omtrent de conflictgevoeligheid van projectmatige interventies. Het hoofd van de vakgroep wijst er immers op dat zulke interventies vaak onbedoelde, zelfs conflictbevorderende effecten hebben, bijvoorbeeld door een specifieke doelgroep te bevoordelen ten aanzien van een andere. Tot slot is CRG ook betrokken bij het Acropolisprogramma ‘Aid Effectiveness & Fragile Contexts’ (zie tabel 1). Binnen dat programma verrichten Belgische universiteiten zoals vermeld beleidsvoorbereidend onderzoek voor DGD. De bijdrage van de CRG spitst zich in eerste instantie toe op Mali en Niger.

- Een respondent van de vakgroep Politieke Wetenschappen aan de VUB focust op de Kaukasusregio en Centraal-Azië, en voerde recent een door de EU gefinancierd uitwisselingsproject uit met een universiteit in Abchazië.
- Respondent van de onderzoeksgroep over Rusland en Eurazië binnen de onderzoekseenheid Leuven International and European Studies (LINES) aan de KU Leuven wijst erop dat het thema vrede in de klassieke ontwikkelingssamenwerking – terecht – veel aandacht krijgt waar het zuiderse landen betreft, maar dat er gegronde redenen zijn om ook Oost-Europa niet onderbelicht te laten.²³⁶ Op de Balkan zijn er ongunstige evoluties waar te nemen, met de staatsopbouw van bijvoorbeeld Bosnië en Macedonië die in het slop zit. Het oorlogsverleden is er niet verwerkt en door de disfunctionaliteit van huidige bestuursystemen steken etnische claims en grieven weer de kop op. De groep doet al jarenlang onderzoek naar hoe het begrip ‘verzoening’ op de Balkan geïnstrumentaliseerd wordt voor politieke doeleinden, waardoor onder meer pogingen vanuit de civiele maatschappij om een grensoverschrijdende Waarheids- en Verzoeningscommissie op te richten, gedwarsboemd worden. Aan de oostgrenzen van de Europese Unie zijn etnische minderheden vaak het slachtoffer van sociale en politieke uitsluiting. Respondent runde in dat verband academische onderzoeksprojecten naar de situatie van de Roma, de Oekraïense minderheid in Polen en de Russische sprekende minderheden in de Baltische staten, die vaak het statuut van niet-burger hebben. Behalve de grote vredesuitdagingen in de landen die grenzen aan Rusland en de brandhaard die het oosten van Oekraïne is, veroorzaakt ook de vluchtelingenstroom uit het Midden-Oosten aanzienlijke problemen op de Balkan, die in deze fungeert als ‘achterpoort’ naar Europa.
- Het Human Rights Centre (HRC) van de UGent heeft naar Belgische normen een aanzienlijke capaciteit, met drie professoren en een twintigtal (post-) doctorale onderzoekers.²³⁷ De scope is ruim, zowel geografisch (België, EU, internationaal) als disciplinair (strikt juridisch, interdisciplinair). Het concrete expertiseaanbod hangt af van de inhoud van lopend onderzoek: een aantal projecten omtrent transitionele justitie zijn afgelopen; expertise omtrent opbouw van de rechtsstaat is wel nog aanwezig. Respondent runt voorts het deelproject Mensenrechten (met focus op seksuele en reproductieve rechten), waarbinnen verschillende andere respondenten gastcolleges hebben gegeven, in een interuniversitair

ⁱ Midden-Oosten en Noord-Afrika.

ontwikkelingssamenwerkingsproject met de Eduardo Mondlane Universiteit in Maputo, Mozambique. Het project in Maputo wordt gefinancierd door VLIR-UOS onder het programma voor institutionele samenwerking. Aan Vlaamse kant nemen ook de UGent en UHasselt (deelproject Sociale rechten) deel.

- Het in 2007 opgerichte Leuven Institute of Criminology (LINC) heeft een onderzoekslijn inzake mensenrechten en transitionele justitie.²³⁸ Thematisch is er een sterke link tussen het werk van Waarheids- en Verzoeningscommissies en vredesopbouw op de lange termijn. Wereldwijd zijn er tot op heden een veertigtal zulke commissies geweest. Die kunnen andere zaken doen dan de klassieke justitie, die de schuldvraag centraal stelt. Ze zijn gericht op de slachtoffers, focussen op structurele oorzaken van conflict en formuleren aanbevelingen voor fundamentele veranderingen in de samenleving. Vaak trekken donoren zich echter terug als het werk van een commissie erop zit. Het LINC bestudeerde bijvoorbeeld de opvolging van de waarheidscommissies in Sierra Leone en Ghana, in het bijzonder de uitvoering van herstelmaatregelen voor slachtoffers, die grotendeels dode letter bleef. Naast zulke analyses kunnen academici ook technische bijstand verlenen bij het opzetten van structuren. Veel aanbevelingen van commissies gaan immers over peacebuilding in de vorm van institutionele hervormingen (justitie, leger, politie, politieke hervormingen). Een ander aspect van herstelmaatregelen zijn medische bijstand en traumaverwerking. Aangaande dat laatste thema ging respondent een reeds vermelde samenwerking aan met het CCVS en een expert kinderrechten die mee deel uitmaakt van het netwerk Law and Development, een informeel netwerk dat expertise bundelt van alle vijf Vlaamse universiteiten om onderzoek te doen naar de interactie tussen recht en ontwikkeling. De expertise van LINC situeert zich in verschillende landen op het Afrikaanse continent (Congo, Rwanda, Zuid-Afrika, Sierra Leone, Ghana, ...) en in Latijns-Amerika (Colombia, Guatemala). In comparatieve studies komen ook niet-zuiderse gebieden in beeld, zoals ex-Joegoslavië en Centraal-Europa. Respondent acht het zinvol projecten op te zetten met een regionale focus. Landen in bijvoorbeeld zuidelijk of Centraal-Afrika hebben een gedeelde geschiedenis en conflicten hebben er een sterk regionale dimensie.
- Respondenten van de vakgroep Internationaal Recht van de VUB doen onderzoek vanuit het perspectief van mensenrechten, internationaal straf- en humanitair recht, het recht van internationale organisaties, vrede en veiligheid.²³⁹ Een van de twee respondenten focust op de aansprakelijkheid van de VN bij vredesoperaties en de verhouding van de VN met regionale organisaties als de NAVO en de Afrikaanse Unie. Dat luik van het onderzoek is case-based en heeft dus geen specifieke, geografische focus. Bestudeerde casussen zijn onder meer de peacekeeping missions in Oost-Timor, Rwanda, Bosnië (Srebrenica) en Kosovo. Binnen de vakgroep is er daarnaast ook expertise aanwezig omtrent de Zuidchinese Zee, de Baltische Staten, de Arctische wateren, Rusland en de ex-USSR staten.ⁱ Onze tweede respondent werkte veel rond zuidelijk en Centraal-Afrika, onder meer op het thema transitionele justitie. Een andere focus is regionale integratie op het Afrikaanse continent door middel van bijvoorbeeld de Afrikaanse Unie, de Common Market for Eastern and Southern Africa (COMESA), de East African Community (EAC) en de Southern African Development Community (SADC). Respondent maakt voorts deel uit van het Law and Development netwerk en is hoofdredacteur van het tijdschrift Human Rights and International Legal Discourse, waarvan de redactieraad onder meer bemand is met experts van de UAntwerpen, UGent en KU Leuven. In Oost-Congo voerde hij met de universiteit van Bukavu een VLIR-UOS project uit van capaciteitsopbouw

ⁱ Binnen de vakgroep Politieke Wetenschappen heeft de VUB ook een aantal experts inzake Zuid- en Oost-Azië.

inzake internationaal humanitair recht. Daarnaast was hij ook betrokken bij vredesmediatie-initiatieven rond de conflicten in DR Congo en Burundi.

- Respondent van de onderzoeksgroep Recht en Ontwikkeling aan de UAntwerpen focust op kinderrechten en werkte samen met het CCVS (zie boven).²⁴⁰ De groep heeft een onderzoekslijn Human Rights, Peace and Justice en doet onder meer systematisch onderzoek naar Afrikaanse vredesverdragen. Respondent maakt ook deel uit van het Law and Development netwerk en de redactieraad van Human Rights and International Legal Discourse. Inzake het TTN pleit hij voor een beperkte geografische focus en een ruim inhoudelijk mandaat. Een focus op bijvoorbeeld zuidelijk Afrika is zinvol gezien de gemeenschappelijke geschiedenis van de regio. In Mozambique zijn mogelijk nieuwe conflicten in de maak, met een overheid die steeds harder optreedt ten aanzien van critici en met oplopende spanningen tussen bevolkingsgroepen in de context van de ontginning van natuurlijke hulpbronnen in vooral het noorden van het land. Ook in de Zuidafrikaanse samenleving zijn er zeer ernstige spanningen, terwijl donoren uit het land wegtrekken.
- Het IOB is een multidisciplinair instituut aan de UAntwerpen dat naast onderzoek en onderwijs ook maatschappelijke dienstverlening als kerntaak heeft.²⁴¹ Wat dat laatste betreft, zagen we reeds dat het zeer actief is binnen de universitaire ontwikkelingssamenwerking en in het bijzonder een rijke terreinervaring heeft opgebouwd in het Afrikaanse Grotmerengebied, waar met zijn Centre for the Study of the African Great Lakes Region ook het zwaartepunt ligt van het onderzoek. Het IOB beschikt met zijn academische staf van een dertigtal personen over een aanzienlijke capaciteit en clustert zijn onderzoek rond vier lijnen: financieringsstromen in ontwikkelingssamenwerking; ontwikkelingslanden en internationale markten; de interactie tussen lokale actoren en hun institutionele omgeving; formele en informele machtsstructuren op het nationale niveau. Meergelaagd bestuur is een voornaam subthema in het huidige onderzoek. Zo loopt er een project over hoe de Afrikaanse Unie grondwettelijk bestuur bevordert en infrastructuurwerken op poten zet, terwijl de regio zuidelijk Afrika in beeld komt door research naar de rol van de SADC als peacemaker bij bijvoorbeeld het totstandkomen van afspraken omtrent machtsdeling in Madagascar. Inzake zulke ‘power sharing agreements’, die in Afrika het belangrijkste instrument voor conflictresolutie zijn geworden, doet het IOB aan systematische opvolging, onder meer via een database die als tool dient voor vergelijkende analyses.²⁴² Daarnaast besteedt het, zoals we ook zagen bij andere vakgroepen, ruime aandacht aan transitionele justitie. Zo voert een van onze respondenten bijvoorbeeld al jaren onderzoek uit naar de volkstribunalen in Rwanda (‘gacaca’) en met financiering van de voormalige Dienst Vredesopbouw runde het instituut een project omtrent ‘grassroots transitional justice’ in Burundi. Respondenten wijzen ook op de bij het IOB opgebouwde expertise inzake onder andere etnische pacificatie, waar het instituut rond samenwerkte met de FOD Buitenlandse Zaken. Tot slot vermelden we een lopend, voor het TTN eveneens zeer relevant project over sociale transformatie na grootschalig geweld, waarbij onder andere nagegaan wordt of en op welke wijze ervaringen van veiligheid en vertrouwen wijzigen bij bevolkingsgroepen die periodes van grootschalig en ‘intiem’ geweld beleefd hebben.
- Het Centre for Research on Peace and Development (CRPD) aan de KUL is een multidisciplinaire onderzoekseenheid die haar research rond drie clusters organiseert: governance; oorzaken en dynamiek van conflicten; duurzame vredesopbouw.²⁴³ Belangrijke subthema’s in het onderzoek zijn de timing en fasering van peacebuilding, het belang van onderwijs in vredesopbouw, horizontale ongelijkheid tussen bevolkingsgroepen in fragiele staten en het beheer van natuurlijke rijkdommen. Zoals we boven zagen, voert het centrum omtrent verschillende van die thema’s projecten uit met VLIR-UOS financiering. De geografische scope

van het CRPD omvat zowel Frans- als Engelstalig Afrika. Respondent runde reeds een aantal projecten voor DIV ter ondersteuning van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking en is ook leerstoelhouder van de UNESCO Chair in Building Sustainable Peace.

Topic 4: Welke principes moeten overheid en TTN in acht nemen om duurzaamheid en continuïteit te garanderen? Bv. strategische beleidsvisie; financieringsmechanisme; principes bij projectdesign;...

Rationale: In hoofdstuk 3 zagen we dat succesvolle vredesdiplomatie gestoeld is op coherente beleidsontwikkeling op lange termijn. Onderdeel van zo'n beleid is het ontwikkelen van een stabiel financieringsmechanisme, dat bestand is tegen veranderingen van de economische en politieke conjunctuur. De noodzaak daaraan toonden we aan in het hoofdstuk over de voormalige Dienst Vredesopbouw van de FOD Buitenlandse Zaken. Daarnaast zijn er de principes en randvoorwaarden waar, meer dan er alleen maar lippendienst aan te bewijzen, peacebuilding projecten aan moeten voldoen om te kunnen slagen (zie hoofdstuk 2.2).

Bevindingen:

Niet alle respondenten gingen uitgebreid op dit punt in. De vraag omtrent beleid en strategie werd grotendeels beantwoord onder punt 2 a, met drie respondenten die met klem het belang van beleidsontwikkeling en een uitgewerkte visie benadrukten, en nagenoeg alle respondenten die zich bereid verklaarden desgevallend input te geven.

Omtrent financiering merken verschillende respondenten op dat er een minimum schaalgrootte moet zijn om efficiënt te zijn. Interdisciplinair werken is immers moeilijk en duur. Met een te laag budget kan men weinig meer doen dan conferenties organiseren, maar dus geen bijkomend onderzoek en dienstverlening genereren. Sowieso is het volgens meerdere bevrageden nodig om experts uit bepaalde onderzoeksdomeinen samen te brengen in een interuniversitair verband, waarbij men bijvoorbeeld uitkomt bij groepen van vijf à zes experts, waarvan iemand dan de lead moet nemen. Vlaanderen is immers te klein om middelen verder te versnipperen en interdisciplinaire samenwerking zou volgens een respondent een structurele reflex moeten zijn. Verschillende bevrageden benadrukken het belang van stabiele financiering, onder een model dat projecten van minstens drie à vijf jaar toelaat. Daarbij moeten ook de tijdsinvestering in het uitschrijven van projecten en de kost van opvolging en rapportering in een gezonde verhouding tot het budget staan. In dat opzicht maakt een respondent gewag van een tendens tot overbureaucratisering van de universitaire ontwikkelingssamenwerking.

Een aantal respondenten wijst er tevens op dat academische instellingen geen ngo's zijn en dat hun corebusiness uit onderzoek en onderwijs bestaat. Om van het TTN een succes te maken zou het een win-win moeten opleveren, ook voor de academici, in de zin van een verrijking van hun onderzoek. Daarnaast is het zo dat zeker jonge onderzoekers aan strenge vereisten moeten voldoen inzake CV-opbouw, wat het voor hen moeilijk maakt zich voor maatschappelijke dienstverlening te engageren, iets waar bij het IOB volgens respondenten evenwel wat meer ruimte voor bestaat. Gezien hun kernopdrachten van onderwijs en onderzoek is het in elk geval niet evident voor academici om, zonder extra middelen voor personeelskosten, ook nog op een kwaliteitsvolle manier aan peacebuilding projecten en ontwikkelingssamenwerking te doen. Twee respondenten merken op dat academici vaak tijdens de zomervakantie aan dienstverlening in het buitenland doen, wat misschien ondersteund zou kunnen worden.

Wat principes en randvoorwaarden voor zinvolle peacebuilding projecten betreft, leeft bij respondenten het besef dat een top-down approach niet werkt. Een respondent trekt een interessante parallel met bottom-up initiatieven in westerse democratieën, die blijken te geven van een tendens naar meer burgerparticipatie en deliberatieve democratie. Welke processen lopen wel goed in conflictsituaties, welke vredesinitiatieven nemen burgers, en hoe kunnen we dat ondersteunen? Dat zijn belangrijke vragen bij peacebuilding, aldus meerdere respondenten. Men moet een lerende houding aannemen, zichzelf blijven bevragen en in de loop van een project bijsturen waar nodig, wordt ook beklemtoond.

Al te vaak, merkt een respondent met veel terreinervaring op, gaat men een project aan vanwege de 'schoonheid' van het project zelf, maar zonder te kijken naar het grotere plaatje. Hij haalt het voorbeeld aan van projecten omtrent plattelandsonwikkeling in Rwanda. De Rwandese overheid schenkt daar veel te weinig aandacht aan, maar door op dat probleem massaal in te zetten met externe interventies zakt het bij de autoriteiten nog verder weg op hun lijst van prioriteiten. Ook is er te veel verkavelingsbeleid, met donoren die allemaal 'eigen accenten' willen leggen en daardoor weinig of soms nefaste effecten bereiken, in een veld dat coherentie en coördinatie vereist. In de Britse ontwikkelingssamenwerking, merkt een respondent op, is er een gunstige tendens om meer aan 'evidence-based' beleidsontwikkeling te doen, waardoor dus de wetenschap een grotere rol te spelen krijgt.

Topic 5: Wat is volgens u de beste organisatievorm voor TTN (in het spectrum van informeel netwerk tot juridische entiteit met secretariaatsfunctie)? Welke plek binnen het institutionele landschap ziet u TTN innemen (bv. informeel netwerk 'getrokken' door het Vlaams Vredesinstituut; platform analoog aan Acropolis bij VLIR-UOS; formele link met DIV;...)?

Rationale: Zeker in een context van budgettaire soberheid dient men goed na te denken over de kostenstructuur van het TTN. Daarnaast biedt een goede, institutionele inbedding garanties op continuïteit.

Bevindingen:

Er heerst een algemene consensus bij respondenten dat het niet opportuun is in eerste instantie een nieuwe instelling of juridische entiteit op te richten, met een onevenredige hoeveelheid middelen die dan gaan naar administratie en een secretariaat. Zulks is misschien wel mogelijk in de toekomst, in een scenario van gefaseerde opbouw van het TTN, maar in dit stadium moet men optimaal gebruik maken van de structuren die er al zijn. Vele respondenten vinden het Vlaams Vredesinstituut een geschikte netwerkbouwer en interface tussen de academische wereld en de Vlaamse overheid, zeker waar het de praktisch-organisatorische aspecten van informatieuitwisseling en dialoog betreft (lezingen, workshops, etcetera). VLIR-UOS wordt door velen beschouwd als 'natuurlijke partner' voor de organisatorische omkadering van projecten in het buitenland. Het meest voor de hand liggende scenario is dan dat de overheid de thematische, geografische en budgettaire krijtlijnen vastlegt en VLIR-UOS, zoals het dat doet in partnerschap met DGD, oproepen lanceert voor projectvoorstellen, waar de universiteiten en hogescholen al dan niet in consortium op intekenen, en instaat voor de selectie. Sinds 2014 gebeurt de selectie van VLIR-UOS-projecten voor 100% door internationale deskundigen. Aan academische kant moet er een stuurgroep zijn, bijvoorbeeld met vertegenwoordigers van pools van expertise.

Verscheidene respondenten achten het VLIR-UOS programma Acropolis en de voorganger ervan, O*platformen, een geschikt model voor TTN-projecten. De specifieke modaliteiten daarvan

bespreken we reeds boven. Interessant bij O*platformen is bijvoorbeeld dat de financierende overheid via trekkingsrechten een deel van het budget reserveert voor outputs op maat (beleidsondersteuning in de vorm van adviezen, missies, vormingen,...). Beide modellen laten ook ruimte voor loonfinanciering in het noorden, waardoor universiteiten en hogescholen extra mankracht kunnen inzetten voor de implementatie van projecten, wat kwaliteitsbevorderend werkt en toelaat het aanbod beter op maat van de vraag toe te snijden.

We bespreken evenwel ook de vrees die bij sommigen heerst voor de relatief hoge administratieve last bij VLIR-UOS projecten.ⁱ Zeker bij lage budgetten, merken respondenten op, moet je kiezen voor een laagdrempelige formule. Een respondent geeft daarnaast ook aan dat het belangrijk is een transparante en objectieve beoordelingsprocedure van projectvoorstellen te organiseren, wat bijvoorbeeld bij de voormalige Dienst Vredesopbouw van de federale overheid onvoldoende bestond. Een comité van onafhankelijke, belangeloze experts is daarbij een aan te raden optie. Ook wijst een respondent erop dat de concurrentie tussen universiteiten zeer sterk is en dat men bijvoorbeeld als voorwaarde zou kunnen stellen dat minstens twee partners samen moeten indienen.

Sommige respondenten geven denkpistes aan richting andere financieringsmodaliteiten. Subsidies voor strategisch basisonderzoek (SBO) van het Agentschap voor Innovatie door Wetenschap en Technologie (IWT) worden ook toegekend voor projecten met maatschappelijke eindgebruikers. Bij het FWO is er de laatste jaren verbreding naar praktijkgericht onderzoek. Zoals er nu bij het FWO onderzoeksprojecten lopen omtrent kinderarmoede, zo zou een project inzake trauma en transformatie ook niet ondenkbaar zijn.²⁴⁴

Topic 6: Welke directe stakeholders moeten bij TTN betrokken worden (en blijven) en hoe?

Rationale: Het TTN kan inhoudelijk verrijkt worden door niet-academische partners te betrekken. Bovendien kan dat bijdragen tot visibiliteit en verbreding van het draagvlak.

Bevindingen:

Naast de overheid en academici achten vele respondenten het zeer zinvol om ngo's te betrekken voor informatieuitwisseling, vanwege hun terrein- en praktijkervaring. In het noorden zou het TTN daarnaast ook in contact moeten komen met andere, niet-academische onderzoeksinstituten, aldus meerdere respondenten. Het KIIB betrokken we al bij de bevraging, ook een onderzoeksngo als International Peace Information Service (IPIS) of een think tank als de Groupe de recherche et d'information sur la paix (GRIP) worden gesignaleerd als voorname, potentiële stakeholders.ⁱⁱ Een enkele respondent vermeldt ook organisaties die inzetten op duurzame economie, of de rol van de privésector in ontwikkeling, zoals Kauri en Ondernemers voor Ondernemers.

We zagen ook reeds dat in het zuiden projecten van academische capaciteitsopbouw *de facto* een veel ruimer bereik hebben dan enkel academisch personeel en studenten. Een respondent haalt in dat verband het voorbeeld aan van een VLIR-UOS project aan de Oostcongolse universiteit van Bukavu omtrent internationaal humanitair recht, waarbij ook advocaten, rechters, lokale overheden en de civiele maatschappij hun expertise ter zake aanscherpten. Bij peacebuilding zijn

ⁱ Deze hoge administratieve last is in grote mate te wijten aan het regelgevend kader dat DGD aan VLIR-UOS oplegt, en dat het dus noodgedwongen ook aan zijn partners moeten opleggen.

ⁱⁱ Het onderzoek van IPIS focust onder meer op de nexus tussen het beheer van natuurlijke hulpbronnen en conflict in Sub-Sahara Afrika. GRIP heeft een mondiale scope en doet research naar een brede waaier van vredes- en conflicttopics.

ook levensbeschouwelijke partners vaak van belang. Journalisten spelen dan weer een cruciale rol, in die zin dat de intensiteit van media-aandacht doorslaggevend is voor de mobilisatie van de politieke wereld rond conflicten.

Respondenten zijn het er kortom over eens dat een brede stakeholdersgroep en draagvlak nodig zijn om een netwerk als TTN te doen gedijen. Het tegengestelde scenario, een kleine gesloten kring van 'usual suspects', is niet erg zinvol en maakt weinig kans. Een interessant idee is bijvoorbeeld om een jaarlijks moment te organiseren waarop in een brede stakeholdersgroep lopend onderzoek wordt voorgesteld en waarop wordt nagedacht over beleidsprioriteiten.

Topic 7: Mocht het TTN operationeel worden, hoe ziet u het dan in de toekomst idealiter evolueren?

Rationale: Met deze vraag peilden we naar de verwachtingen van de bevroagden omtrent het TTN.

Bevindingen:

Respondenten benadrukken verschillende aspecten die ze belangrijk achten voor een succesvolle toekomst van het TTN. We resumeren als volgt: het netwerk moet erin slagen relevante expertise in Vlaanderen te bundelen – een focus op één discipline zou een mislukking zijn; het TTN moet zowel aan analyse als aan onderzoek doen, als aan interventie in het buitenland; het TTN moet politiek au sérieux genomen worden en gevraagd worden het beleid te informeren, om zo tot een adviesorgaan uit te groeien waarbinnen men expertise kan identificeren; ook een voldoende graad van academische autonomie is belangrijk; er moeten voldoende middelen beschikbaar zijn; het TTN moet ook in het binnenland sensibiliseren over internationale vrede en veiligheid en zo de tendens tot een zich afwenden van het buitenland tegengaan; jonge onderzoekers moeten de kans krijgen om zich te engageren in het TTN, onder meer ook om zo in de toekomst de gevoeligheid voor de vredethematiek in onze samenleving te verbreden; het TTN moet een concept uitwerken zodat het een duidelijke, op het internationale toneel herkenbare identiteit krijgt, waar een bottom-up approach en aandacht voor lokale burgerinitiatieven omtrent vrede en verzoening prominente trekken van zijn; een gefaseerde opbouw lijkt aangewezen, met in eerste instantie een beperkte geografische afbakening, maar met een langetermijnvisie en een mogelijke toekomst voor het TTN om ook met buitenlandse universiteiten in het noorden en het zuiden samen te werken en nieuwe financieringsbronnen aan te boren.

6 BLAUWDRUK

In dit hoofdstuk bundelen we bij wijze van besluit voorgaande elementen en inzichten in aanbevelingen, suggesties en tips om zo de Vlaamse overheid bij te staan bij het operationaliseren van het TTN-initiatief. Bij wijze van inleiding merken we op dat na de officiële lancering van het netwerk op het Internationaal Vredessymposium van 4 november 2013, het idee van het netwerk zijn weg vond naar de beleidsnota van de minister-president Geert Bourgeois die in 2014 aan het hoofd van de Vlaamse regering kwam. Hoewel er nog geen verdere activiteiten ontplooid werden door de Vlaamse overheid, merkten we tijdens onze bevraging dat er een breed draagvlak voor het initiatief bestaat bij de betrokken academische experts.

In wat volgt bespreken we de benaming van het netwerk, overlopen we functionele werkdomeinen, komen overwegingen inzake expertise en afbakening aan bod, schuiven we principes voor de werking en de organisatievorm naar voor en benadrukken we het belang van draagvlak en betrokkenheid.

6.1 Benaming van het netwerk

We raden aan de naam van het initiatief 'Trauma- en Transformatienetwerk' te veranderen, en dit om twee redenen. De naam geeft niet duidelijk genoeg aan dat de Vlaamse overheid met het initiatief op het internationale vlak de vredesgedachte wil versterken. Dat bleek onder meer uit onze bevraging van academici: bij diegenen die voorheen niet bij het initiatief betrokken waren, wekte de term bevreemding. Ten tweede beperkt de benaming TTN-activiteiten geografisch tot (post-) conflictgebieden, conform de definitie die we daarvan aanreikten.

We stellen volgende benaming voor die duidelijk maakt dat Vlaanderen aan internationaal vredesbeleid wil doen en die geen voorafname impliceert op het al dan niet ontplooiën van activiteiten in (post-) conflictgebieden: 'Netwerk voor Conflictpreventie en Vredesopbouw' (Conflict Prevention and Peacebuilding Network). De naamkeuze is uiteindelijk aan de overheid en de betrokken academici en we zullen het initiatief verder de neutrale titel 'het netwerk' geven.

6.2 Functionele domeinen

De bedoeling van het oorspronkelijke opzet is dat Vlaamse academici met steun van de Vlaamse overheid hun expertise in medische zorg, psychosociale zorg en bestuurlijke transitie valoriseren in het buitenland, en daarmee in de geest van de herdenking van WO I de vredesgedachte internationaal uitdragen. Hieronder sommen we de opties op die de Vlaamse overheid heeft om die expertise in te zetten in haar buitenlandbeleid.

6.2.1 Beleidsontwikkeling omtrent vredesopbouw en conflictpreventie

Om vermelde doelstelling concreet te realiseren, dient de Vlaamse overheid een strategische beleidsvisie ter zake te ontwikkelen. We toonden immers aan in deze studie dat om met succes een

beleid inzake internationale vrede te voeren, een langetermijnvisie een noodzakelijke minimumvoorwaarde is. *Ad hoc* beleid is niet bestendig tegen veranderingen in de politieke en economische conjunctuur en kan dus niet de nodige continuïteit en duurzaamheid garanderen. Het initiatief is een opportuniteit om na twintig jaar Vlaamse diplomatie internationaal vredesbeleid, dat voorheen sporadisch en afhankelijk van de verantwoordelijke minister aandacht kreeg, structureel in het algemene buitenlandbeleid te verankeren.

We zagen ook dat de Vlaamse overheid - inzonderheid DIV - reeds geëngageerd is in een aantal strategische processen inzake buitenlands beleid en over een aantal beleidsdocumenten beschikt die relevant zijn voor vredesopbouw en conflictpreventie. In die beleidsdocumenten kunnen elementen inzake vredesopbouw en conflictpreventie gemainstreamd worden, maar het is aanbevolen dat er een overkoepelend beleidsdocument ter zake wordt opgesteld, dat de andere documenten inhoudelijk kan bevruchten.

Optie 1 is dat DIV dit zonder externe input doet. Optie 2 is dat academici input geven. Uit onze bevraging bleek dat zij daartoe bereid zijn. Binnen optie 2 kunnen ofwel DIV, ofwel academici het initiatief nemen. In beide gevallen komt er eerst een ontwerpdocument dat als basis dient voor verdere discussie.

Voorliggende studie bevat reeds vele bouwstenen voor zulke strategische visietekst en kan dus een aanzet vormen. Van de universitaire vakgroepen en denktanks die we bevroegen, zijn er een aantal vanwege hun expertise zeer goed geplaatst om de Vlaamse overheid in deze bij te staan. We verwijzen in dit verband naar tabellen 2 en 3 hieronder, die een overzicht geven van de geografische en thematische specialismen van de vakgroepen die we bevroegen.

6.2.2 Beleidsondersteuning door het netwerk en academische diplomatie

We gaven in deze studie aan dat er een zeker vacuüm is ontstaan inzake academische participatie in het beleid door de opheffing van de SARIV en de stopzetting van het universitaire steunpunt voor buitenlands beleid, terwijl de overheid anderzijds wel werk wil maken van academische diplomatie. Het is daarom een optie het netwerk in te zetten voor academische beleidsondersteuning en diplomatie. Vanuit die gedachte namen we dit element mee op in onze bevraging.

Er zijn verschillende modaliteiten, of een mix ervan, mogelijk:

1/ Regelmatige informatieuitwisseling tussen DIV en academici over internationale vredesvraagstukken kan nuttig zijn, indien de overheid vragende partij is. Doel zou volgens bevraagde academici wel een betekenisvolle dialoog moeten zijn (“geen praatgroep”), binnen een geschikt format: bijvoorbeeld diepgaande namiddagsessies in plaats van grote events; regelmatige samenkomsten waar academici lopend onderzoek voorstellen. Het KLIB-Egmont kan als denktank van de federale overheid in deze een rol spelen in informatieuitwisseling tussen de Vlaamse en de federale overheid omtrent aan vrede gerelateerde beleidsaspecten, inzonderheid met betrekking tot de EU en tot Afrika.

2/ Ook het aanbieden van thematische en terreinkennis door academici aan FIT kan nuttig zijn, zeker met het oog op het voornemen van de Vlaamse overheid bedrijven te sensibiliseren inzake mensenrechten, krachtens het werk van prof. John Ruggie inzake Business and Human Rights binnen de schoot van de VN. FIT en betrokken bedrijven moeten daar uiteraard dan wel vragende

partij voor zijn. Verschillende modaliteiten zijn denkbaar: FIT organiseert voorbereidende seminars voor buitenlandse zendingen, waar leden van het netwerk een bijdrage kunnen leveren inzake de politiek-institutionele context, mogelijke conflictsensitiviteit van economische activiteiten en de mensenrechtensituatie in te bezoeken landen; in het kader van academische diplomatie kan de overheid ervoor opteren landen- of thematische specialisten van het netwerk mee in de delegatie op te nemen bij zulke zendingen.

Inzake mensenrechten is de expertise van Vlaamse academia reeds geconcentreerd in het informele netwerk Law and Development, dat specialisten ter zake van de vier grote universiteiten en van de Universiteit Hasselt verenigt. Voor een overzicht van de geografische focus van bevraagde academici/vakgroepen verwijzen we naar tabel 2 hieronder. Een denkpiste daarbij is dat FIT en/of zijn doelgroep in ruil een financiële bijdrage levert aan het netwerk.

3/ Daarnaast zijn er ook talloze manieren denkbaar waarop de Vlaamse overheid expertise van het netwerk kan inschakelen in haar EU- en multilaterale beleid, waar ze zelf graag proactiever en coherenter in zou willen optreden. Het is bijvoorbeeld courante praktijk dat donoren geldelijke steun aan multilaterale agentschappen koppelen aan het ter beschikking stellen van expertise. De recente, Vlaamse subsidie van 82.500 euro bijvoorbeeld aan het 'international advisory panel' van de Raad van Europa, dat mensenrechtenschendingen in Oost-Oekraïne zal monitoren, had men eventueel kunnen koppelen aan de detachering van een specialist ter zake. Bij de EEAS en Devco binnen de Europese Unie doet men bijvoorbeeld aan conflict- en early warninganalyse, waar een vakgroep als de CRG veel expertise in heeft. Het IARA bijvoorbeeld is bijzonder goed geplaatst om in het kader van grote interventies diepgaand onderzoek te doen omtrent de impact daarvan op de lokale bevolking. De CRG kan worden ingeschakeld voor snelle assessments omtrent de conflictsensitiviteit van interventies. KIIB-Egmont geeft training aan onder meer academici, die technische bijstand verlenen bij CSDP-missions. Een instituut als het IOB of de vakgroep internationaal recht van de VUB kunnen worden ingeschakeld voor technische bijstand bij het opstellen van power sharing agreements en vredesakkoorden. LINES, Egmont, het IOB, het HRC en LINC hebben veel comparatieve expertise inzake Waarheids- en Verzoeningscommissies, waar de Peacebuilding Architecture van de VN na de huidige herzieningsoefening meer nadruk op wil leggen.

We geven deze laatste denkpistes bij deze ook mee aan het Vlaamse diplomatieke apparaat, dat via geëigende kanalen een proactieve rol kan spelen. We denken hierbij inzonderheid aan de afvaardiging bij de EU, in Genève (o.a. ILO en WHO), in Parijs (o.a. Raad van Europa, OESO) en Pretoria (o.a. nationale overheden, SADC). Ter inspiratie halen we in dit verband de Expert Pool for Civilian Peacebuilding aan, van waaruit de Zwitserse overheid jaarlijks 200 experts in vredesbeleid, mensenrechten en humanitair recht uitzendt naar gemiddeld dertig landen, vaak in het kader van door de EU, OVSE of VN gemandateerde missies. Ook de wijze waarop de Deense overheid via het agentschap Peace and Stabilization Response experts inzet, biedt een bruikbaar model.

6.2.3 Projectmatige interventies in het buitenland op het vlak van conflictpreventie en vredesopbouw

De meeste bevraagde academici toonden interesse in het voortzetten of opzetten van projectmatige interventies in het buitenland. Binnen dit functiedomein zouden zij fungeren als uitvoerders van projecten rond vredesopbouw en conflictpreventie, onder de modaliteit van

academische capaciteitsversterking of, in het geval van het CCVS, ook hulpverlening op ‘grassroots’ niveau. We kunnen concluderen dat er bij bevrageden een zeer breed draagvlak voor dit functiedomein van het netwerk bestaat.

In tabel 1 gaven we een overzicht van projecten inzake conflictpreventie en vredesopbouw die Vlaamse academici sinds 2003 uitvoerden via VLIR-UOS. Vermelde tabel is bedoeld om de Vlaamse overheid een concreet beeld te geven van een projectenportfolio inzake academische peacebuilding. De tabel toont dat betreffende terreinervaring zich voor het leeuwendeel in het Afrikaanse Grotemerengebied situeert (voornamelijk Oeganda, Burundi, DR Congo), wat gezien de preferentiële partnerlanden van de federale ontwikkelingssamenwerking uiteraard niet hoeft te verwonderen.

In de volgende sectie gaan we dieper in op de geografische en thematische expertise aan de aanbodzijde (Vlaamse academici).

6.3 Expertise inzake vredesopbouw en conflictpreventie bij Vlaamse academici en toegevoegde waarde

Hieronder geven we de resultaten van onze mapping van relevante expertise weer bij Vlaamse academici. Daarnaast geven we aan waar de toegevoegde waarde van de inzet van die expertise zich kan situeren binnen een Vlaamse, federale en internationale beleidsomgeving.

6.3.1 Geografische en thematische afbakening

In deze studie boden we aan de Vlaamse overheid een overzicht geven van relevante expertise bij Vlaamse universiteiten, zowel thematisch/sectorieel als geografisch. Uiteindelijk is het aan de Vlaamse overheid te kiezen op welke landen/regio en thema's ze voor haar bilaterale, EU- en multilaterale beleid middelen wil inzetten. Vlaanderen is een kleine donor en voert een politiek van besparingen, waardoor die middelen onvermijdelijk beperkt zullen zijn. De geografische en thematische afbakening, en de raming van het beschikbare budget, gaat de verdere ontplooiing van activiteiten door het netwerk vooraf en maakt deel uit van een beleidsvisie, zoals we die boven beschreven.

Vooreerst is er de geografische afbakening. We zagen in de beleidsnota buitenlands beleid 2014-2019 van minister-president Bourgeois dat de overheid het netwerk wil inzetten in (post-) conflictgebieden. We zagen echter eveneens dat Vlaanderen heden geen bilaterale betrekkingen en geen vertegenwoordiging heeft in (post-) conflictgebieden. We beargumenteerden dat het ook zinvol kan zijn bijvoorbeeld activiteiten inzake conflictpreventie in de partnerlanden van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking (Malawi, Mozambique, Zuid-Afrika), of in de ruimere regio zuidelijk Afrika te ontwikkelen, en dat de expertise van het netwerk ook kan worden ingeschakeld in het EU- en multilaterale beleid. Hierboven gaven we ook aan dat Vlaamse academici de meeste terreinervaring hebben in (post-) conflictlanden in het Afrikaanse Grotemerengebied, waarbij we er meteen op wijzen dat er via andere financieringskanalen dan VLIR-UOS, ook zeer relevante expertise is opgebouwd inzake andere regio's. LINES bijvoorbeeld doet onder meer met FWO-

fondsen zeer relevant onderzoek naar etnische minderheden en pacificatie aan de oostgrenzen van Europa.

In onderstaande, synoptische tabel geven we per bevraagde vakgroep de geografische focus aan. Het Verre Oosten, Zuid-Azië en de MENA-regio, waar aan universiteiten zeker expertise over aanwezig is, bleven wegens het korte bestek van deze studie grotendeels buiten beeld.

Tabel 2: Vlaamse academische expertise inzake vredesopbouw en conflictpreventie: geografische afbakening

Vakgroepen	Geografische focus
UZ Gent	DR Congo; Centraal-Afrika
CCVS	Hulpverleningscentra in Oost-Congo en Noord-Oeganda; activiteiten in Colombia, Uruguay, Ecuador, India, Palestina; tot op heden niet actief in zuidelijk Afrika
KIIB-Egmont	Programma's 'Afrika' en 'Europa in de wereld'
IARA	West-, Oost-, Centraal en zuidelijk Afrika
CRG	Azië, Sub-Sahara-Afrika, MENA-regio; gevalstudies in o.a. India, Filippijnen, Bangladesh, Kaukasus, Soedan, Oost-Congo, Liberia, Mali, Niger
Vakgroep politieke wetenschappen VUB	Kaukasus, Centraal-Azië
LINES	Oost-Europa (Balkan, Baltische staten,...)
HRC	Ruime geografische scope; Runt samenwerkingsproject met Eduardo Mondlane Universiteit in Mozambique (financiering onder IUS-programma van VLIR-UOS)
LINC	Brede geografische focus door comparatief onderzoek; gevalstudies in Sierra Leone, Ghana, DR Congo, Rwanda, Zuid-Afrika, Colombia, Guatemala, ex-Joegoslavië, Centraal-Europa
Vakgroep Internationaal Recht VUB	Landen met VN- en EU-peacekeeping missions; Zuidchinese Zee, Baltische staten, Arctische wateren, Rusland, ex-USSR; zuidelijk en Centraal-Afrika (o.a. DR Congo en Burundi); regionale samenwerkingsverbanden in Afrika (COMESA, EAC, AU, SADC,...)
Recht en Ontwikkeling UAntwerpen	o.a. systematisch onderzoek naar Afrikaanse vredesverdragen
IOB	Afrikaans Grotemeregebied (Centre for the Study of the African Great Lakes Region); regionale samenwerkingsverbanden (vb. AU, SADC,...); Afrikaanse vredesverdragen
CRPD	Frans- en Engelstalig Afrika

In annex 2 bieden we aan de Vlaamse overheid een concreet beeld van een portfolio van projecten inzake vredesopbouw en conflictpreventie die thematisch en geografisch zeer ruim is opgezet. Het betreft de portefeuille van de voormalige Dienst Vredesopbouw van de FOD Buitenlandse Zaken. Het overzicht kan de Vlaamse overheid dienen als richtsnoer bij de keuze voor (een) thematische niche(s) en een geografische afbakening voor projecten in het buitenland.

De thematische expertise aan de aanbodzijde, bij bevraagde vakgroepen dus, kwam hierboven reeds aan bod bij de samenvatting van onze bevindingen inzake behandelde thema's bij VLIR-UOS-

projecten. De aanwezige expertise bij Vlaamse academici is evenwel ruimer. We vatten samen in volgende synoptische tabel.

Tabel 3: Vlaamse academische expertise inzake vredesopbouw en conflictpreventie: thematische afbakening

Vakgroepen	Thematische expertise
UZ Gent	Urgentiegeneeskunde
CCVS	Psychosociale begeleiding van kinderen in kwetsbare situaties; Psychologische zorg in emergency relief, analoog aan B-Fast dat focust op medische traumazorg
KIIB-Egmont	Transitionele justitie; civiele capaciteitsopbouw in het kader van CSDP-missions, o.a. voor academici die als technische experts optreden; training aan, vaak Afrikaanse, diplomaten omtrent EU en internationale vrede en veiligheid
IARA	Urbanisering; productie en verdeling van hulpbronnen – natuurlijke (mijnbouw, land justice), technologische, menselijke
CRG	Multidisciplinair; humanitaire hulp en conflict; natuurlijke hulpbronnen (mijnbouw, land, arbeid, ...); bestuurlijke context (statelijke en niet-statale actoren: hybrid governance structures); etnische identiteitsvorming; effectiviteit van hulp in fragiele contexten
LINES	Etnische pacificatie; staatsopbouw, governance; transitionele justitie
HRC	Interdisciplinair; transitionele justitie; opbouw rechtsstaat; mensenrechten
LINC	Mensenrechten en transitionele justitie; herstelmaatregelen na Waarheids- en Verzoeningscommissies; interactie Recht en Ontwikkeling
Vakgroep Internationaal Recht VUB	Mensenrechten, internationaal recht, humanitair recht, recht van internationale organisaties, vrede, veiligheid; gevalstudies aansprakelijkheid VN-vredesoperaties, NAVO, AU; transitionele justitie; regionale integratie in Afrika; vredesmediatie
Vakgroep recht en Ontwikkeling UAntwerpen	Interactie recht en ontwikkeling; kinderrechten; onderzoekslijn Human Rights, Peace and Justice; Afrikaanse vredesverdragen
IOB	Multidisciplinair; Economische en bestuurlijke wederopbouw; etnische pacificatie; transitionele justitie (vb. gacaca in Rwanda en grassroots transitional justice in Burundi); financieringsstromen in ontwikkelingssamenwerking; ontwikkelingslanden en internationale markten; interactie tussen lokale actoren en hun institutionele omgeving (meergelaagd bestuur); Afrikaanse power sharing agreements; regionale samenwerkingsverbanden (vb. SADC) als peacemakers; sociale transformatie na grootschalig geweld
CRPD	Multidisciplinair; governance; oorzaken en dynamiek van conflicten; duurzame vredesopbouw; Subthema's: timing en fasering van peacebuilding, onderwijs in vredesopbouw, beheer van natuurlijke rijkdommen, horizontale ongelijkheid tussen bevolkingsgroepen in fragiele staten

Tot slot van deze sectie geven we aan dat de geografische afbakening door de Vlaamse overheid uiteraard van invloed zal zijn op de keuze voor thematische niches van projectmatige interventies, of inzet van expertise in het kader van EU- en multilateraal beleid. Psychosociale zorg voor ex-

kindsoldaten is bijvoorbeeld niet relevant in Malawi, Zuid-Afrika en Mozambique, maar wel in Oost-Congo en Noord-Oeganda. De aanzienlijke expertise bij Vlaamse academici inzake transitionele justitie is niet relevant in Mozambique, waar de burgeroorlog na de dekolonisering eindigde in een algemene amnestie. Vredesopbouw, wat we definieerden in de zin van interventies in een post-conflictsamenleving, is niet de noemer waaronder eventuele interventies in Malawi, Mozambique en Zuid-Afrika moeten vallen, en in de ruimere regio enkel voor zover het bijvoorbeeld interventies ter zake via SADC in (post-) conflictgebieden betreft. In vermelde landen kan het wel zinvol zijn projecten te kaderen onder de noemer conflictpreventie.

6.3.2 Toegevoegde waarde in verhouding tot de reeds bestaande ontwikkelingssamenwerking en vredesopbouw (Vlaams, federaal) en tot het ruimere Vlaamse buitenlandbeleid

In deze studie schetsten we de voornaamste kenmerken van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking en gaven we mogelijke argumenten om in de partnerlanden van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking aan conflictpreventie te doen. Tot op heden zet de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking, tenzij zeer sporadisch, niet specifiek in op vredesthema's. Nochtans zou zulks wel zinvol kunnen zijn. Malawi wordt door de OESO beschouwd als een fragiele staat en men kan er vanuit het kader van de New Deal for Engagement in Fragile States projecten ontwikkelen inzake de kernthema's van die New Deal.

In september zal de internationale hulpgemeenschap beslissen over de SDGs die de huidige MDGs moeten opvolgen. Onder meer vanuit de VN wordt er krachtig gelobbyd om van vrede onder SDG 16 een centraal post-2015 objectief te maken. Door in Mozambique projecten te ontwikkelen rond conflictpreventie zou de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking betreffende SDG in de praktijk kunnen brengen. Recente ontwikkelingen in het land reiken daar ook argumenten voor aan.

Zuid-Afrika kent dan weer zeer hoge criminaliteitscijfers, xenofob geweld en ernstige sociale conflicten, waar het incident aan de Lonmin mijn in 2012 een bloedige illustratie van is. De weg naar een echt vredevolle samenleving is er lang en ook in dit geval is het niet uitgesloten dat Vlaamse capaciteit en expertise in aanvulling van lokale capaciteit ingezet kan worden voor het bevorderen van vrede.

De Vlaamse ontwikkelingssamenwerking voert ook een beleid ten aanzien van de regio zuidelijk Afrika en ondersteunt daartoe organisaties die grensoverschrijdend werken. De hele regio is geopolitiek en historisch sterk verbonden, en deelt ook een verleden van met elkaar verweven inter- en intrastatelijke conflicten. Een belangrijke regionale speler en 'peace broker' is bijvoorbeeld de SADC, die naast economische integratie ook een werking rond vrede heeft. Een soortgelijke redenering als hierboven kan dus ook gelden voor de Vlaamse strategie ten aanzien van de regio zuidelijk Afrika. Uit tabel 3 blijkt dat een aantal vakgroepen regionale samenwerkingsverbanden, en de SADC in het bijzonder, tot hun expertisedomein kunnen rekenen.

Inzake het algemene buitenlandbeleid dringt minister-president Bourgeois er in de beleidsnota 2014-2019 op aan meer werk te maken van de transversale thema's mensenrechten en goed bestuur. Tabel 3 geeft aan dat daar bij Vlaamse academici veel expertise rond bestaat. Daardoor kan het netwerk helpen om het buitenlands beleid ter zake concreet vorm te geven. We gaven reeds aan dat ook de inzet van expertise inzake mensenrechten ten aanzien van FIT en zijn doelgroep voornemens van de overheid inzake sensibilisering van bedrijven kan concretiseren.

Een goed doordacht nichebeleid op het vlak van vrede kan ook leiden tot internationale reputatieversterking. In dat verband bespraken we in dit rapport schetsmatig het beleid ter zake van een aantal statelijke 'normentrepneurs' (Noorwegen, Zweden, Finland, Denemarken, Zwitserland) en van de subnationale spelers Catalonië en Emilia-Romagna. Ook is het zo, en dat merkten we eveneens in onze bevraging van academici, dat het Vlaamse buitenlandbeleid kampt met een probleem van visibiliteit. Doorgaans kent men enkel de behartiging van buitenlandse handelsbelangen. Het netwerk kan dus ook bijdragen aan de draagvlakversterking en visibiliteit van het beleid in Vlaanderen.

Tot slot wijzen we er op dat bij de beoordeling van mogelijke, toekomstige projectvoorstellen, het begrip 'toegevoegde waarde' dient getoetst te worden aan duidelijk omschreven toekenningscriteria. Zulke criteria moeten voortvloeien uit een strategisch visiedocument zoals beschreven onder 6.2.1. De Vlaamse overheid dient die criteria te bepalen en kan zich daarbij inspireren op de oefening die de voormalige Dienst Vredesopbouw ter zake maakte, en die we vermeldden in deze studie.

Er is ook een duidelijke, transparante beoordelingsprocedure nodig voor mogelijke projectvoorstellen vanwege het netwerk in de toekomst. Vermelde criteria spelen daarbij een rol, evenals transparantie in de rolverdeling ter zake bij de overheid. Een goed idee is om bij die procedure een externe onafhankelijke partij te betrekken die geen eigen belangen heeft. Uiteindelijk is het uiteraard aan de overheid om over de toekenningsprocedure te beslissen en communiceren.

6.3.3 Toegevoegde waarde binnen het veld van internationale vredesopbouw.

Het druk bezette speelveld van internationale vredesopbouw en conflictpreventie beschreven we in grote lijnen in onze beleidsomgevingsanalyse. Vermijden van duplicatie en competitie tussen actoren, en goede coördinatie zijn hier de sleutelwoorden. De inzet van expertise dient daarom voorafgegaan te worden door een gedegen analyse van het speelveld.

Op binnenlands vlak is uiteraard intrafederale coördinatie nodig via de geëigende kanalen. Het is tevens aangeraden de opportuniteit van activiteiten van het netwerk voorafgaand informeel af te toetsen bij de FOD Buitenlandse Zaken en ook bij DGD, indien het land van uitvoering een partnerland is van de Belgische ontwikkelingssamenwerking. Ook de diplomatieke posten van Vlaanderen in het buitenland hebben hier een voorname rol te spelen. Zij kunnen immers via contacten met andere buitenlandse delegaties helpen bij een mapping van activiteiten en coördinatiemechanismen van de internationale hulpgemeenschap *in loco*. In landen waar Vlaanderen geen eigen vertegenwoordiging heeft, kan het samenwerken met de vertegenwoordiging van de federale overheid.

We wijzen er bij dit alles op dat de Vlaamse overheid reeds een keuze heeft gemaakt voor een zeer specifieke manier om aan vredesopbouw en conflictpreventie te doen, namelijk door hier academische expertise voor in te zetten. We zagen in deze studie immers dat bij interventies vanwege de internationale hulpgemeenschap in de vorm van programma's en projecten, de uitvoerders voor 80 % ngo's zijn, en voor het resterende gedeelte voornamelijk agentschappen van de VN, van de EU, van (sub-) regionale verbanden (AU, SADC, ECOWAS, etc.), en van bilaterale donoren. Academici doen kortom zelden aan rechtstreekse hulpverlening. Bij de vakgroepen die

we bevroegen vormt het CCVS, met zijn hulpverleningscentra in Oost-Congo en Noord-Oeganda, daar een uitzondering op. Volgt de Vlaamse overheid het model van VLIR-UOS, dan zullen die activiteiten van het netwerk in de praktijk voornamelijk neerkomen op de niche van academische capaciteitsopbouw, wat zich *de facto* aan de zijlijn van het ‘crowded field’ bevindt.

Tot slot wijzen we erop dat Vlaanderen ten aanzien van de grote spelers de troef heeft, bij ontstentenis van een eigen defensieapparaat en een logge, bureaucratische structuur, op te kunnen treden als ‘honest peace broker’ en flexibele, innovatieve partner. Door het wegvallen van de Dienst Vredesopbouw van de FOD Buitenlandse Zaken is er vanuit ons land ook nood aan consistent, projectmatig buitenlands optreden inzake vrede. Deze lacune kan Vlaanderen voor een stuk invullen.

6.4 Principes inzake duurzaamheid en continuïteit

Om continuïteit en duurzaamheid te garanderen, dient het netwerk voorzien te worden van een stabiel financieringsmechanisme, waar we hieronder een aantal modellen voor aanreiken ter inspiratie. Daarnaast manen de kritische inzichten uit voornamelijk de academische wereld inzake het vigerende normenkader en operationele modellen in de internationale hulpgemeenschap aan tot het huldigen van een aantal principes bij het ontwerp en de uitvoering van interventies.

6.4.1 Financieringsmechanisme en operationele modellen

Volgend hoofdstuk bevat een aantal principes die, met het oog op duurzaamheid, in acht dienen genomen te worden bij de operationalisering van het TTN-initiatief. Daarna geven we een aantal concrete voorbeelden van financierings- en operationele modellen.

6.4.1.1 Algemene opmerkingen en principes

We wezen in deze studie op de relatieve bescheidenheid van Vlaamse middelen vergeleken met statelijke en multilaterale spelers en op de context van besparingen, zowel op algemeen buitenlandbeleid als op de Vlaamse ODA en ontwikkelingssamenwerking. We gaven ook aan dat Vlaanderen tijdens de vorige legislatuur onder het zogenaamde PACT 2020 de doelstelling formuleerde om het aandeel van de Vlaamse ODA in het Belgische totaal naar 7 % te brengen in 2020. Indien de Vlaamse overheid een budget weet vrij te maken voor het netwerk, dan kan zulks mee bijdragen tot het behalen van die ODA-doelstelling. Daarbij hoeft financiering niet (alleen) uit de middelen voor Internationaal Vlaanderen te komen, maar kunnen andere beleidsdomeinen ook een ODA-aanrekenbare bijdrage aan het netwerk doen. De deliberatie daarover is uiteraard zaak van de overheid. Om operationele redenen is het echter wel belangrijk dat de overheid aan betrokkenen spoedig klaarheid verschaft omtrent de grootteorde en timing van de beschikbaarheid van budgetten.

In elk geval is er een minimum schaalgrootte nodig om internationaal relevant en efficiënt te zijn. Met een te lage financiering kan het netwerk hoogstens conferenties organiseren, maar geen bijkomend onderzoek en dienstverlening genereren. Het is ook nodig stabiele financiering te voorzien voor het netwerk, die bestendig is tegen de politieke en economische conjunctuur, en die dus continuïteit kan kennen onder toekomstige legislaturen. Een denkpiste is op de begroting terug

een aparte post in te stellen, zoals we die in parlementaire stukken tot 2011 terugvonden, onder de naam 'Vredesbevorderende initiatieven'.

We hopen ook dat we met deze studie voldoende duidelijk maken dat vredesopbouw en conflictpreventie iets anders zijn dan noodhulp en gewone ontwikkelingssamenwerking, al zijn er natuurlijk wel raakvlakken. Ook voor een duidelijk internationaal profiel van Vlaanderen als peacebuilder is het nodig een aparte, duidelijk van noodhulp en gewone ontwikkelingssamenwerking onderscheiden portfolio van activiteiten uit te bouwen. Het verschil met humanitaire hulp en ontwikkelingssamenwerking situeert zich vooral op het vlak van projectduur, voorafgaande analyse en vereiste flexibiliteit en nauwe opvolging tijdens de uitvoering. Vredesopbouw en conflictpreventie zijn werk van lange adem en een looptijd van projecten van drie à vijf jaar, eventueel hernieuwbaar, is aangeraden. In de voorafgaande analyse moet men rekening houden met delicate, conflictgevoelige contexten, die gedurende de looptijd kunnen veranderen. Uitvoerders moeten daarom een lerende houding aannemen en projecten kunnen bijsturen.

Ook moet er een gezonde verhouding zijn tussen enerzijds de tijdsinvestering in het uitschrijven van projecten en de kost van opvolging en rapportering, en het beschikbare budget. Bij VLIR-UOS projecten is die verhouding soms zoek omdat DGD een zeer rigide reglementair kader hanteert, wat een hoge administratieve last genereert.

Verscheidende respondenten in onze bevraging wijzen ook op het belang van de nodige ruimte voor loonfinanciering in het noorden, wat onder de meeste VLIR-UOS programma's, door de reglementering van DGD, niet mogelijk is. De corebusiness van academici is uiteraard onderzoek doen en onderwijs geven. Zonder middelen voor extra personeelsinzet is het erg moeilijk om de nodige tijd te investeren in projectopvolging. Extra personeelsinzet komt niet alleen de kwaliteit en professionele opvolging van projecten ten goede, het maakt ook mogelijk om het aanbod beter toe te snijden op de vraag. Loonfinanciering zou mogelijk maken dat vooral jonge onderzoekers kansen krijgen om hun expertise verder op te bouwen. Daarbij merken we meteen ook op dat het voor jonge onderzoekers niet evident is om aan maatschappelijke dienstverlening te doen, gezien de strenge vereisten inzake CV-opbouw in de academische wereld.

Ook is het aanbevolen in het financieringsmechanisme toch een stuk flexibiliteit in te bouwen voor de inzet van middelen op korte termijn. Urgenties kunnen zich voordoen, zoals bijvoorbeeld de nood aan bemiddeling bij het uitbreken van een conflict.

6.4.1.2 Financieringsmodellen en -modaliteiten

De keuze voor (een) financieringsmodel(len) hangt uiteraard af van het functionele domein waar de overheid de expertise van het netwerk wil voor inzetten (zie hoofdstuk 6.2):

1/ De Vlaamse overheid kan overwegen met een model te werken dat toelaat financiering te voorzien voor de drie functionele domeinen, waarbij modaliteiten gelden die de nodige flexibiliteit laten voor urgenties en voor het bestellen van outputs op maat. Interessante voorbeelden in dit verband zijn het ACROPOLIS programma en de vroegere O*platformen waarmee de federale overheid werkt(e) om, met omkadering door VLIR-UOS, academische expertise in te schakelen voor haar ontwikkelingsbeleid.

Momenteel lopen er bij VLIR-UOS drie ACROPOLIS programma's. Onder die programma's doen universiteiten beleidsondersteunend onderzoek en leveren ze diensten op maat van de federale ontwikkelingssamenwerking, met als doel de kwaliteit daarvan te verhogen. (Per programma – met een looptijd van drie jaar - bedraagt het budget 330.000 euro per jaar, waar ook lonen van onderzoekers uit mogen worden gefinancierd.) Jaarlijks zitten betrokken academici samen met vertegenwoordigers van DGD voor een tussentijdse evaluatie en het opmaken van een actieplan, dat een zogenoemd 'rolling plan' is dat marge laat voor *ad hoc* opdrachten en vragen, of voor urgenties.

ACROPOLIS is de opvolger van de vroegere O*platformen, voluit de onderzoeksplatformen voor ontwikkelingssamenwerking. Interessant in dat format was het systeem van trekkingsrechten, waarmee flexibiliteit werd ingebouwd voor vraaggestuurde dienstverlening aan de overheid. DGD kon daarmee voor 20 % van het totaalbudget outputs bestellen voor eigen gebruik (missies, vormingen, advies bij opmaak van beleidsinstrumenten,...), terwijl de betrokken onderzoeksgroepen de resterende 80 % mochten aanwenden voor academische outputs. Onder zulk model kan het Vlaams Vredesinstituut, zoals boven vermeld, een organisatorische rol spelen en interface zijn voor contactmomenten tussen de Vlaamse overheid en het netwerk.

2/ Voor eventuele buitenlandse projecten in het kader van academische capaciteitsopbouw kunnen volgende VLIR-UOS programma's als voorbeeldmodellen gelden:

- Institutionele universitaire samenwerking: partnerschappen tussen een hogeronderwijsinstelling in Vlaanderen en in een partnerland. In principe gaat het om verbintenissen op tien jaar, met strategische programma's die vijf jaar lopen.
- Research Platforms: VLIR-UOS creëerde bij wijze van pilootproject recent twee zulke platformen in Oeganda. Ze verenigen meerdere Vlaamse hogeronderwijsinstellingen en Oegandese universiteiten onder twee centrale onderzoeksthema's ('governance'; 'insecurity').
- TEAM/Eigen Initiatieven: Vlaamse academici nemen zelf het initiatief voor projecten, die vier tot vijf jaar lopen.
- INCO: een programma waaronder men internationale congressen organiseert.
- Noord-Zuid-Zuid samenwerking: een format waarin universiteiten in het zuiden thematische expertise bundelen, in partnerschap met hogeronderwijsinstellingen in Vlaanderen.

Hierbij merken we terloops op dat in het zuiden, net als bij ons, de academische wereld de habitat van een eerder gepriviligieerd segment van de bevolking is, al heeft academisch onderwijs natuurlijk wel een multiplicatoreffect in de ruimere samenleving. Maar hulpverlening door het CCVS aan ex-kindsoldaten bijvoorbeeld, valt buiten de programmatische opzet van VLIR-UOS. Daarnaast is het ook zo dat in de praktijk de doelgroep van VLIR-UOS projecten vaak ruimer is dan enkel professoren en studenten, maar ook practitioners en ngo's omvat.

Bij dit alles zijn er twee operationele basisopties:

1/ DIV lanceert, organiseert en volgt zelf oproepen tot projectvoorstellen op en/of laat het initiatief aan het netwerk dat voorstellen indient op basis van door de overheid opgegeven inhoudelijke (kwaliteitscriteria, thematische en geografische criteria) en administratieve criteria en richtlijnen, waaronder de vereisten inzake financiële en narratieve rapportering. Dit model werd gehanteerd door de voormalige Dienst Vredesopbouw van de FOD Buitenlandse Zaken. Op het belang van een transparante en onpartijdige selectieprocedure wezen we onder 6.3.2. Eventueel kan de wetenschappelijke raad van het Vlaams Vredesinstituut onpartijdige, buitenlandse experts aanstellen om de Vlaamse overheid in deze bij te staan. Om pooling van expertise en concentratie

van middelen te bewerkstelligen kan DIV minimumvereisten stellen inzake interuniversitaire samenwerking: bijvoorbeeld universiteiten kunnen enkel intekenen in consortia van twee of meer partners.

2/ De Vlaamse overheid oormerkt een budget voor een derde partij, bijvoorbeeld VLIR-UOS, indien het projecten inzake academische capaciteitsopbouw en ondersteuning van ontwikkelingssamenwerking betreft.ⁱ VLIR-UOS lanceert de oproepen binnen door de overheid aangegeven budgettaire, inhoudelijke (kwaliteitscriteria, thematische en geografische criteria) en administratieve richtlijnen, en staat in voor de selectie, die sinds 2014 voor 100 % door internationale deskundigen gebeurt. VLIR-UOS fungeert als projectsecretariaat en aanspreekpunt, naar analogie met de platformfunctie die het vervult ten aanzien van Vlaamse universiteiten en DGD. Rapportering gaat via VLIR-UOS, waarbij DIV uiteraard de eindverantwoordelijkheid behoudt.

De Vlaamse overheid kan uiteraard op zoek gaan naar alternatieven voor deze suggesties, of een mengvorm bedenken. Nadere analyse van de werking van de in deze studie aangehaalde expertenpools van de Deense en Zwitserse overheid, kan een nuttige piste zijn.

6.4.2 Principes bij projectontwerp en -uitvoering

In dit rapport gaven we aan dat in de academische wereld, en daarbuiten, veel kritiek bestaat op gangbare praktijken en normatieve kaders waarbinnen de internationale hulpgemeenschap aan vredesopbouw en conflictpreventie doet. Er klinkt bij vele waarnemers een roep om een innovatieve aanpak, waarbij men rekening houdt met een aantal operationele uitdagingen: competitie en duplicatie tussen inspanningen van actoren; spanningen tussen de noden van de lokale bevolking en de doelstellingen van interveniërende, externe partijen ('local ownership'); de kloof tussen beleid en de realiteit op het terrein, die constant in flux is; spanning tussen 'heavy' (grote, langdurige inzet van middelen, brede scope, top-down) en 'light footprint approach' (bescheiden externe aanwezigheid op het terrein, veel initiatiefruimte voor lokale actoren); spanning tussen korte- en langetermijninterventies in het licht van duurzame en rechtvaardige vrede. Een aantal van deze punten hebben we hierboven reeds geadresseerd (nood aan coördinatie; langetermijnfinanciering; veranderende realiteit op het terrein.)

We merkten ook tijdens onze bevraging van academici dat zij zich zeer bewust zijn van de noodzaak conflictpreventie en peacebuilding op een meer doordachte manier aan te pakken dan vaak het geval is. Aandacht voor conflictsensitiviteit bij het projectontwerp, flexibiliteit en een lerende houding tijdens de uitvoering van projecten, een voorkeur voor het stimuleren van vredesbevorderende structuren en mechanismen op 'grassroots' niveau in plaats van een top-down approach die eerder noden en verwachtingen inwilligt van externe donoren, een besef van de meergelaagdheid van bestuur, waarbij ook de civiele maatschappij in rekening wordt genomen, het besef ook dat donoren niet de taken en verantwoordelijkheden van lokale overheden moeten overnemen: al deze elementen kwamen terug in de bevraging, vanuit een constructieve ingesteldheid en de intentie om innovatief te werk te gaan.

ⁱ Sommige respondenten in onze bevraging gaven denkpesten aan richting nog andere financieringsmodaliteiten, die we binnen het korte bestek van deze studie niet verder onder de loupe hebben genomen. Zo worden subsidies voor strategisch basisonderzoek (SBO) van het IWT ook toegekend voor projecten met maatschappelijke eindgebruikers. En zoals er nu bij het FWO onderzoeksprojecten lopen omtrent kinderarmoede, zo zouden projecten van het netwerk ook niet ondenkbaar zijn.

6.5 Organisatievorm van het netwerk en zijn plaats in het institutionele landschap

Bij de respondenten in onze bevraging heerste er een algemene consensus dat het, zeker gezien de huidige context van budgettaire soberheid, niet aangewezen is voor het netwerk een nieuwe juridische entiteit met secretariaatsfunctie op te richten, waardoor een onevenredige hoeveelheid middelen zou vloeien naar administratieve kosten. Men is het er over eens dat men beter start met een eerder informeel netwerk, dat zichzelf organiseert volgens clusters van expertise (bv. mensenrechten; transitieele justitie; etnische pacificatie; power sharing agreements/vredesakkoorden; beheer van natuurlijke hulpbronnen; psychosociale zorg).

We gaven hierboven aan dat aanwezige expertise reeds tot op zekere hoogte gepoold is: het Law and Development Network is een informeel netwerk dat specialisten van de vijf Vlaamse universiteiten verenigt rond het thema Recht en Ontwikkeling; het CCVS brengt experts in psychosociale zorg samen van de UGent, de KU Leuven en de VUB, en werkte op zijn beurt reeds samen met de vakgroep Recht en Ontwikkeling van de UA Antwerpen en LINC. Afhankelijk van de geografische en thematische afbakening door de Vlaamse overheid, kunnen leden van het netwerk werkgroepen vormen rond thematische clusters, met een 'trekker' per groep. Tijdens de aanloopfase van het initiatief gaf de overheid reeds aan dat er een stuurgroep moet komen waar zowel betrokken academici als vertegenwoordigers van de Vlaamse overheid in zetelen.

Het netwerk zal minimaal moeten beschikken over een missie- en visietekst, en een website om activiteiten, publicaties en nieuws op te posten. Men kan een voorbeeld nemen aan de websites van het Law and Development Network en het CCVS: <http://www.lawanddev.ugent.be/>; <http://www.centreforchildren.be/nl/over-ccvs>. Verdere inspiratie kan men vinden bij het informele netwerk 'Academic friends of the European Peacebuilding Liaison Office', een ngo die academici en ngo's samenbrengt rond Europese vredethema's: <http://www.eplo.org/academic-friends-of-eplo.html>.

6.6 Stakeholdersgroep van het netwerk

Centraal in het initiatief staan betrokken academici en de Vlaamse overheid. Bij projecten in het buitenland zullen beoogde doelgroepen tot de stakeholders behoren. Bij eventuele participatie in buitenlandse zendingen, bij mogelijke sensibilisering van bedrijven inzake mensenrechten en bij de mogelijke inschakeling van het netwerk in het EU- en multilaterale beleid, verruimt de stakeholderskring verder.

Voor wederzijdse informatieuitwisseling achten vele respondenten in onze bevraging het zeer zinvol om ngo's (in noord en zuid) te betrekken, vanwege hun terrein- en praktijkervaring. In het noorden, te beginnen in ons land, zijn er daarnaast ook niet-academische onderzoeksinstellingen met gedeelde interesses zoals bijvoorbeeld International Peace Information Service (IPIS). Eventueel is het ook zinvol organisaties te betrekken die inzetten op duurzame economie zoals The Shift.

We gaven hierboven ook reeds aan dat bij academische capaciteitsopbouwprojecten in het zuiden vaak ook practitioners en ngo's betrokken worden.

6.7 Scenario's voor de toekomst van het netwerk

Een gefaseerde opbouw van het netwerk is denkbaar, startend met een 'experimentele' aanloopfase, waarbij een informeel netwerk een aantal projecten uitvoert onder de beschreven functiedomeinen, en toewerkend naar een stevigere, institutionele omkadering. We hopen in elk geval met deze studie te hebben aangetoond dat het initiatief een opportuniteit is om het Vlaamse buitenlandbeleid te verrijken met een vredesdimensie, en dit op een duurzame, structureel verankerde manier, zodat betreffend beleid ook onder komende legislaturen kan worden verdergezet.

Om dit rapport af te sluiten, geven we in samenvatting weer wat de academische respondenten in onze bevraging zeiden van het initiatief te verwachten: het netwerk moet erin slagen relevante expertise in Vlaanderen te bundelen – een focus op één discipline zou een mislukking zijn; het moet zowel aan analyse als aan onderzoek doen, als aan interventie in het buitenland; het netwerk moet politiek au sérieux genomen worden en gevraagd worden het beleid te informeren, om zo tot een adviesorgaan uit te groeien waarbinnen men expertise kan identificeren; ook een voldoende graad van academische autonomie is belangrijk; er moeten voldoende middelen beschikbaar zijn; het netwerk moet ook in het binnenland sensibiliseren over internationale vrede en veiligheid en zo de tendens tot een zich afwenden van het buitenland tegengaan; jonge onderzoekers moeten de kans krijgen om zich te engageren in het netwerk, onder meer ook om zo in de toekomst de gevoeligheid voor de vredesthematiek in onze samenleving te verbreden; het netwerk moet een concept uitwerken zodat het een duidelijke, op het internationale toneel herkenbare identiteit krijgt, waar een bottom-up approach en aandacht voor lokale burgerinitiatieven omtrent vrede en verzoening prominente trekken van zijn; een gefaseerde opbouw lijkt aangewezen, met in eerste instantie een beperkte geografische afbakening, maar met een langetermijnvisie en een mogelijke toekomst voor het netwerk om ook met buitenlandse universiteiten in het noorden en het zuiden samen te werken en nieuwe financieringsbronnen aan te boren.

Annex 1: Methodologische bemerkingen

Het onderzoek voor deze studie startte in maart 2015 en liep, samen met de redactionele fase tot 1 september 2015. Waar nodig en relevant hielden we interviews met het Departement Internationaal Vlaanderen, en met waarnemers, leden van de TTN-werkgroep en beleidsmakers voor de hoofdstukken 1 tot 4 en 6, die samen onze analyse van de beleidsomgeving vormen. De lijst van geïnterviewden voor dit tekstgedeelte is terug te vinden in Annex 3.

Gezien de wijde, inhoudelijke scope van dit rapport en het korte tijdsbestek waarin het moest worden gemaakt, beoogden we geen exhaustiviteit. Elk hoofdstuk, en verschillende elementen ervan, zou voorwerp kunnen worden van een studie op zich. We poogden eerder een weloverwogen selectie te maken uit zo recent mogelijke bronnen, in een literatuur die overvloedig is. Uit de academische literatuur namen we de laatste vijf jaargangen door van drie gerenommeerde tijdschriften over vredesopbouw, en een aantal basismonografieën. Voor bepaalde aspecten, zoals het Vlaamse buitenlandbeleid en het vredesbeleid van zogenoemde normentrepreneurs, vonden we speciale issues van academische, aan het onderwerp gewijde tijdschriften.

De vredesliteratuur wordt verder verrijkt door de publicaties van talloze instituten en denktanks voor vredesonderzoek wereldwijd. Dit soort bronnen is doorgaans online consulteerbaar en we namen voor de geïnteresseerde lezer de URL's op in het eindnotenapparaat. Idem voor de vele publicaties van overheden en multilaterale instellingen waar we voor dit rapport overvloedig uit hebben geput. Institutionele actoren ontwikkelen beleid doorheen strategische nota's en beleidsdocumenten en waar die de Vlaamse overheid voor het operationaliseren van het netwerk tot concreet voorbeeld kunnen dienen, geven we dat ook zo aan in de tekst.

In de aanloopfase van het TTN-initiatief werd de aanbeveling geformuleerd een mapping te doen van expertise bij Vlaamse academici inzake internationale vredesthema's. De kern van het opzet is immers Vlaamse academische expertise te valoriseren in vredesbevorderende initiatieven. Bij het conceptualiseren van het TTN legde men de nadruk op het ontplooiën van activiteiten in de vorm van projectmatige interventies in het buitenland. De aanvankelijke idee zulks te doen onder de modaliteit van 'academische noodhulp' werd nadien verlaten. Er groeide bij de TTN-werkgroep immers een consensus dat vredesopbouw een werk is van lange adem. Voorts zagen we dat de oorspronkelijke geografische focus op Israël-Palestina werd verbreed naar alle (post-) conflictgebieden waar de Vlaamse overheid mogelijk relaties mee zou aangaan. De sectoriële afbakening – medische hulp, psychosociale zorg, governance – werd evenwel aangehouden.

In de loop van deze studie ondernamen we een poging voor de drie thematische stromen relevante expertise in kaart te brengen. We benadrukken ook daarbij maximale representativiteit te hebben nagestreefd, zonder dat we evenwel exhaustief te werk konden gaan, wat binnen het gegeven tijdsbestek immers niet mogelijk was. Mocht het TTN operationeel worden, dan kunnen lacunes worden opgevuld door in latere instantie nieuwe academische stakeholders te betrekken. We merken ook op dat we niet de kans zagen veel informatie inzake het medische luik te verzamelen. Mogelijk bestaande, medische expertise gerelateerd aan internationale vredesopbouw laat zich

niet als zodanig identificeren op de websites van de universiteiten. Ook in de universitaire ontwikkelingssamenwerking ligt de nadruk in de gezondheidszorg op het psychosociale, eerder dan het medische. Uit ons interview met een expert urgentiegeneeskunde bleek dat Vlaamse medici wel degelijk activiteiten ontplooiën in bijvoorbeeld DR Congo, maar dat dit weinig gestructureerd gebeurt, waardoor die initiatieven moeilijk in kaart te brengen zijn.

Tijdens de aanloopfase werd het idee geopperd een 'levende databank' te creëren, waar de Vlaamse overheid dan *ad hoc* een beroep op kon doen om de juiste experts te identificeren. In opzet bestaat zulke digitale databank al. Het Flanders Research Information Space (FRIS) onderzoeksportaal is een platform met als doel Vlaamse onderzoeksinformatie openbaar te maken.²⁴⁵ Na een aantal spot-checks bleek het echter niet voldoende geactualiseerd te zijn om als basis te dienen voor onze mapping oefening.

In tweede instantie wendden we ons tot de informatie die VLIR-UOS online ter beschikking stelt, waarbij we zochten naar recente en lopende projecten die raken aan vredethema's in de universitaire ontwikkelingssamenwerking. VLIR-UOS bezorgde ons ook zelf een uitdraai van voor TTN relevante projecten sinds 2003 (zie tabel 1 in hoofdstuk 5.1). Om die lijst te vervolledigen, vroegen we per mail aan de cellen internationalisering en/of ontwikkelingssamenwerking van de Vlaamse universiteiten naar hun portfolio van relevante, uit eigen middelen gefinancierde projecten. Uit de respons bleek dat Vlaamse universiteiten geen peacebuilding projecten bekostigen uit eigen middelen.

Naar mogelijk relevante projecten bekostigd uit andere financieringsbronnen zoals bijvoorbeeld het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (FWO) of subsidiekanalen vanuit de EU, gingen we wegens het beperkte tijdsbestek niet systematisch op zoek.

Het psychosociale luik was al in de aanloopfase vertegenwoordigd op een manier die de bestaande, relevante expertise goed weerspiegelt. Die expertise concentreert zich namelijk in het Centre for Children in Vulnerable Situations (CCVS). Voor de stream governance bleek er in Vlaanderen aanzienlijk meer capaciteit en expertise te zijn dan wat tijdens de aanloopfase gevat werd. Dat bleek uit het databestand van VLIR-UOS, dat een aantal namen van personen en instellingen opleverde die voor TTN zeer relevante activiteiten ontplooi(d)en, maar die tijdens de aanloopfase van het TTN-initiatief niet betrokken werden. De betreffende expertise bleek in hoofdzaak gehuisvest binnen de faculteiten rechten en politieke (en sociale) wetenschappen van de vier grootste Vlaamse universiteiten: de UAntwerpen, de UGent, de KU Leuven, de Vrije Universiteit Brussel. We zochten daarom op hun respectieve websites naar de relevante vakgroepen binnen vermelde faculteiten en schreven de coördinatoren, directeurs en woordvoerders aan voor een interview aan de hand van een vergezellende lijst met te bespreken topics. Die stonden ons meestal zelf te woord, of verwezen in enkele gevallen door naar collega's binnen de vakgroep.

We vroegen uiteindelijk interviews aan met vertegenwoordigers van 19 vakgroepen, het CCVS, het Koninklijk Instituut voor Internationale Betrekkingen (KIIB-Egmont) en drie academische leden van de TTN-werkgroep, die niet tot de vakgroepen behoren. De follow-up bij niet-respons beperkten we wegens tijdsdruk tot één herinneringsmail na drie weken. Uit drie vakgroepen vernamen we geen respons om onbekende redenen; vertegenwoordigers van drie andere vakgroepen gaven te kennen dat het TTN te ver buiten hun expertise lag; één vakgroep kon wegens agendaproblemen niet op onze interviewaanvraag ingaan, net als een van de drie leden van de TTN-werkgroep.ⁱ De

ⁱ Volgende vakgroepen/instellingen ontvingen een interviewaanvraag dat geen gevolg kreeg: Instituut voor Internationaal Recht (KUL); Leuven Centre for Global Governance Studies (KUL); Leuven Institute for Human Rights and Critical Studies (KUL);

Vlaamse expertise omtrent de MENA-regio komt door non-respons in de bevraging helaas niet aan bod.

Uiteindelijk hielden we interviews met twintig respondenten. De meeste daarvan verliepen telefonisch en individueel. Drie dubbelinterviews en een individueel interview vonden 'face-to-face' plaats. De bevraging gebeurde tussen 5 mei en 17 juni 2015. We kozen voor een semigestructureerde aanpak: we legden de respondenten een lijst met topics voor die we samenstelden op basis van de analyse in voorgaande hoofdstukken; een aantal respondenten vertelden hun 'verhaal' los van die structuur, met anderen doorliepen we (een deel van) de lijst, de meeste gesprekken combineerden beide modi. De lijst van respondenten en hun functie binnen hun vakgroep of instituut, en onze lijst met topics zijn opgenomen in annex 3.

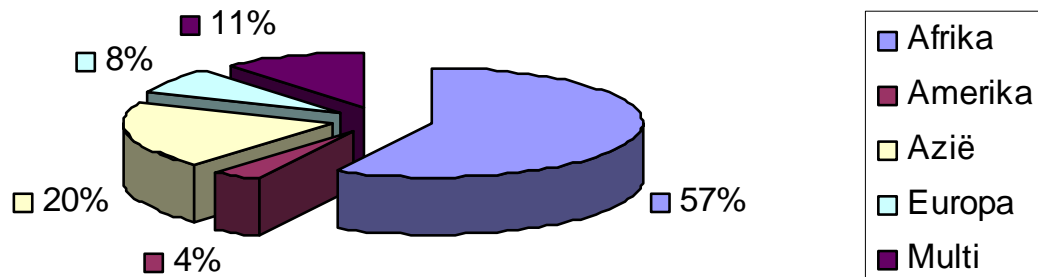
Tot slot merken we op dat we ons ervoor hoedden de daadwerkelijke implementatie van het TTN-initiatief als een zeker, vaststaand gegeven voor te stellen. We lichtten respondenten in van het feit dat na onderhavige studie het initiatief bij de Vlaamse overheid ligt en dat ook de mogelijke betrokkenheid en rol van het Vlaams Vredesinstituut in de toekomst van het TTN afhangt van het concrete engagement dat de overheid zal blijken op te nemen.

Annex 2: Projectenportfolio Dienst Vredesopbouw FOD Buitenlandse Zaken 2008

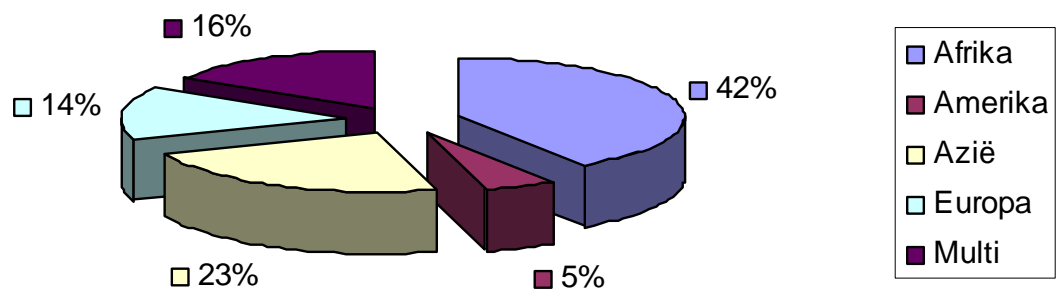
Bron: Dienst Vredesopbouw S3.1 (2008), Jaarverslag, Brussel, p. 10-24. + p. 7-8 (thematische en geografische verdeling)

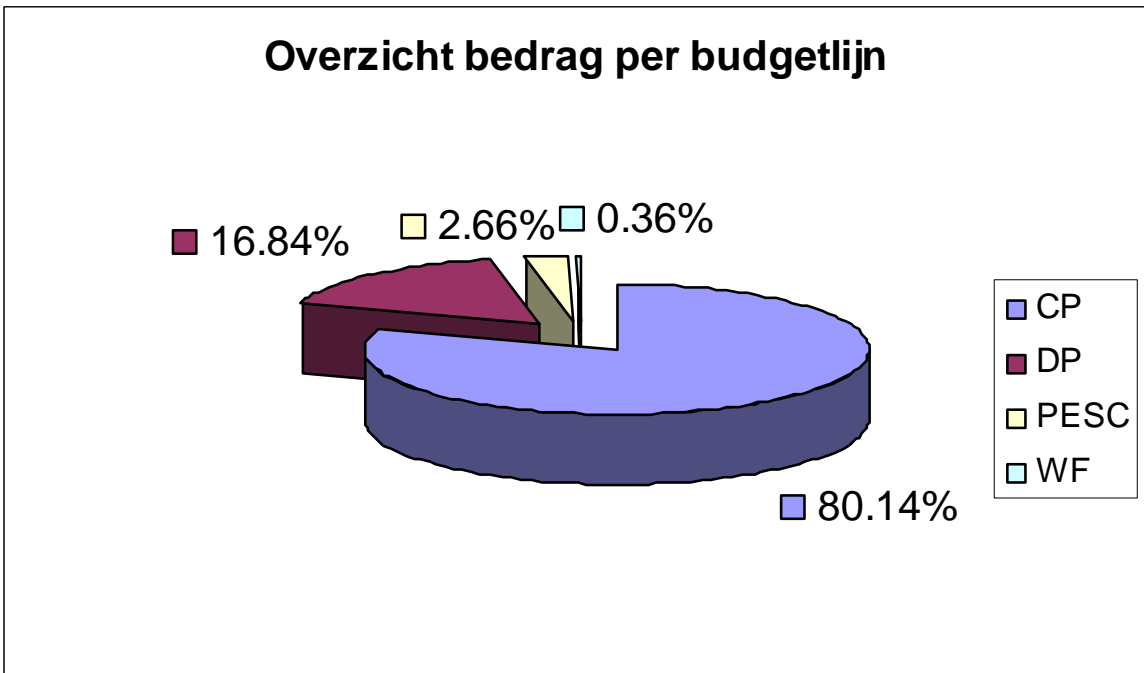
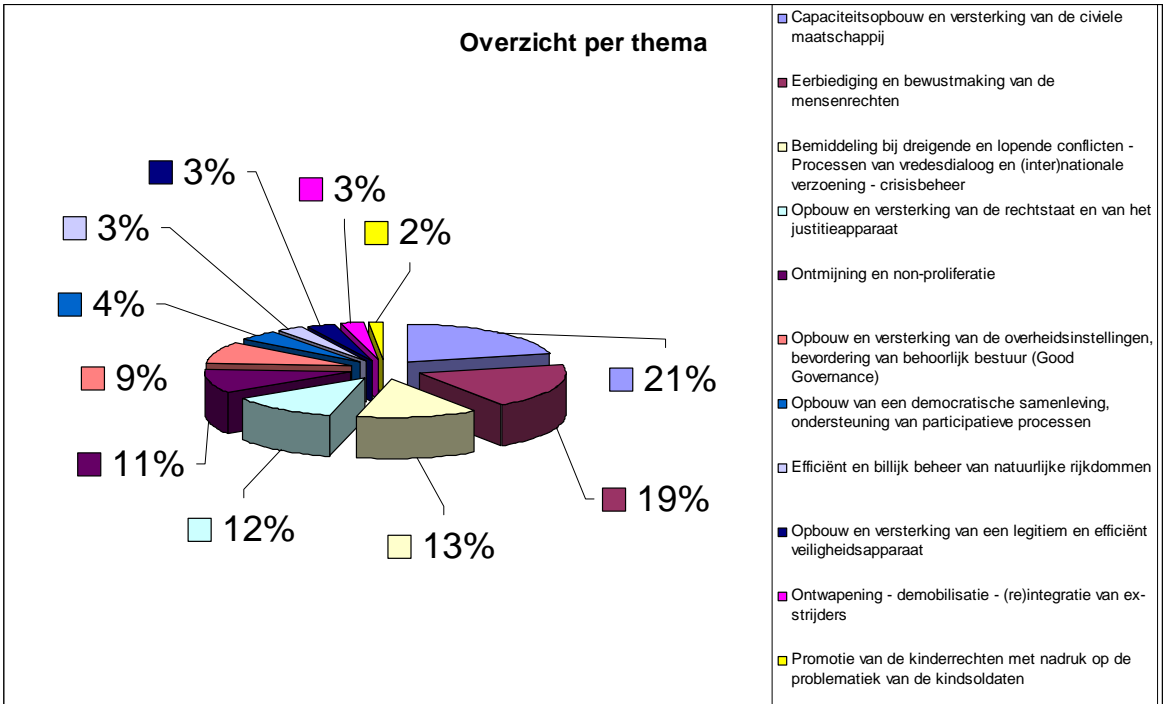
Bijlage 1: Grafieken 2008

Overzicht bedrag per continent

Overzicht volume dossiers per continent

Bijlage 2: Lijst Dossiers 2008

	Bedrag	Organisatie	Projecttitel	Budget- lijn	Continent	Regio	Land	Thema
1	170,500.00	IDEA	African Traditional Justice Mechanisms Publication Follow-up	CP	Afrika	Multi	Multi	Opbouw en versterking van de rechtstaat en van het justitieapparaat
2	150,000.00	UNDP	Support to facilitation efforts on peace building and reconciliation in Kenya	CP	Afrika	Oost-Afrika	Kenia	Bemiddeling bij dreigende en lopende conflicten - Processen van vredesdialog en (inter)nationale verzoening - crisisbeheer
3	69,721.00	Democracy Reporting International - DRI	Assessment of Election Framework of Sudan in Co-operation with Domestic NGO's	DP	Afrika	Centraal-Afrika	Soudan	Bemiddeling bij dreigende en lopende conflicten - Processen van vredesdialog en (inter)nationale verzoening - crisisbeheer
4	284,773.00	UPEACE	Environmental and resource issues as factors in African conflicts, and as elements in conflict prevention and peace building, with particular emphasis on Darfur	DP	Afrika	Centraal-Afrika	Soudan	Efficiënt en billijk beheer van natuurlijke rijkdommen
5	99,000.00	CARAES Broeders van Liefde	Préparation au rapatriement des réfugiés congolais	CP	Afrika	Oost-Afrika	Tanzania	Eerbiediging en bewustmaking van de mensenrechten
6	200,000.00	CND/UNDP en UNOPS	TCHAD – déminage de Fada et de sa région	CP	Afrika	Centraal-Afrika	Tsjaad	Ontmijning en non-proliferatie

7	253,133.00	Fondation Hirondelle	Agence d'information, de documentation et de formation (AIDF) - Promouvoir la justice dans la région des Grands Lacs	CP	Afrika	Grote meren	Multi	Bemiddeling bij dreigende en lopende conflicten - Processen van vredesdialog en (inter)nationale verzoening - crisisbeheer
8	750,000.00	Stichting Radio La Benevolencia Humanitarian Tools Foundation	Great Lakes Reconciliation Media	CP	Afrika	Grote meren	Multi	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij
9	1,500,000.00	Avocats Sans Frontières (ASF)	Plan d'action 2008-2009 dans la région des Grands Lacs	CP	Afrika	Grote meren	Multi	Eerbiediging en bewustmaking van de mensenrechten
10	169,980.00	asbl Kabondo	Appui à la Radio Télévision Nationale Burundaise	DP	Afrika	Grote meren	Burundi	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij
11	253,540.00	Iriba	Caravane de Vérité (première phase) initieel bedrag verminderd - 385.900,00 EUR (JC)	CP	Afrika	Grote meren	Burundi	Opbouw en versterking van de rechtstaat en van het justitieapparaat
12	300,000.00	Global Rights	Restaurer le droit des personnes à exiger des comptes sur l'accomplissement des mandats publics	CP	Afrika	Grote meren	Burundi	Opbouw en versterking van de overheidsinstellingen, bevordering van behoorlijk bestuur (Good Governance)
13	25,000.00	Marc Bossuyt	Bijstand a/d rechtsfaculteit v/d universiteit van Burundi	WF	Afrika	Grote meren	Burundi	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij
14	214,987.00	Office of the Facilitator for the Burundi Peace Process	Zuid-Afrikaanse facilitatie in het Burundese vredesproces	CP	Afrika	Grote meren	Burundi	Ontwapening - demobilisatie - (re)integratie van ex-strijders

15	10,000.00	Faculty of Military Science Stellenbosch	First International Conference on Africans Securing Africa	CP	Afrika	Grote meren	DRC	Bemiddeling bij dreigende en lopende conflicten - Processen van vredesdialog en (inter)nationale verzoening - crisisbeheer
16	500,000.00	Union pour l'Emancipation de la Femme Autochtone (UEFA)	Renforcement de la participation politique et des capacités de transformation des conflits des femmes autochtones Pygmées dans les provinces du Nord Kivu, Sud Kivu et Equateur en RDC	CP	Afrika	Grote meren	DRC	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij
17	799,628.00	MAG	Humanitarian Mine Action in support of vulnerable communities in South Eastern DRC	CP	Afrika	Grote meren	DRC	Ontmijning en non-proliferatie
18	43,105.00	CJP	Lutte Contre l'Impunité en RDC - Phase II	CP	Afrika	Grote meren	DRC	Opbouw en versterking van een legitiem en efficiënt veiligheidsapparaat
19	75,000.00	ITTO	project van kennismanagement voor duurzaam bosbeheer in Afrika (Congo-bekken)	CP	Afrika	Grote meren	DRC	Efficiënt en billijk beheer van natuurlijke rijkdommen
20	200,000.00	UNDP	Bij KB van 10 februari 2008 werd een bedrag van 200.000 EUR goedgekeurd op de basisallocatie conflictpreventie voor de financiering via het UNDP van de	CP	Afrika	Grote meren	DRC	Bemiddeling bij dreigende en lopende conflicten - Processen van vredesdialog en (inter)nationale verzoening - crisisbeheer

			“Conferentie voor vrede, veiligheid en ontwikkeling in Noord- en Zuid-Kivu, DRC”. Dit bedrag werd intussen vastgelegd en uitbetaald. (MVW)					
21	400,000.00	ICRC	Veiligheidsluik van het ICRC programma in de DRC	CP	Afrika	Grote meren	DRC	Eerbiediging en bewustmaking van de mensenrechten
22	1,147,317.00	Avocats sans Frontières	Lutte contre l'impunité des violences sexuelles	CP	Afrika	Grote meren	DRC	Opbouw en versterking van de rechtstaat en van het justitieapparaat
23	110,375.00	Institut de formation et d'appui pour la prévention des conflits identitaires - VERBATIMS	Projet Pilote “Formation de managers en gestion de risques de conflits identitaires et appui à une dynamique de construction d'identités ouvertes	DP	Afrika	Grote meren	DRC	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij
24	393,000.00	Cellule d'Appui Politologique en Afrique Central (CAPAC)	Pour une implication plus grande des populations du Nord-Kivu et Sud-Kivu dans les résolutions, décisions et recommandations de la Conférence de Goma	CP	Afrika	Grote meren	DRC	Bemiddeling bij dreigende en lopende conflicten - Processen van vredesdialog en (inter)nationale verzoening - crisisbeheer
25	437,500.00	Groupe One	Lutte contre le travail des enfants dans le mines artisanales de cuivre et cobalt au	CP	Afrika	Grote meren	DRC	Promotie van de kinderrechten met nadruk op de problematiek van de kindsoldaten

			Katanga, DR Congo					
26	447,840.00	Diobass	Appui à la rehabilitation des jeunes gens et jeunes filles affectés par la guerre dans le Sud Kivu	CP	Afrika	Grote meren	DRC	Bemiddeling bij dreigende en lopende conflicten - Processen van vredesdialog en (inter)nationale verzoening - crisisbeheer
27	1,500,000.00	RCN Justice et Démocratie	Appui aux systèmes judiciaires et à la société civile dans les pays des Grands Lacs	CP	Afrika	Grote meren	DRC	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij
28	100,000.00	Gacaca	GACACA The Trials	CP	Afrika	Grote Meren	Rwanda	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij
29	250,000.00	Interpeace	Rwanda Peacebuilding Programme	CP	Afrika	Grote meren	Rwanda	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij
30	300,000.00	TPIR	Recueil des décisions du Tribunal Pénal International pour le Rwanda	CP	Afrika	Grote Meren	Rwanda	Opbouw van een democratische samenleving, ondersteuning van participatieve processen
31	500,000.00	UNDP	Appui aux élections - Ruanda	CP	Afrika	Grote Meren	Rwanda	Opbouw van een democratische samenleving, ondersteuning van participatieve processen
32	800,000.00	Penal Reform International (PRI)	Appui aux systèmes pénitentiaire et judiciaire pour un meilleur accès à la justice dans la région des Grands Lacs	CP	Afrika	Grote meren	Multi	Opbouw en versterking van de rechtstaat en van het justitieapparaat
33	46,014.00	Association for the Prevention of Torture (APT)	"Torture Prevention Programme" (Zuid- Afrika, Oeganda en Benin)	DP	Afrika	Multi	Multi	Eerbiediging en bewustmaking van de mensenrechten

34	160,000.00	Centre for Peace, Dialogue and Mediation - CPDM	Small Arms and Light Weapons Management and its Reduction between Mozambique and South Africa – Operation RACHEL XIII	DP	Afrika	Multi	Multi	Ontmijning en non-proliferatie
35	599,900.00	Communauté Sant'Egidio	Médiations et facilitations de processus de paix en Afrique subsaharienne	CP	Afrika	Multi	Multi	Bemiddeling bij dreigende en lopende conflicten - Processen van vredesdialog en (inter)nationale verzoening - crisisbeheer
36	1,351,000.00	AWEPA	Programme d'Appui aux Parlements en Afrique	CP	Afrika	Multi	Multi	Opbouw en versterking van de overheidsinstellingen, bevordering van behoorlijk bestuur (Good Governance)
37	500,000.00	APOPO	Mozambique Mine Action Program 2008	CP	Afrika	Zuidelijk-Afrika	Mozambique	Ontmijning en non-proliferatie
38	150,000.00	UNDP	Support du PNUD en soutien aux élections présidentielles de Côte d'Ivoire – Appui de la participation des femmes dans le processus électoral ivoirien	DP	Afrika	West-Afrika	Ivoorkust	Opbouw van een democratische samenleving, ondersteuning van participatieve processen
39	179,661.00	UNDP	Appui à la Commission des Finances de l'Assemblée Nationale du Mali	CP	Afrika	West-Afrika	Mali	Opbouw en versterking van de overheidsinstellingen, bevordering van behoorlijk bestuur (Good Governance)
40	94,317.00	IOM	Technical Assistance to the Nigeria Immigration Service to deter irregular	DP	Afrika	West-Afrika	Nigeria	Eerbiediging en bewustmaking van de mensenrechten

			migration to the UK and Europe					
41	150,000.00	STSL	Special Court for Sierra Leone	CP	Afrika	West-Afrika	Sierra Leone	Opbouw en versterking van de rechtstaat en van het justitieapparaat
42	50,167.00	Institute for Security Studies	Situation Room for the Crime and Justice Information Hub Crime and Justice Program.	CP	Afrika	Zuidelijk-Afrika	Zuid-Afrika	Opbouw en versterking van een legitiem en efficiënt veiligheidsapparaat
43	249,475.00	RCN Justice et Démocratie	Appui au système judiciaire sud-soudanais	CP	Afrika	Centraal-Afrika	Soudan	Opbouw en versterking van de rechtstaat en van het justitieapparaat
44	41,473.46	UNESCO/FNL	Formation des cadres civils Palipehutu	CP	Afrika	Grote meren	Burundi	Ontwapening - demobilisatie - (re)integratie van ex-strijders
45	30,000.00	International Authority on development (IGAD)	Rapid Reaction fund (CEWARN)	DP	Afrika	Oost-Afrika	Ethiopië	Bemiddeling bij dreigende en lopende conflicten - Processen van vredesdialog en (inter)nationale verzoening - crisisbeheer
46	125,000.00	Community Crime Prevention Programme – Civil Works Community Centres Jamaica	Ministry of National Security Jamaica	CP	Amerika	Caraïben	Jamaïca	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij
47	100,000.00	Vakgroep Studie van de Derde Wereld – Univ. Gent	Analysis of SALW seized in Colombia to evaluate and improve (European) SALW export controls	CP	Amerika	Zuid-Amerika	Colombia	Ontmijning en non-proliferatie
48	100,000.00	UNDP	Programme for the Strengthening of the Justice System in Colombia	CP	Amerika	Zuid-Amerika	Colombia	Opbouw en versterking van de rechtstaat en van het justitieapparaat
49	250,000.00	UNDP	Programme for the Promotion of	CP	Amerika	Zuid-Amerika	Colombia	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij

			Coexistence					
50	326,415.00	Solidarité Socialiste - SOLSOC	Promouvoir les droits des victimes des violences à la vérité, à la justice et à la réparation	CP	Amerika	Zuid-Amerika	Colombia	Eerbiediging en bewustmaking van de mensenrechten
51	183,500.00	Organization of American States - OAS	Mine Action Projects – Ecuador – Peru; Cordillera del Condor and Rio Chira	DP	Amerika	Zuid-Amerika	Peru	Ontmijning en non-proliferatie
52	109,920.00	Moeders voor Vrede	Vrouwencentrum van Istalif	DP	Azië	Centraal-Azië	Afghanistan	Opbouw van een democratische samenleving, ondersteuning van participatieve processen
53	98,851.00	Solidarité Afghanistan Belgique - SAB	Support to Afghan Education	DP	Azië	Centraal-Azië	Afghanistan	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij
54	72,919.00	NGO Sach	Etablissement des services de l'aide juridique afin d'assurer au femmes l'accès au justice	DP	Azië	Zuid-Azië	Pakistan	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij
55	266,153.00	HALO Trust	Humanitarian Mine Clearance in Northern Afghanistan	CP	Azië	Centraal-Azië	Afghanistan	ontmijning en non-proliferatie
56	499,934.00	The Asia Foundation	Assistance to the Independent Directorate for Local Governance and its Afghanistan Social Outreach Program	CP	Azië	Centraal-Azië	Afghanistan	Opbouw en versterking van de overheidsinstellingen, bevordering van behoorlijk bestuur (Good Governance)
57	150,000.00	Foundation for Tolerance International	Early warning for Violence Prevention	DP	Azië	Centraal-Azië	Kirgizië	Bemiddeling bij dreigende en lopende conflicten - Processen van vredesdialog en (inter)nationale verzoening - crisisbeheer

58	87,494.00	GOHER	Female Youth empowerment center te Bahawalpur	DP	Azië	Zuid-Azië	Pakistan	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij
59	270,350.00	IOM	Information dissemination as a preventative tool against trafficking in human beings in the Russian Federation	DP	Europa	Oost-Europa	Rusland	Eerbiediging en bewustmaking van de mensenrechten
60	83,000.00	UNDP en Swiss Foundation for Mine Action	Tajikistan Mine Action Programme	DP	Azië	Centraal-Azië	Tadzjikistan	Ontmijning en non-proliferatie
61	98,100.00	Belgian Bankers Academy	PROPOSAL FOR TECHNICAL TRAINING IN THE TURKMEN FINANCIAL SECTOR	DP	Azië	Centraal-Azië	Turkmenistan	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij
62	250,000.00	Ceinture intermédiaire de protection de l'UNAMI	UNAMI Trust Fund	CP	Azië	Midden-Oosten	Irak	Bemiddeling bij dreigende en lopende conflicten - Processen van vredesdialog en (inter)nationale verzoening - crisisbeheer
63	250,000.00	MAG	Conflict Recovery Programme for Iraq	CP	Azië	Midden-Oosten	Irak	Efficiënt en billijk beheer van natuurlijke rijkdommen
64	37,500.00	Peres Center for Peace	Internet Peace ambassadors program & Peace maker educational Programme	DP	Azië	Midden-Oosten	Israël	Bemiddeling bij dreigende en lopende conflicten - Processen van vredesdialog en (inter)nationale verzoening - crisisbeheer
65	100,000.00	All for peace Radio Station	Peace Education Radio Broadcast in Two Languages to Two Peoples	DP	Azië	Midden-Oosten	Israël	Bemiddeling bij dreigende en lopende conflicten - Processen van vredesdialog en (inter)nationale verzoening - crisisbeheer

66	300,000.00	Negotiation Affairs Department de l'OLP en Adam Smith international	Projet conjoint en vue de renforcer le soutien international à « la solution à Deux Etats » et au processus de paix	DP	Azië	Midden-Oosten	Israël	Bemiddeling bij dreigende en lopende conflicten - Processen van vredesdialog en (inter)nationale verzoening - crisisbeheer
67	64,674.00	SHATIL	VILLES Mixtes	DP	Azië	Midden-Oosten	Israël	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij
68	55,000.00	NCDR	JORDANIE – Jordan valley sampling and verification project	CP	Azië	Midden-Oosten	Jordanië	Ontmijning en non-proliferatie
69	624,330.00	Croix-Rouge de Belgique	Projet Pilote de sensibilisation des jeunes aux normes humanitaires au Liban	CP	Azië	Midden-Oosten	Libanon	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij
70	262,000.00	IOM	Capacity building for border management in Syria	DP	Azië	Midden-Oosten	Syrië	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij
71	345,000.00	Morning Tears	Protection des enfants dont les parents sont emprisonnés ou ont été exécutés	CP	Azië	Oost-Azië	China	Eerbiediging en bewustmaking van de mensenrechten
72	200,000.00	TERMA Foundation	Enhancing Health Services	CP	Azië	Oost-Azië	China	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij
73	128,920.00	Documentation Centre Cambodia	Genocide Education (Second Phase)	DP	Azië	Zuidoost-Azië	Cambodja	Eerbiediging en bewustmaking van de mensenrechten
74	200,000.00	Handicap International	Renforcement des capacités des communautés à risque à diminuer la menace posée par les résidus explosifs de guerre au travers du renforcement du rôle	CP	Azië	Zuidoost-Azië	Cambodja	Ontmijning en non-proliferatie

			de la police, du contrôle des activités de re-cyclage du métal et l'organisation de sessions d'éducation au danger des mines					
75	185,680.00	Nonviolent Peaceforce - NP	International ground support to local civil society for conflict prevention and confidence building in Mindanao	DP	Azië	Zuidoost-Azië	Filippijnen	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij
76	205,000.00	Nonviolent Peaceforce for Sri Lanka	Promoting Peace and Human Rights. Conflict Prevention and Confidence Building for Vulnerable Groups and Communities	DP	Azië	Zuid-Azië	Sri Lanka	Eerbiediging en bewustmaking van de mensenrechten
77	100,000.00	ZOA Refugee Care	Support to further improve the education environment in the Karen refugee camps in Thailand	DP	Azië	Zuidoost-Azië	Thailand	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij
78	110,000.00		Recruterij van één onderzoeker voor het Bureau van de Procureur van het Bosnisch Staatshof	DP	Europa	Zuidoost-Europa	Bosnië	Opbouw en versterking van de rechtstaat en van het justitieapparaat
79	150,000.00	UNDP	Small Arms Control in Bosnia-Herzegovina	CP	Europa	Zuidoost-Europa	Bosnië	Ontmijning en non-proliferatie
80	20,000.00	NGO	Project van watervoorziening voor het klooster te	DP	Europa	Zuidoost-Europa	Kosovo	Bemiddeling bij dreigende en lopende conflicten - Processen van vredesdialog en (inter)nationale

			Sokolica					verzoening - crisisbeheer
81	29,258.00		Ombudsperson Institution in Kosovo (OIK)	DP	Europa	Zuidoost-Europa	Kosovo	Opbouw en versterking van de overheidsinstellingen, bevordering van behoorlijk bestuur (Good Governance)
82	100,000.00	UNDP	Kosovo Small Arms Control Initiative (KOSSAC) – phase 2	CP	Europa	Zuidoost-Europa	Kosovo	Ontmijning en non-proliferatie
83	100,000.00	KPA	The Kosovo Property Agency (KPA)	CP	Europa	Zuidoost-Europa	Kosovo	Bemiddeling bij dreigende en lopende conflicten - Processen van vredesdialog en (inter)nationale verzoening - crisisbeheer
84	350,000.00	UNDP	International decentralized cooperation for local development in Kosovo. ART GOLD Kosovo Program	CP	Europa	Zuidoost-Europa	Kosovo	Bemiddeling bij dreigende en lopende conflicten - Processen van vredesdialog en (inter)nationale verzoening - crisisbeheer
85	500,000.00	KPC	NATO Trustfund in support of Kosovo Protection Corps (KPC) stand down	CP	Europa	Zuidoost-Europa	Kosovo	Ontwapening - demobilisatie - (re)integratie van ex-strijders
86	8,100.00	Save the Children	Envoi d'experts 'Save the Children"	WF	Europa	Zuidoost-Europa	Bulgarije	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij
87	241,900.00	Unicef	Planning and improvement of social services at regional level	DP	Europa	Zuidoost-Europa	Bulgarije	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij
88	7,950.00	world window	European House for Peace and Development (in Transnistrian region of Moldova)	PESC	Europa	Oost-Europa	Moldavië	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij

89	8,000.00	IST	Euro-Atlantic Integration	DP	Europa	Oost-Europa	Oekraïne	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij
90	22,500.00	Radio Racja	Radio Racja	DP	Europa	Oost-Europa	Wit-Rusland	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij
91	160,000.00	Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe (REC)	Illegal logging in South East Europe. Governance Implementation and Enforcement	CP	Europa	Zuidoost-Europa	Multi	Efficiënt en billijk beheer van natuurlijke rijkdommen
92	25,000.00	Abo Akademy University Institute for Human Rights	Financiering van bijkomende activiteiten van de speciale rapporteur voor bescherming en promotie van mensenrechten en fundamentele vrijheden bij de strijd tegen terrorisme	DP	Multi	Multi	Multi	Eerbiediging en bewustmaking van de mensenrechten
93	50,000.00	Koning Boudewijnstichting	Coördinatie ANNA LINDH STICHTING	CP	Multi	Multi	Multi	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij
94	54,000.00	Geneva International Center for Humanitarian Demining (GICHD) and Implementation Support Unit (ISU)	Plan to support the 24 States Parties which have indicated that they hold the responsibility for significant numbers of (landmine) survivors in 2008	DP	Multi	Multi	Multi	Ontmijning en non-proliferatie
95	75,000.00	MEDEA	Organisation d'événements et d'une plateforme d'information	CP	Multi	Multi	Multi	Capaciteitsopbouw en versterking van de civiele maatschappij

			MEDEA 2008 – 2009					
96	98,593.00	International Service for Human Rights (ISHR)	Advanced Geneva Training Courses in International Human Rights Law and Advocacy	DP	Multi	Multi	Multi	Eerbiediging en bewustmaking van de mensenrechten
97	200,000.00	ICJ (International Commission for Jurists)	Global security and rule of law	DP	Multi	Multi	Multi	Eerbiediging en bewustmaking van de mensenrechten
98	250,000.00	UNODC	Strengthening the legal regime against terrorism	CP	Multi	Multi	Multi	Opbouw en versterking van de rechtstaat en van het justitieapparaat
99	450,000.00	Protection International	Programme Global de Défenseurs des droits humains 2008-2010	CP	Multi	Multi	Multi	Eerbiediging en bewustmaking van de mensenrechten
100	900,000.00	OHCHR	Vrijwillige bijdrage aan OHCHR bestemd voor speciale procedure, fonds voor slachtoffers van foltering en fonds voor slachtoffers van hedendaagse vormen van slavernij	CP	Multi	Multi	Multi	Eerbiediging en bewustmaking van de mensenrechten
101	50,000.00	CMI	Addressing state Fragility	DP	Multi	Multi	Multi	Opbouw en versterking van de overheidsinstellingen, bevordering van behoorlijk bestuur (Good Governance)
102	80,000.00	ICC/CPI	Strengthening the ICC	DP	Multi	Multi	Multi	Opbouw en versterking van de rechtstaat en van het justitieapparaat
103	100,000.00	Handicap International	Landmine Monitor Report	CP	Multi	Multi	Multi	Ontmijning en non-proliferatie
104	100,000.00	AWDC	Footprinting and	DP	Multi	Multi	Multi	Efficiënt en billijk beheer van

			general statistical analysis of KP data					natuurlijke rijkdommen
105	265,000.00	CPPF	Conflict Prevention and Peace Forum	CP	Multi	Multi	Multi	Bemiddeling bij dreigende en lopende conflicten - Processen van vredesdialog en (inter)nationale verzoening - crisisbeheer
106	195,000.00	OHCHR	Support to the Mandate of the UN Special Rapporteur on the Right to Food	CP	Multi	Multi	Multi	Eerbiediging en bewustmaking van de mensenrechten
107	40,000.00	OHCHR	Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR): Workshop on regional arrangements for the promotion and protection of human rights	WF	Multi	Multi	Multi	Eerbiediging en bewustmaking van de mensenrechten
108	181,500.00	IDEA	Customary Governance and Democracy Building	CP	Multi	Multi	Multi	Opbouw van een democratische samenleving, ondersteuning van participatieve processen
109	734,000.00	EUPOLCOPS	Conference de Berlin	PESC	Azië	Midden-Oosten	Palestina	Opbouw en versterking van een legitiem en efficiënt veiligheidsapparaat
110	20,000.00	-	Reiniers - Bosnisch Staatshof	WF	Europa	Zuidoost-Europa	Kosovo	Opbouw en versterking van de rechtstaat en van het justitieapparaat
111	6,800.00	-	kandidatuur van den wijngaert bij het ICC	WF	Multi	Multi	Multi	Opbouw en versterking van de rechtstaat en van het justitieapparaat
	27,868,747.46							

Annex 3: Interviewees bevroagd voor hoofdstuk 1-4 en 6

Respondenten	Functies
Tomas Baum	Directeur Vlaams Vredesinstituut/ Lid werkgroep TTN
Dr. Manuel Duran	Auteur van Mediterranean ParadiploMACIES. The Dynamics of Diplomatic Reterritorialization, Leiden/Boston: Nijhoff/Brill, 2015.
Freddy Evens	Teamcoördinator Belanghebbendenmanagement – Stafdienst Vlaamse overheid – Departement Internationaal Vlaanderen
Flora Joossens	Programmabeheerder Departement Internationaal Vlaanderen
Rory Keane	Head of Office United Nations Liaison Office for Peace and Security
Wouter Nachtergaele	Directeur EU-Zaken, Algemene Afvaardiging van de Vlaamse Regering bij de EU
Robert Olbrechts	DG Bilateral Affairs - Sub Sahara Africa Service B1.4 Federal Public Service Foreign Affairs, Foreign Trade & Development Cooperation Belgium
Anna Penfrat & Giulia Pasquinelli	Project Officer European Peacebuilding Liaison Office (EPLO) Senior Project Officer at European Peacebuilding Liaison Office (EPLO)
Anne Van Autreve	Afdelingshoofd Mondiale Uitdagingen Departement Internationaal Vlaanderen
Denis Valois	Project Manager and EU EOM Focal Point S0.1 – Policy planning, Conflict Prevention and Peace Building Unit, Belgian Federal Public Service Foreign Affairs
Kristien Verbrugghen	Directeur VLIR-UOS/ Lid werkgroep TTN
Koen Verlaeckt	Secretaris-generaal Departement Internationaal Vlaanderen

Annex 4: Respondenten en lijst van topics voor bevraging Vlaamse academici

- Blauw: governance
- Lichtgrijs: psychosociale zorg
- Donkergrijs: medische zorg

Respondenten	Functies
Prof. Dr. Sven Biscop	Director Europe in the World Programme, Egmont –Royal Institute for International Relations Visiting Professor, Ghent University & College of Europe (Bruges)
Prof. Dr. Eva Brems	Coordinator Human Rights Centre Ghent University
Prof. Dr. Bruno Coppieters	Vakgroep Politieke Wetenschappen VUB
Prof. Dr. Filip De Boeck	Research Coordinator of the Institute for Anthropological Research in Africa (IARA) University of Leuven
Prof. Dr. Ilse Derluyn & Prof. Dr. Lucia De Haene	Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek UGent/ Co-directeur Centre for Children in Vulnerable Situations; Onderzoekseenheid Educatie, Cultuur en Samenleving KU Leuven/ Co-directeur CCVS/ Lid werkgroep TTN
Prof. Dr. Arnim Langer	Directeur Centre for Research on Peace and Development KU Leuven
Prof. Dr. Alexander Mattelaer	Assistant Director <i>Institute for European Studies (IES)</i> Vrije Universiteit Brussel
Prof. Dr. Stephan Parmentier	Coordinator Research Line on Human Rights and Transitional Justice - Leuven Institute of Criminology (LINC), Faculty of Law, KU Leuven
Prof. Dr. Ann Pauwels & Prof. Dr. Stefaan Smis	Vakgroep Internationaal Recht VUB
Prof. Dr. Tom Sauer	Spokesman Research Group on International Politics
Prof. Dr. Stef Vandeginste & Dr. Bert Ingelaere	Lecturer, Institute of Development Policy and Management (IOB) University of Antwerp (UA) Post-doc Instituut voor Ontwikkelingsbeleid en –beheer
Prof. Dr. Wouter Vandenhole	Chair in human rights - UNICEF Chair in children's rights Spokesperson Law and Development Research Group/ Lecturer University of Antwerp
Prof. Dr. Patrick Van de Voorde	Clinical Head Emergency Medicine - Consultant Paediatric Intensive Care University Hospital Ghent/ Lid werkgroep TTN
Prof. Dr. Peter Vermeersch	Directeur Research Group on Russia and Eurasia
Prof. Dr. Marc Vervenne	Ere-Rector KU Leuven/Voorzitter Vlaamse UNESCO Commissie/ Lid werkgroep TTN
Dr. Thomas Vervisch	Post-doctoral Research Fellow Conflict Research Group Ghent University
Prof. Dr. Koen Vlassenroot	Director Conflict Research Group Ghent University

Lijst van topics voor bevraging Vlaamse academici met expertise omtrent internationale vredesopbouw

1. Korte introductie van mijn kant: opzet van mijn onderzoek en voorlopige bevindingen; uitdagingen en opportuniteiten omtrent TTN.
2. Drie mogelijke functionele domeinen voor TTN: a/ input voor beleidsdocumenten inzake peacebuilding; b/ andere vormen van beleidsondersteuning: informatieverstrekking d.m.v. lezingen, workshops; contactmomenten met DIV, evt. met FIT bij buitenlandse zendingen, in het kader van multilateraal beleid etc.; c/ peacebuilding interventies in het buitenland (medisch, psychosociaal, governance). Ziet u andere, concrete functionele domeinen? Ziet u zichzelf/uw instituut een engagement in TTN opnemen? Zo ja, hoe (voorwaarden, modaliteiten)?
3. Welke thematische en geografische niche(s) ziet u voor TTN? Toegevoegde waarde in verhouding tot de reeds bestaande ontwikkelingssamenwerking en vredesopbouw (Vlaams, Federaal)? In verhouding tot het geheel van het Vlaamse buitenlandse beleid? Binnen het 'crowded field' van internationale vredesopbouw?
4. Welke principes moeten overheid en TTN in acht nemen om duurzaamheid en continuïteit te garanderen? Bv. strategische beleidsvisie; financieringsmechanisme; principes bij projectdesign;...
5. Wat is volgens u de beste organisatievorm voor TTN (in het spectrum van informeel netwerk tot juridische entiteit met secretariaatsfunctie)? Welke plek binnen het institutionele landschap ziet u TTN innemen (bv. informeel netwerk 'getrokken' door het Vlaams Vredesinstituut; platform analoog aan Acropolis bij VLIR-UOS; formele link met DIV;...)?
6. Welke directe stakeholders moeten bij TTN betrokken worden (en blijven) en hoe?
7. Mocht het TTN operationeel worden, hoe ziet u het dan in de toekomst idealiter evolueren?
8. Welke andere respondenten moet ik in het kader van het onderzoek zeker nog zien?
9. Eventuele documenten/bronnen i.v.m. bovenstaande issues.

Eindnoten

- ¹ Departement Internationaal Vlaanderen, Vlaanderen richt Trauma & Transformatienetwerk op (6 november 2013), <http://www.vlaanderen.be/int/nieuws/vlaanderen-richt-trauma-transformatienetwerk-op>, laatst geconsulteerd op 12 mei 2015.
- ² Departement Internationaal Vlaanderen (2013), Proceedings International Peace Symposium. The Role of Science in Trauma Treatment and the Transformation of Societies, Brussel, 4 november, <http://www.vlaanderen.be/int/international-peace-symposium>, laatst geconsulteerd op 12 mei 2015.
- ³ Peeters, K. (2013), International Peace Symposium Declaration, 4 november, <http://www.krispeeters.be/sites/krispeeters/files/img007.pdf>, laatst geconsulteerd op 12 mei 2015.
- ⁴ Departement Internationaal Vlaanderen (2013), Vlaanderen richt Trauma & Transformatienetwerk op, 6 november, <http://www.vlaanderen.be/int/nieuws/vlaanderen-richt-trauma-transformatienetwerk-op>, laatst geconsulteerd op 12 mei 2015.
- ⁵ Oprachtverklaring. Werkbezoek rectoren aan Israëlische universiteiten (22 april 2010), http://www.vlir.be/media/docs/Algemeen/MissionStatement_Israel.15april2010.pdf, laatst geconsulteerd op 18 mei 2015.
- ⁶ Mondelinge communicatie met lid van de werkgroep TTN, Brussel, 1 juni 2015.
- ⁷ De Moor, B. (2012), Verslag missie minister-president Israël-Palestina dd. 02/06-05/06 2012, 19 juni, http://homes.esat.kuleuven.be/~bdmdotbe/bdm2013/documents/israel_palestina_juni_2012.pdf, laatst geconsulteerd op 18 mei 2015.
- ⁸ *Gedachtewisseling over de voortgang van het project '100 jaar Grote Oorlog'. Verslag namens de Verenigde Commissies voor Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Decreetevaluatie, Inburgering en Toerisme en voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening en Onroerend Erfgoed uitgebracht door mevrouw Karin Brouwers, zitting 2013-2014 stuk 2243 – Nr 1, Vlaams Parlement, 21 oktober 2013*, p. 7-8, 12 en 16.
- ⁹ Toerisme+ (s.d.), Ethisch en meerstemmig herdenkingstoerisme. 100 jaar Grote Oorlog, <http://www.toerismevlaanderen.be/sites/toerismevlaanderen.be/files/wiki/attachments/Toerisme%2B%20folder.pdf>, laatst geconsulteerd op 10 maart 2015.
- ¹⁰ Departement Internationaal Vlaanderen (2013), Between Trauma and Transformation. A Needs Based Approach, Brussel, p. 48-50, http://www.vlaanderen.be/int/sites/iv.devvlh.vlaanderen.be.int/files/documenten/20130704_Seminar_Between_Trauma_%26_Transformation.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ¹¹ Mondelinge communicatie met lid van de werkgroep TTN, Brussel, 1 juni 2015.
- ¹² Mondelinge communicatie met Departement Internationaal Vlaanderen, Brussel, 27 maart 2015.
- ¹³ Bourgeois, G., *Antwoord op vraag om uitleg 563 van J. Verstreken tot minister G. Bourgeois over de stand van zaken van de Flanders Fields Verklaring, Woordelijk verslag van de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden, Internationale Samenwerking, Toerisme en Onroerend Erfgoed, zitting 2014-2015 C69*, Vlaams Parlement, 6 januari 2015, p. 8-12.
- ¹⁴ Mondelinge communicatie met Departement Internationaal Vlaanderen, Brussel, 27 maart 2015.
- ¹⁵ KU Leuven Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen (2012), Interdisciplinary Conference on Trauma, Resilience and Transformation, 30-31 augustus, <https://ppw.kuleuven.be/home/indekijkermap/interdisciplinary-conference-on-trauma-resilience-and-transformation>, laatst geconsulteerd op 13 maart 2015.
- ¹⁶ Vlaams Vredesinstituut (2013), Seminarie. Tussen trauma en transformatie: noden (h) erkennen, Brussel, 4 juli, <http://www.vlaamsvredesinstituut.eu/activiteiten/seminarie-tussen-trauma-en-transformatie-noden-herkennen>, laatst geconsulteerd op 15 maart 2015.
- ¹⁷ Thompson, L.A. (2013), Life after Trauma, *Flanders Today*, 24 juli, <http://www.flanderstoday.eu/current-affairs/life-after-trauma>, laatst geconsulteerd op 7 augustus 2015.
- ¹⁸ Departement Internationaal Vlaanderen (2013), Between Trauma and Transformation. A Needs Based Approach, Brussel, p. 44, http://www.vlaanderen.be/int/sites/iv.devvlh.vlaanderen.be.int/files/documenten/20130704_Seminar_Between_Trauma_%26_Transformation.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ¹⁹ Ibid., p.3. Het citaat is afkomstig uit de inleiding tot het seminarie.
- ²⁰ Departement Internationaal Vlaanderen – Stafdienst van de Secretaris-generaal (2013), Verslag brainstorm Trauma en Transformatie netwerk, Brussel, 25 september.
- ²¹ Peeters, K., *Antwoord op vraag nr. 128 (2013-2014) van S. Poleyn tot minister K. Peeters over het Internationaal Vredessymposium zitting 2013-2014*, Vlaams Parlement, 5 november 2013.
- ²² Peumans, J. (2014), 11 juli toespraak: “Een ambitieus Vlaanderen, dat zich ook om de zwaksten bekommert”, Brussel, 11 juli, <http://www.janpeumans.be/nieuws/11-juli-toespraak-een-ambitieu-vlaanderen-dat-zich-ook-om-de-zwaksten-bekommert>, laatst geconsulteerd op 7 augustus 2015.
- ²³ Goossens, M. (2014), Onderzoeksopdracht – trauma en transformatie netwerk, Brussel, 3 juni.

- ²⁴ Mondelinge communicatie met lid van de werkgroep TTN, Brussel, 10 maart 2015.
- ²⁵ VLIR-UOS (2014), Trauma & Transformatie. Internationale workshops over de heropbouw na conflicten. Van wetenschap naar praktijk. Subsidieaanvraag, Brussel, 12 september.
- ²⁶ Mondelinge communicatie (telefonisch) met VLIR-UOS, 16 april 2015.
- ²⁷ Inspectie van Financiën (2014), Nota aan de Heer Geert Bourgeois, Vlaams minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed, Brussel, 9 oktober.
- ²⁸ VLIR-UOS (2014), Trauma & Transformatie. Internationale workshops over de heropbouw na conflicten. Van wetenschap naar praktijk. Subsidieaanvraag, Brussel, 21 oktober; Inspectie van Financiën (2014), Nota aan de Heer Geert Bourgeois, Vlaams minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed, Brussel, 4 november.
- ²⁹ Vlaams Vredesinstituut (2014), Report on the Seminar ‘What Role for Science in Peacebuilding?’, Brussel, 16 oktober.
- ³⁰ Bourgeois, G., Beleidsnota Buitenlands Beleid, *Internationaal Ondernemen en Ontwikkelingssamenwerking 2014-2019, zitting 2014-2015 Stuk 147 - Nr 1*, Vlaams Parlement, 24 oktober 2014, p. 7, http://www.vlaanderen.be/int/sites/iv.dev.vlaanderen.be.int/files/documenten/Beleidsnota_2014_2019_Buitenlands_Beleid_Internationaal_Ondernemen_Ontwikkelingssamenwerking-1.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ³¹ Strand, H. & Dahl, M. (2010), Defining Conflict-Affected Countries, *Paper commissioned for the EFA Global Monitoring Report 2011. The Hidden Crisis: Armed Conflict and Education*, p. 11, , laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ³² www.ucdp.uu.se/database, laatst geconsulteerd op 1 juli 2015.
- ³³ The African Centre for the Constructive Resolution of Conflicts (april 2013), *Peacebuilding Handbook*, p. 12, <http://www.accord.org.za/images/downloads/book/ACCORD-peacebuilding-handbook.pdf>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ³⁴ Galtung, J. (1969), Violence, Peace, and Peace Research, *Journal of Peace Research*, 6 no. 3, p. 183.
- ³⁵ Bickmore, K. (2012), *Peer Mediation: Student Peacemaking Leadership*, University of Toronto.
- ³⁶ United Nations (1992), An Agenda for Peace. Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping, Report of the Secretary-General pursuant to the statement adopted by the Summit Meeting of the Security Council on 31 January 1992, A/47/277 - S/24111, 17 juni, http://www.unrol.org/files/A_47_277.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ³⁷ Ibid., p. 4.
- ³⁸ The African Centre for the Constructive Resolution of Conflicts (april 2013), *Peacebuilding Handbook*, p. 14, <http://www.accord.org.za/images/downloads/book/ACCORD-peacebuilding-handbook.pdf>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ³⁹ Alliance for Peacebuilding (2013), Selected Definitions of Peacebuilding, 12 augustus, <http://www.allianceforpeacebuilding.org/2013/08/selected-definitions-of-peacebuilding/>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ⁴⁰ Leuven Institute of Criminology (oktober 2014), Research, teaching and consultancy in the field of transitional justice and human rights at the Leuven Institute of Criminology, Leuven, p. 1.
- ⁴¹ Vlaams Vredesinstituut (2014), Report on the Seminar ‘What role for science in peacebuilding?’, Brussel, 16 oktober.
- ⁴² Tschirgi, N. (2010), Strategic Frameworks and Peacebuilding: Current Trends and Critical Directions, *Journal of Peacebuilding & Development*, 5:2, p. 1.
- ⁴³ Newman, E. (2010), Peacebuilding as Security in ‘Failing’ and Conflict-Prone States, *Journal of Intervention and Statebuilding*, 4:3, p. 319.
- ⁴⁴ Geneva Peacebuilding Platform (2015), White Paper on Peacebuilding, Geneva, p. 8-9, <http://www.gpplatform.ch/sites/default/files/White%20Paper%20on%20Peacebuilding.pdf>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ⁴⁵ The African Centre for the Constructive Resolution of Conflicts (april 2013), *Peacebuilding Handbook*, p. 36, <http://www.accord.org.za/images/downloads/book/ACCORD-peacebuilding-handbook.pdf>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ⁴⁶ <https://www.galtung-institut.de/en/home/johan-galtung/>, laatst geconsulteerd op 9 juli 2015.
- ⁴⁷ Chetail, V. & Jütersonke, O. (2014), Peacebuilding: A Review of the Academic Literature, *Geneva Peacebuilding Platform White Paper Series n°13*, p. 7, <http://www.gpplatform.ch/sites/default/files/WPS%2013%20-%20Review%20of%20the%20Academic%20Literature%20-%20Chetail%20and%20J%C3%BCtersonke.pdf>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ⁴⁸ Ibid., p. 9.
- ⁴⁹ <http://www.unric.org/nl/handvest>, laatst geconsulteerd op 9 juli 2015.
- ⁵⁰ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/untso/background.shtml>, laatst geconsulteerd op 9 juli 2015.
- ⁵¹ <http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/factsheet.shtml>, laatst geconsulteerd op 30 mei 2015.
- ⁵² Vermeersch, P. (2011), Het vredesfront. Etnisch conflict en internationale interventie, Leuven: Acco, p. 72.
- ⁵³ Hearn, S., Kubitschek Bujones, A. & Kugel, A. (2014), The UN Peacebuilding Architecture: Institutional Evolution in Context, *Geneva Peacebuilding Platform White Paper Series n°16*, p. 1, <http://www.gpplatform.ch/sites/default/files/WPS%2016%20-%20PBA%20-%20Hearn-Kubitschek%20Bujones-Kugel.pdf>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ⁵⁴ Hanhimäki, J. (2014), Understanding the Negotiations Towards the UN’s Peacebuilding Architecture, *Geneva Peacebuilding Platform White Paper Series n°17*, p. 3, <http://www.gpplatform.ch/sites/default/files/WPS%2017%20-%20Negotiations%20towards%20the%20PBA%20-%20Hanhim%C3%A4ki.pdf>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.

- ⁵⁵ United Nations General Assembly/Security Council (2000), Comprehensive review of the whole question of peacekeeping operations in all their aspects, A55/305 – S/2000/809, 21 augustus, <http://www.un.org/documents/ga/docs/55/a55305.pdf>, laatst geconsulteerd op 10 juli 2015.
- ⁵⁶ United Nations (2004), A more secure world: Our shared responsibility. Report of the High-Level Panel on Threats, Challenges and Change, http://www.un.org/en/peacebuilding/pdf/historical/hlp_more_secure_world.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ⁵⁷ UN System Task Team on the Post-2015 UN Development Agenda (mei 2012), Peace and Security, *Thematic Think Piece Peacebuilding Support Office*, p. 5, http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/14_peace_and_security_20July.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015 .
- ⁵⁸ Robinson, M., Rudd, K. & Cheng-Hopkins, J. (2013), Same Millennium, New Goals: Why Peace, Security, Good Governance and the Rule of Law Must Be Included in the New MDGs, 13 maart, <http://worldjusticeproject.org/blog/same-millennium-new-goals-why-peace-security-good-governance-and-rule-law-must-be-included-new->, laatst geconsulteerd op 14 juli 2015.
- ⁵⁹ PRIO (2015), Peacekeeping works. An assessment of the effectiveness of UN peacekeeping operations, *Conflict trends*.
- ⁶⁰ Hearn, S., Kubitschek Bujones, A. & Kugel, A. (2014), The UN Peacebuilding Architecture: Institutional Evolution in Context, Geneva Peacebuilding Platform White Paper Series n°16, p. 5, <http://www.gpplatform.ch/sites/default/files/WPS%2016%20-%20PBA%20-%20Hearn-Kubitschek%20Bujones-Kugel.pdf>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ⁶¹ The African Centre for the Constructive Resolution of Conflicts (april 2013), Peacebuilding Handbook, p. 38, <http://www.accord.org.za/images/downloads/book/ACCORD-peacebuilding-handbook.pdf>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ⁶² International Monetary Fund (september 2007), Democratic Republic of the Congo: Poverty Reduction and Growth Strategy Paper, *IMF Country Report N°07/330*, p. 53, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2007/cr07330.pdf>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ⁶³ United Nations Peacebuilding Fund (s.d.), Priority Plan for the Democratic Republic of Congo, p. 2 <http://monusco.unmissions.org/LinkClick.aspx?fileticket=ajTREZ0tgTO>, laatst geconsulteerd op 14 juli 2015.
- ⁶⁴ Ibid., p. 3.
- ⁶⁵ Vermeersch, P. (2011), Het vredesfront. Etnisch conflict en internationale interventie, Leuven: Acco, p. 134.
- ⁶⁶ The African Centre for the Constructive Resolution of Conflicts (april 2013), Peacebuilding Handbook, p. 38, <http://www.accord.org.za/images/downloads/book/ACCORD-peacebuilding-handbook.pdf>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ⁶⁷ United Nations General Assembly (2005), In larger freedom: towards development, security and human rights for all. Report of the secretary-General, A59/2005, p. 45, <http://www.unmillenniumproject.org/documents/inlargerfreedom.pdf>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ⁶⁸ United Nations (2004), A more secure world: Our shared responsibility. Report of the High-Level Panel on Threats, Challenges and Change, p.71, http://www.un.org/en/peacebuilding/pdf/historical/hlp_more_secure_world.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ⁶⁹ Hanhimäki, J. (2014), Understanding the Negotiations Towards the UN's Peacebuilding Architecture, Geneva Peacebuilding Platform White Paper Series n°17, p. 1-2, <http://www.gpplatform.ch/sites/default/files/WPS%2017%20-%20Negotiations%20towards%20the%20PBA%20-%20Hanhim%C3%A4ki.pdf>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ⁷⁰ <http://www.un.org/en/peacebuilding/>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ⁷¹ United Nations Peacebuilding Fund (2013), Investing in peace. 2013 annual report of the administrative agent of the peacebuilding fund, p. 1-2, http://www.unpbf.org/wp-content/uploads/UN-PBF-Annual-Report-2013.pdf?bcsi_scan_2f0aea0538ed4411=0&bcsi_scan_filename=UN-PBF-Annual-Report-2013.pdf, laatst geconsulteerd op 10 juli 2015.
- ⁷² Hearn, S., Kubitschek Bujones, A. & Kugel, A. (2014), The UN Peacebuilding Architecture: Institutional Evolution in Context, Geneva Peacebuilding Platform White Paper Series n°16, p. 4, <http://www.gpplatform.ch/sites/default/files/WPS%2016%20-%20PBA%20-%20Hearn-Kubitschek%20Bujones-Kugel.pdf>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ⁷³ Ibid., p. 2-3.
- ⁷⁴ Ibid., p. 8.
- ⁷⁵ Mondelinge communicatie met hoofd United Nations Liaison Office for Peace and Security, Brussel, 17 april 2015.
- ⁷⁶ Ibid.
- ⁷⁷ Mondelinge communicatie met European Peacebuilding Liaison Office, Brussel, 10 april 2015.
- ⁷⁸ EU (2015), The EU remains the world's largest aid donor in 2014, 8 april, http://eu-un.europa.eu/articles/en/article_16293_en.htm, laatst geconsulteerd op 17 juli 2015.
- ⁷⁹ European Peacebuilding Liaison Office (laatste update maart 2015), Powers analysis: The EU and peacebuilding after Lisbon, Brussel, p. 14, http://www.eplo.org/assets/files/3.%20Resources/EPLO%20Publications/EPLO_Peacebuilding_after_Lisbon_June2015.pdf laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ⁸⁰ Zie bijvoorbeeld: http://eeas.europa.eu/background/docs/organisation_en.pdf, laatst geconsulteerd op 4 augustus 2015.
- ⁸¹ Mondelinge communicatie met European Peacebuilding Liaison Office, Brussel, 10 april 2015.
- ⁸² Davies, L. (april 2014), The European Union and Transitional Justice, EPLO: Brussels, p. 5-6, http://www.eplo.org/assets/files/2.%20Activities/Civil%20Society%20Dialogue%20Network/Policy%20Meetings/Transitional%20Justice/EPLO_CSDN_TJ_BackgroundDocument.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.

- ⁸³ Mondelinge communicatie met European Peacebuilding Liaison Office, Brussel, 10 april 2015.
- ⁸⁴ European Voice (2014), Vice-presidents to lead teams of commissioners, 10 september, <http://www.politico.eu/article/new-commission-will-be-organised-in-clusters/>, laatst geconsulteerd op 18 juli 2015.
- ⁸⁵ European Peacebuilding Liaison Office (laatste update maart 2015), Powers analysis: The EU and peacebuilding after Lisbon, Brussel, p. 5, http://www.eplo.org/assets/files/3.%20Resources/EPLO%20Publications/EPLO_Peacebuilding_after_Lisbon_June2015.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ⁸⁶ http://www.enpi-info.eu/main.php?id_type=2&id=402#TheENI, laatst geconsulteerd op 18 juli 2015.
- ⁸⁷ <http://www.eidhr.eu/who-are-our-partners>, laatst geconsulteerd op 18 juli 2015.
- ⁸⁸ http://ec.europa.eu/dgs/fpi/what-we-do/instrument_contributing_to_stability_and_peace_en.htm, laatst geconsulteerd op 18 juli 2015.
- ⁸⁹ Vermeersch, P. (2011), Het vredesfront. Etnisch conflict en internationale interventie, Leuven: Acco, p. 110-121.
- ⁹⁰ Mondelinge communicatie met European Peacebuilding Liaison Office, Brussel, 10 april 2015.
- ⁹¹ http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eutm-mali/index_en.htm, laatst geconsulteerd op 18 juli 2015.
- ⁹² http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eulex-kosovo/index_en.htm, laatst geconsulteerd op 18 juli 2015.
- ⁹³ http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/althea-bih/index_en.htm, laatst geconsulteerd op 18 juli 2015.
- ⁹⁴ European Peacebuilding Liaison Office (laatste update maart 2015), Powers analysis: The EU and peacebuilding after Lisbon, Brussel, p. 14, http://www.eplo.org/assets/files/3.%20Resources/EPLO%20Publications/EPLO_Peacebuilding_after_Lisbon_June2015.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015
- ⁹⁵ Mondelinge communicatie met European Peacebuilding Liaison Office, Brussel, 10 april 2015.
- ⁹⁶ Keukeleire, S. and Delreux, T (2014), The Foreign Policy of the European Union, Palgrave Macmillan: Houndmills, p. 143 en 147.
- ⁹⁷ Bourgeois, G., *Antwoord op vraag om uitleg nr. 3 van Karl Vanlouwe tot minister G. Bourgeois over de Europese Dienst voor Extern Optreden – Vlaamse vertegenwoordiging, zitting 2014-2015*, Vlaams Parlement, 23 september 2014.
- ⁹⁸ The African Centre for the Constructive Resolution of Conflicts (april 2013), Peacebuilding Handbook, p. 38, <http://www.accord.org.za/images/downloads/book/ACCORD-peacebuilding-handbook.pdf>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ⁹⁹ Goetschel, L. (september 2013), Bound to be peaceful? The changing approach of Western European small states to peace, *Swiss Political Science Review*, 19 (3), p. 262.
- ¹⁰⁰ Ibid., p. 270.
- ¹⁰¹ <https://www.regjeringen.no/en/topics/foreign-affairs/peace-and-reconciliation-efforts/innsiktsmappe/norway-peace-work/id446704/>, laatst geconsulteerd op 7 augustus 2015.
- ¹⁰² Lehti, M. (ed.) (2014), Nordic approaches to peace mediation, TAPRI studies in peace and conflict research, n° 101, p. 125, https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/94740/nordic_approaches_to_2014.pdf?sequence=1, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ¹⁰³ Leira, H. (september 2013), 'Our Entire People are Natural Born Friends of Peace': The Norwegian Policy of Peace, *Swiss Political Science Review*, 19 (3), p. 352; Lehti, M. (ed.) (2014), Nordic approaches to peace mediation, *TAPRI studies in peace and conflict research*, n° 101, p. 124, https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/94740/nordic_approaches_to_2014.pdf?sequence=1, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ¹⁰⁴ Ibid., p. 126.
- ¹⁰⁵ <https://www.regjeringen.no/en/topics/foreign-affairs/peace-and-reconciliation-efforts/innsiktsmappe/norway-peace-work/id446704/>, laatst geconsulteerd op 7 augustus 2015.
- ¹⁰⁶ Wivel, A. (september 2013), From Peacemaker to Warmonger? Explaining Denmark's Great Power Politics, *Swiss Political Science Review*, 19 (3), p. 316.
- ¹⁰⁷ Björkdahl, A. (september 2013), Ideas and Norms in Swedish Peace Policy, *Swiss Political Science Review*, 19 (3), p. 322.
- ¹⁰⁸ Ibid., p. 323.
- ¹⁰⁹ Lehti, M. (ed.) (2014), Nordic approaches to peace mediation, TAPRI studies in peace and conflict research, n° 101, p. 143-144.
- ¹¹⁰ Wivel, A. (september 2013), From Peacemaker to Warmonger? Explaining Denmark's Great Power Politics, *Swiss Political Science Review*, 19 (3), p. 316.
- ¹¹¹ Mondelinge communicatie met hoofd UN Liaison Office for Peace and Security, Brussel, 17 april 2015.
- ¹¹² Palosaari, T. (september 2013), Still a Physician rather than a Judge? The Post-Cold War Foreign and Security Policy of Finland, *Swiss Political Science Review*, 19 (3), p. 372.
- ¹¹³ Lehti, M. (ed.) (2014), Nordic approaches to peace mediation, TAPRI studies in peace and conflict research, n° 101, p. 110, https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/94740/nordic_approaches_to_2014.pdf?sequence=1, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ¹¹⁴ Ibid., p. 120.
- ¹¹⁵ Wivel, A. (september 2013), From Peacemaker to Warmonger? Explaining Denmark's Great Power Politics, *Swiss Political Science Review*, 19 (3), p. 316.

- 116 Ibid., p. 301.
- 117 Ibid., p. 316.
- 118 Lehti, M. (ed.) (2014), Nordic approaches to peace mediation, TAPRI studies in peace and conflict research, n° 101, p. 102, https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/94740/nordic_approaches_to_2014.pdf?sequence=1, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- 119 Ibid., p. 109.
- 120 Graf, A. & Lanz, D. (2013), Conclusions: Switzerland as a paradigmatic case of small-state peace policy?, *Swiss Political Science Review*, 19 (3), p. 410.
- 121 <https://www.eda.admin.ch/eda/en/dfa/foreign-policy/human-rights/peace/expert-pool.html>, laatst geconsulteerd op 20 juli 2015.
- 122 Dienst Vredesopbouw (2007), Jaarverslag, Brussel, p. 1. Dit document is niet meer online beschikbaar.
- 123 http://diplomatie.belgium.be/nl/Beleid/beleidsthemas/vrede_en_veiligheid/conflictpreventie_en_vredesopbouw/, laatst geconsulteerd op 23/06/2015.
- 124 de Bethune, S. (2006), Vraag om uitleg over conflictpreventie, lokale ngo's en maatschappijopbouw nr. 3-1601, Handelingen Belgische Senaat nr. 3-162, 4 mei.
- 125 FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking – Directie-Generaal Ontwikkelingssamenwerking (juli 2002), Strategienota vredesopbouw, Brussel, http://www.intussen.info/OldSite/Strategieen/Belgie/Sector/note_paix_nl.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- 126 Ibid., p. iv.
- 127 Ibid., p. 35 e.v.
- 128 Vandaele, J., De Walsche, A. (2004), Verwilghen: 'We moeten meer groeien.', Mo*, 28 januari, <http://www.mo.be/fr/node/8553>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- 129 Mondelinge communicatie met FOD Buitenlandse Zaken, Brussel, 22 april 2015.
- 130 Dienst Vredesopbouw (2007), Jaarverslag, Brussel, p. 2. Dit document is niet meer online beschikbaar.
- 131 FOD Buitenlandse Zaken (s.d.), Belgische toelagen ten voordele van conflictpreventie & vredesopbouw. Richtlijnen, Brussel, http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:GqdetgyEwUJ:diplomatie.belgium.be/nl/binaries/vredesopbouw%2520vademeccum-nl_tcm314-99152.pdf+&cd=1&hl=nl&ct=clnk&gl=be, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015 .
- 132 Dienst vredesopbouw S3.1 (s.d.), Financiële ondersteuning van projecten op de budgetten conflictpreventie en preventieve diplomatie, Brussel, http://diplomatie.belgium.be/nl/binaries/vredesopbouw%20criterianl_tcm314-99151.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- 133 Mondelinge communicatie met FOD Buitenlandse Zaken, Brussel, 22 april 2015.
- 134 http://diplomatie.belgium.be/nl/Beleid/beleidsthemas/vrede_en_veiligheid/conflictpreventie_en_vredesopbouw/
- 135 Mondelinge communicatie met FOD Buitenlandse Zaken, Brussel, 22 april 2015.
- 136 Dienst Vredesopbouw S3.1 (2008), Jaarverslag, Brussel, p. 2-3 en 10-24. Dit document is niet meer online beschikbaar.
- 137 Reynders, D. (17 januari 2013), Antwoord van de vice-eersteminister en minister van Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Europese Zaken op de vraag nr. 311 van de heer volksvertegenwoordiger Peter Luyckx van 04 december 2012, Bulletin 097, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Brussel.
- 138 Mondelinge communicatie met FOD Buitenlandse Zaken, Brussel, 22 april 2015.
- 139 Ibid.
- 140 Schriftelijke communicatie met FOD Buitenlandse Zaken, 27 april 2015.
- 141 http://diplomatie.belgium.be/fr/binaries/belgian_oda_apd_2010-2013_tcm313-196776.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- 142 Schriftelijke communicatie met DGD, 6 mei 2015.
- 143 Mondelinge communicatie met FOD Buitenlandse Zaken, Brussel, 22 april 2015.
- 144 OECD (2013), Converged statistical reporting directives for the creditor reporting system (CRS) and the annual DAC questionnaire, DCD/DAC 15/FINAL, Paris, paragraaf 77, <http://www.oecd.org/dac/stats/documentupload/DCD-DAC%282013%2915-FINAL-ENG.pdf>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- 145 Mondelinge communicatie met FOD Buitenlandse Zaken, Brussel, 22 april 2015.
- 146 Schriftelijke communicatie met DGD, 6 mei 2015.
- 147 Duran, M. (2015), Mediterranean Paradiplomacies. The Dynamics of Reterritorialization, Brill/Nijhoff: Leiden/Boston, p. 356.
- 148 Mondelinge communicatie (telefonisch) met Manuel Duran, 5 mei 2015.
- 149 http://icjp.gencat.cat/en/l_institut/estructura_i_organitzaci/, laatst geconsulteerd op 20 juli 2015.
- 150 http://icjp.gencat.cat/en/l_institut/creaci/, laatst geconsulteerd op 20 juli 2015.
- 151 Generalitat de Catalunya (juni 2010), Foreign affairs strategy 2010-2015, Barcelona, p. 100-102, http://afersexteriors.gencat.cat/web/.content/afers_exteriors_cooperacio/documents/paec/pla_accio_exterior_en.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- 152 Generalitat de Catalunya (2015), Memòria de la Cooperació al Desenvolupament de la Generalitat de Catalunya 2013, Barcelona, p. 31, http://cooperaciocatalana.gencat.cat/web/.content/Documents/resultats_cooperacio_catalana/memoria-de-la-cooperacio-2013.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.

- 153 <http://www.sitesofconscience.org/founders/peace-school-foundation-of-monte-sole-italy/>, laatst geconsulteerd op 20 juli 2015.
- 154 Mondelinge communicatie (telefonisch) met Manuel Duran, 5 mei 2015.
- 155 Bursens, P. & Deforche, J. (2010), Going Beyond Paradiplomacy? Adding Historical Institutionalism to Account for Regional Foreign Policy Competences, *The Hague Journal of Diplomacy*, 5, p. 152; Paquin, S. (2010), Federalism and Compliance with International Agreements: Belgium and Canada Compared, *The Hague Journal of Diplomacy*, 5, p.182.
- 156 Duran, M. (2015), Mediterranean Paradiplomacies. The Dynamics of Diplomatic Reterritorialization, Leiden/Boston: Nijhoff/Brill, p.201.
- 157 Paquin, S. (2010), Federalism and Compliance with International Agreements: Belgium and Canada Compared, *The Hague Journal of Diplomacy*, 5, p. 186.
- 158 Strategische adviesraad internationaal Vlaanderen (2013), Een nieuwe Vlaamse diplomatie in een veranderende wereld: naar een efficiënt buitenlands netwerk, Advies 16, Brussel, 9 juli, p.17, <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/een-nieuwe-vlaamse-diplomatie-in-een-veranderende-wereld-naar-een-effici-nt-buitenlands-netwerk>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- 159 <http://www.vlaanderen.be/nl/vlaamse-overheid/werking-van-de-vlaamse-overheid/internationaal-netwerk-van-vertegenwoordigers-van-de-vlaamse-overheid>
- 160 *Verslag over de beleidsnota Buitenlands Beleid, Internationaal Ondernemen en Ontwikkelingssamenwerking 2014-2019 namens de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden, Internationale Samenwerking, Toerisme en Onroerend Erfgoed uitgebracht door Jan Van Esbroeck, zitting 2014-2015 stuk 147 – Nr 5, Vlaams Parlement, 16 december 2014, p. 33.*
- 161 Departement internationaal Vlaanderen (2015), Vlaams economisch netwerk in het buitenland breidt uit, 17 juli, <http://www.vlaanderen.be/int/nieuws/vlaams-economisch-netwerk-het-buitenland-breidt-uit>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- 162 Flanders Investment and Trade (2015), Actieprogramma, Brussel, <http://www.vlaanderen.be/int/publicaties/detail/actieprogramma-2015-overzicht-per-regio>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- 163 *Verslag over de beleidsnota Buitenlands Beleid, Internationaal Ondernemen en Ontwikkelingssamenwerking 2014-2019 namens de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden, Internationale Samenwerking, Toerisme en Onroerend Erfgoed uitgebracht door Jan Van Esbroeck, zitting 2014-2015 stuk 147 – Nr 5, Vlaams Parlement, 16 december 2014, p. 33.*
- 164 Bourgeois, G., *Beleidsnota Buitenlands Beleid, Internationaal Ondernemen en Ontwikkelingssamenwerking 2014-2019, zitting 2014-2015 Stuk 147 - Nr 1, Vlaams Parlement, 24 oktober 2014, p. 30,* http://www.vlaanderen.be/int/sites/iv.dev.vh.vlaanderen.be.int/files/documenten/Beleidsnota_2014_2019_Buitenlands_Beleid_Internationaal_Ondernemen_Ontwikkelingssamenwerking-1.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- 165 <http://www.vlaanderen.be/nl/contact/adressengids/diensten-van-de-vlaamse-overheid/administratieve-diensten-van-de-vlaamse-overheid/beleidsdomein-internationaal-vlaanderen/departement-internationaal-vlaanderen>, laatst geconsulteerd op 16 maart 2015.
- 166 Mondelinge communicatie met FOD Buitenlandse Zaken, Brussel, 22 april 2015.
- 167 Departement Internationaal Vlaanderen (2015), Vlaanderen krijgt volwaardig ministerie van Buitenlandse Zaken, 20 juli, <http://www.vlaanderen.be/int/nieuws/vlaanderen-krijgt-volwaardig-ministerie-van-buitenlandse-zaken>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- 168 Paquin, S. (2010), Federalism and Compliance with International Agreements: Belgium and Canada Compared, *The Hague Journal of Diplomacy*, 5, p. 187.
- 169 Bourgeois, G., Antwoord op schriftelijke vraag nr. 3 van 23 september 2014 van K. Vanlouwe aan minister G. Bourgeois, *zitting 2014-2015, Vlaams Parlement, 13 november 2014.*
- 170 Paquin, S. (2010), Federalism and Compliance with International Agreements: Belgium and Canada Compared, *The Hague Journal of Diplomacy*, 5, p. 189.
- 171 <http://www.vlaanderen.be/nl/vlaamse-overheid/werking-van-de-vlaamse-overheid/de-vlaamse-begroting-cijfers#47341>, laatst geconsulteerd op 30 mei 2015.
- 172 <http://vormingbegroting.fenb.be/handboek-begroting/internationaal-vlaanderen>, laatst geconsulteerd op 20 maart 2015.
- 173 Mondelinge communicatie met Departement Internationaal Vlaanderen, Brussel, 27 maart 2015.
- 174 Strategische adviesraad Internationaal Vlaanderen (2014), Internationaal beleid: opnieuw een prioriteit. Bijdrage aan de Vlaamse beleidsnota's, Advies 2014/11, Brussel, 29 september, p. 19, http://www.Sariv.be/web/images/uploads/public/8614914581_20140929_bijdrage_beleidsnota_Sariv_web.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- 175 Bourgeois, G., *Beleidsnota Buitenlands Beleid, Internationaal Ondernemen en Ontwikkelingssamenwerking 2014-2019, zitting 2014-2015 Stuk 147 - Nr 1, Vlaams Parlement, 24 oktober 2014, p. 52,* http://www.vlaanderen.be/int/sites/iv.dev.vh.vlaanderen.be.int/files/documenten/Beleidsnota_2014_2019_Buitenlands_Beleid_Internationaal_Ondernemen_Ontwikkelingssamenwerking-1.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- 176 Mondelinge communicatie met Departement Internationaal Vlaanderen, Brussel, 27 maart 2015.
- 177 *Verslag aan de Commissie voor Algemeen Beleid, Financiën en Begroting over het ontwerp van decreet houdende de algemene uitgavenbegroting van de Vlaamse Gemeenschap voor het begrotingsjaar 2015 namens de Commissie voor Buitenlands Beleid,*

- Europese Aangelegenheden, Internationale Samenwerking, Toerisme en Onroerend Erfgoed uitgebracht door Johan Verstreken en Jan Van Esbroeck, zitting 2014-2015 stuk 15 – Nr. 8-C, Vlaams Parlement, 27 november 2014, p. 15.*
- 178 Bourgeois, G., *Beleidsnota Buitenlands Beleid, Internationaal Ondernemen en Ontwikkelingssamenwerking 2014-2019, zitting 2014-2015 Stuk 147 - Nr 1, Vlaams Parlement, 24 oktober 2014, p. 52, http://www.vlaanderen.be/int/sites/iv.devlh.vlaanderen.be.int/files/documenten/Beleidsnota_2014_2019_Buitenlands_Beleid_Internationaal_Ondernemen_Ontwikkelingssamenwerking-1.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.*
- 179 Strategische adviesraad Internationaal Vlaanderen (2014), Internationaal beleid: opnieuw een prioriteit. Bijdrage aan de Vlaamse beleidsnota's, Advies 2014/11, Brussel, 29 september, p. 18, http://www.Sariv.be/web/images/uploads/public/8614914581_20140929_bijdrage_beleidsnota_Sariv_web.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- 180 Mondelinge communicatie met Departement Internationaal Vlaanderen, Brussel, 27 maart.
- 181 Criekemans, D. (2010), Regional Sub-State Diplomacy from a Comparative Perspective: Quebec, Scotland, Bavaria, Catalonia, Wallonia and Flanders, *The Hague Journal of Diplomacy*, 5, p. 51.
- 182 Mondelinge communicatie met Departement Internationaal Vlaanderen, Brussel, 27 maart; Bourgeois, G., *Beleidsnota Buitenlands Beleid, Internationaal Ondernemen en Ontwikkelingssamenwerking 2014-2019, zitting 2014-2015 Stuk 147 - Nr 1, Vlaams Parlement, 24 oktober 2014, p. 15, http://www.vlaanderen.be/int/sites/iv.devlh.vlaanderen.be.int/files/documenten/Beleidsnota_2014_2019_Buitenlands_Beleid_Internationaal_Ondernemen_Ontwikkelingssamenwerking-1.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.*
- 183 Mondelinge communicatie met Departement Internationaal Vlaanderen, Brussel, 27 maart.
- 184 Ibid.
- 185 Vlaams Parlement (2010), Vraag om uitleg van de heer Jan Roegiers tot de heer Kris Peeters over de steun van de Vlaamse Regering aan het Israëliëse Peres Center for Peace, Commissievergadering nr. C267 – BUI14 (2009-2010), Brussel, 22 juni; Vlaams Parlement (2010), Toelichtingen bij de middelenbegroting en de algemene uitgavenbegroting van de Vlaamse Gemeenschap voor het begrotingsjaar 2011. Toelichting per programma, Stuk 13 (2010-2011) – Nr. 2-D, Brussel, 28 oktober, p. 26.
- 186 Bourgeois, G., *Beleidsnota Buitenlands Beleid, Internationaal Ondernemen en Ontwikkelingssamenwerking 2014-2019, zitting 2014-2015 Stuk 147 - Nr 1, Vlaams Parlement, 24 oktober 2014, p. 23, http://www.vlaanderen.be/int/sites/iv.devlh.vlaanderen.be.int/files/documenten/Beleidsnota_2014_2019_Buitenlands_Beleid_Internationaal_Ondernemen_Ontwikkelingssamenwerking-1.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.*
- 187 Vlaamse overheid (december 2011), Mensenrechten en het Vlaams internationaal beleid, Brussel, <http://www.vlaanderen.be/int/publications/detail/mensenrechten-en-het-vlaams-internationaal-beleid-1>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- 188 Departement Internationaal Vlaanderen (s.d.), Nationaal plan mensenrechten en ondernemingen: Vlaamse bijdrage bij het implementeren van de UN Guiding Principles on Business and Human Rights.
- 189 Bourgeois, G., Antwoord op vraag om uitleg 2029 van G. Turan tot minister G. Bourgeois over de Vlaamse bijdrage aan het Nationaal Actieplan Bedrijven en Mensenrechten, *Woordelijk verslag van de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden, Internationale Samenwerking, Toerisme en Onroerend Erfgoed, zitting 2014-2015 C223, Vlaams Parlement, 5 mei 2015, p. 34-38.*
- 190 Schriftelijke communicatie met Departement Internationaal Vlaanderen, Brussel, 27 juli 2015.
- 191 Bourgeois, G. (2015), Antwoord op vraag om uitleg 2601 (2014-2015) over de reactie van de Vlaamse Regering op het VN-rapport over de mensenrechtensituatie in Eritrea van Ward Kennes, Vlaams Parlement, Brussel, 7 juli.
- 192 Schriftelijke communicatie met Departement Internationaal Vlaanderen, Brussel, 27 juli 2015.
- 193 Bourgeois, G., *Beleidsnota Buitenlands Beleid, Internationaal Ondernemen en Ontwikkelingssamenwerking 2014-2019, zitting 2014-2015 Stuk 147 - Nr 1, Vlaams Parlement, 24 oktober 2014, p. 24, http://www.vlaanderen.be/int/sites/iv.devlh.vlaanderen.be.int/files/documenten/Beleidsnota_2014_2019_Buitenlands_Beleid_Internationaal_Ondernemen_Ontwikkelingssamenwerking-1.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015; Schriftelijke communicatie met Departement Internationaal Vlaanderen, Brussel, 27 juli 2015.*
- 194 Departement Internationaal Vlaanderen (2014), Bescherming van mensenrechten in Oekraïne, Brussel, 23 december, <http://www.vlaanderen.be/int/nieuws/bescherming-van-mensenrechten-oekra-ne>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- 195 Schriftelijke communicatie met Departement Internationaal Vlaanderen, Brussel, 27 juli.
- 196 Mondelinge communicatie met Departement Internationaal Vlaanderen, Brussel, 27 maart.
- 197 Duquet, N. (2011), Van Vlaamse makelij, het eindgebruik van Vlaams militair materiaal, Brussel: Vlaams Vredesinstituut.
- 198 Mondelinge communicatie met Departement Internationaal Vlaanderen, Brussel, 8 april.
- 199 Departement Internationaal Vlaanderen (2015), Nieuwe samenwerking Mozambique in de maak, Brussel, 2 juni, <http://www.vlaanderen.be/int/pretoria/nieuws/nieuwe-samenwerking-mozambique-de-maak>, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- 200 Mondelinge communicatie met Departement Internationaal Vlaanderen, Brussel, 8 april.
- 201 Bourgeois, G., *Beleidsnota Buitenlands Beleid, Internationaal Ondernemen en Ontwikkelingssamenwerking 2014-2019, zitting 2014-2015 Stuk 147 - Nr 1, Vlaams Parlement, 24 oktober 2014,, p. 41-42, http://www.vlaanderen.be/int/sites/iv.devlh.vlaanderen.be.int/files/documenten/Beleidsnota_2014_2019_Buitenlands_Beleid_Internationaal_Ondernemen_Ontwikkelingssamenwerking-1.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.*
- 202 Ibid., p. 18.

- ²⁰³ Departement Internationaal Vlaanderen, Het Vlaams ODA rapport 2014. Ontwikkelingsrelevante uitgaven van de Vlaamse overheid in 2014, Brussel, p. 22, http://www.vlaanderen.be/int/sites/iv.devlh.vlaanderen.be.int/files/documenten/Vlaams%20ODA%20rapport%202014_3.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ²⁰⁴ Mondelinge communicatie met Departement Internationaal Vlaanderen, Brussel, 8 april.
- ²⁰⁵ <http://www410.vlaanderen.be/iv/div/Lists/ODArapportering/combineren.aspx>
- ²⁰⁶ Bourgeois, G., *Beleidsnota Buitenlands Beleid, Internationaal Ondernemen en Ontwikkelingssamenwerking 2014-2019, zitting 2014-2015 Stuk 147 - Nr 1*, Vlaams Parlement, 24 oktober 2014, p. 18, http://www.vlaanderen.be/int/sites/iv.devlh.vlaanderen.be.int/files/documenten/Beleidsnota_2014_2019_Buitenlands_Beleid_Internationaal_Ondernemen_Ontwikkelingssamenwerking-1.pdf, geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ²⁰⁷ Departement Internationaal Vlaanderen, Het Vlaams ODA rapport 2014. Ontwikkelingsrelevante uitgaven van de Vlaamse overheid in 2014, Brussel, p. 28, http://www.vlaanderen.be/int/sites/iv.devlh.vlaanderen.be.int/files/documenten/Vlaams%20ODA%20rapport%202014_3.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.; Mondelinge communicatie met Departement Internationaal Vlaanderen, Brussel, 8 april.
- ²⁰⁸ Mondelinge communicatie met Departement Internationaal Vlaanderen, Brussel, 8 april.
- ²⁰⁹ Ibid.
- ²¹⁰ <http://www.vlaandereninactie.be/over/welvaart-en-welzijn>
- ²¹¹ http://diplomatie.belgium.be/fr/binaries/belgian_oda_apd_2010-2013_tcm313-196776.pdf; Bourgeois, G., *Beleidsnota Buitenlands Beleid, Internationaal Ondernemen en Ontwikkelingssamenwerking 2014-2019, zitting 2014-2015 Stuk 147 - Nr 1*, Vlaams Parlement, 24 oktober 2014, p. 36.
- ²¹² Strategische adviesraad Internationaal Vlaanderen (2014), Internationaal beleid: opnieuw een prioriteit. Bijdrage aan de Vlaamse beleidsnota's, Advies 2014/11, Brussel, 29 september, p. 30, http://www.Sariv.be/web/images/uploads/public/8614914581_20140929_bijdrage_beleidsnota_Sariv_web.pdf, laatst geconsulteerd op 27 juli 2015.
- ²¹³ Bourgeois, G., *Beleidsnota Buitenlands Beleid, Internationaal Ondernemen en Ontwikkelingssamenwerking 2014-2019, zitting 2014-2015 Stuk 147 - Nr 1*, Vlaams Parlement, 24 oktober 2014, p. 28.
- ²¹⁴ OECD (2014), *Fragile States 2014. Domestic Revenue Mobilisation in Fragile States*, p. 30, <http://www.oecd.org/dac/governance-peace/conflictandfragility/docs/FSR-2014.pdf>, laatst geconsulteerd op 7 augustus 2015.
- ²¹⁵ <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=7235>, laatst geconsulteerd op 30 mei 2015.
- ²¹⁶ Paffenholz, T. (2015), *Inclusive Politics: Lessons from and for the New Deal*, *Journal of Peacebuilding & Development*, 10:1, p. 84.
- ²¹⁷ <http://www.newdeal4peace.org/new-deal-snapshot/>, laatst geconsulteerd op 16 juni 2015.
- ²¹⁸ Strategische Adviesraad Internationaal Vlaanderen (2013), *Strategienota Malawi*, Advies 2, Brussel, 8 februari, p. 2.
- ²¹⁹ Cox, J. (2014), *Embedding Peace and Stability in the Post-2015 Development Agenda: A Civil Society View*, *Journal of Peacebuilding & Development*, 9:2, p. 97.
- ²²⁰ Tomlinson, A. (2015), *Peace and Post-2015 – Into the Home Stretch*, *Journal of Peacebuilding & Development*, 10:1, p. 97.
- ²²¹ Ibid., p. 98.
- ²²² <http://allafrica.com/view/group/main/main/id/00032529.html>, laatst geconsulteerd op 1 juli 2015.
- ²²³ Gordon, J. (februari 2015), *Curse or cure? The political implications of Mozambique's natural resources*, Norwegian Peacebuilding Resource Centre, Oslo, p. 2.
- ²²⁴ <http://vais.staging.3sign.com/nl/projecten/mozambique-budgetsteun-aan-de-gezondheidssector>, laatst geconsulteerd op 2 juli 2015.
- ²²⁵ Mondelinge communicatie met departement Internationaal Vlaanderen, Brussel, 8 april 2015.
- ²²⁶ <http://www.sadc.int/themes/politics-defence-security/regional-peacekeeping/>, laatst geconsulteerd op 20 juli 2015.
- ²²⁷ SADC (2014), *SADC lifts Madagascar suspension*, 30 januari; BBC News (2009), *Pressure grows on Madagascar coup*, 20 maart; <http://www.bdlive.co.za/africa/africanews/2015/07/05/sadc-renews-ramaphosas-mandate-in-lesotho>, laatst geconsulteerd op 10 augustus 2015.
- ²²⁸ <http://www410.vlaanderen.be/iv/div/Lists/ODArapportering/Entiteiten.aspx>, laatst geconsulteerd op 12 juni 2015.
- ²²⁹ <http://www.vliuos.be/nl/projectfinanciering/overzicht-van-programma%27s/>, laatst geconsulteerd op 16 juni 2015.
- ²³⁰ Deloitte (juli 2012), *Tussentijdse evaluatie van de Onderzoeksplatformen voor Ontwikkelingssamenwerking*, Brussel, p. 5.
- ²³¹ <http://www.afem.info/>, laatst geconsulteerd op 17 juni 2015.
- ²³² <http://www.centreforchildren.be/nl/over-ccvs>, laatst geconsulteerd op 17 juni 2015.
- ²³³ <http://www.egmontinstitute.be/>, laatst geconsulteerd op 17 juni 2015.
- ²³⁴ <http://soc.kuleuven.be/web/home/7/38/eng>, laatst geconsulteerd op 17 juni 2015.
- ²³⁵ <http://www.psw.ugent.be/crg/>, laatst geconsulteerd op 17 juni 2015.
- ²³⁶ <http://soc.kuleuven.be/web/home/9/48/eng>, laatst geconsulteerd op 17 juni 2015.
- ²³⁷ <http://www.ugent.be/re/epir/nl/afdelingen/publiekrecht/instituten/mensenrechten>, laatst geconsulteerd op 17 juni 2015.

- ²³⁸ <https://www.law.kuleuven.be/linc/onderzoek/onderzoek/onderzoekslijn1.html>, laatst geconsulteerd op 17 juni 2015.
- ²³⁹ <http://www.vub.ac.be/IERE/vakgrnl.htm>, laatst geconsulteerd op 17 juni 2015.
- ²⁴⁰ <https://www.uantwerpen.be/en/rg/law-and-development/>, laatst geconsulteerd op 17 juni 2015.
- ²⁴¹ <https://www.uantwerpen.be/nl/faculiteiten/iob/>, laatst geconsulteerd op 17 juni 2015.
- ²⁴² <https://www.uantwerpen.be/en/rg/law-and-development/research-topics/human-rights-peace-and-justice/african-peace-agreement-database/>, laatst geconsulteerd op 17 juni 2015.
- ²⁴³ <http://soc.kuleuven.be/web/home/12/80/eng>, laatst geconsulteerd op 17 juni 2015.
- ²⁴⁴ <http://www.fwo.be/nl/mandaten-financiering/onderzoeksprojecten/onderzoeksproject-kinderarmoede/>, laatst geconsulteerd op 17 juni 2015.
- ²⁴⁵ <http://www.researchportal.be/index.html>, laatst geconsulteerd op 30 maart 2015.

COLOFON

Auteur:

Didier Verbruggen

Eindredactie:

Tomas Baum

Wies De Graeve

Lay-out:

Gamma

Drukwerk:

Drukkerij Artoos en Drukkerij van het Vlaams Parlement

Verantwoordelijke uitgever:

Tomas Baum, Leuvenseweg 86, 1000 Brussel

Brussel, 9 september 2015

ISBN 9789078864769

Disclaimer

Hoewel door het Vlaams Vredesinstituut uiterste zorgvuldigheid werd betracht bij de redactie van dit document, kan het niet aansprakelijk worden geacht of gesteld voor mogelijke vergissingen of onvolledigheden. Tevens wordt geen enkele vorm van aansprakelijkheid aanvaard voor enig gebruik dat een lezer van dit document maakt.

Het Vlaams Vredesinstituut werd bij decreet opgericht door het Vlaams Parlement als onafhankelijk instituut voor vredesonderzoek. Het Vredesinstituut voert wetenschappelijk onderzoek uit, documenteert relevante informatiebronnen, en informeert en adviseert het Vlaams Parlement en het brede publiek inzake vredesvraagstukken.

Vlaams Vredesinstituut
Leuvenseweg 86
1000 Brussel
tel. +32 2 552 45 91

vredesinstituut@vlaamsparlement.be
www.vlaamsvredesinstituut.eu